

Klæbu Historielag

Årsskrift 2023

kr 150,-

Hilsen fra styret

Høsten er kommet, og enda et år er unnagjort for Klæbu historielag. Historie er viktig. Helt siden starten har Historielaget hatt fokus på lokalhistorie og et ønske om å formidle dette ut til bygdas gamle og nye innbyggere. Innbyggere som kjenner sin historie, kan ofte hente styrke fra den og finne klokskap der til løsning av nåtidens og fremtidens utfordringer.

I en temakveld i januar ble utvandringen til Amerika presentert. Fra midten av 1850-tallet og fram mot 1920 utvandret mange klæbygger til USA og Canada. I sommer fikk Teigen besøk av flere etterkommere fra Canada som hadde utvandret. I forbindelse med 200-års jubileet for den første utvandringen i 2025, så kan utvandringen være et aktuelt tema for Historielaget å gå i dybden på.

En fullsatt Gamle festsal i august hadde Trongfossen – Trondheims «fødested» som tema, hvor vi fikk orientering om Nidelvas elveløp med avsetninger som bygde opp store deler av Midtbyen i dagens Trondheim.

Det er i år innledet et samarbeid med Klæbuposten, hvor det hver uke på siste side blir presentert en historisk artikkel med bilde. På vårparten fikk Historielaget presentert stedsnavnprosjektet hvor ca. 1800 lokale stedsnavn i Klæbu er samlet i en digital database.

Historielaget holdt også i år tale ved Klæbu kirke 17. mai. I juni ble det arrangert et kontaktmøte på Teigen med andre historielag rundt Trondheim. Trondheim kommune ved kulturenheten fikk i august en omvisning på Teigen. Historielaget fortsetter sitt samarbeid med Seminarplassens venner.

Boka «Klæbu Seminar» er i år trykt opp i nytt opplag og layout med myke permer.

Redaksjonskomiteen for årsskriftet er en ivrig gjeng som nå presenterer et nytt og spennende årsskrift.

Men kalender for 2024 er satt på pause. Det var en «Workshop» etter årsmøtet med evaluering av årsskrift og kalender. Og der var det flertall for at kalenderen settes på pause p.g.a. dårlig salg. Det er ikke økonomi for å ha kalender rett og slett. Men hvis det blir etterspørsel etter den, kan det tas opp igjen.

Historielaget opplever mange positive tilbakemeldinger på vår hjemmeside som er både innholdsrik og informativ.

Et folk som ikke kjenner sin historie, risikerer å gjenta dens feilgrep.

Gjennom året er de tradisjonelle aktivitetene blitt arrangert både i bygda og på Teigen; årsmøte, Johan Nordahl Brun- marsjen, museumsdager for 4. klassinger, friluftsgudstjeneste med dåp og kirkekaffe, St.Hans-feiring, sommeråpen kafé hver søndag, temakvelder, familie- og friluftsdag, historisk vandring på Hallsetheimen, medlemsstur til Stiklestad og årsfest.

Utleie på Teigen har denne sommeren blitt svært populært, og mange har bestilt leie av lokaler. Det er spesielt Nyhuset som er populært til bryllup og barnedåp. Det er inngått et samarbeid med Sørborgen skole som får låne uteområdene ved Teigen hver onsdag for praktisk skole- og utearbeid. Å eie og drifte Teigen krever både god økonomisk styring og frivillig innsats. All aktivitet og Teigen hadde ikke vært mulig uten frivillig innsats.

Historielaget har hele tiden fokus på å kunne starte nye prosjekter og er åpen for innspill. Enten dette er arbeidsgrupper innenfor lokalhistoriske tema eller byggeprosjekter på Teigen. Slektsforskning er et eksempel på et tema som også skaper interesse blant ungdommen.

Styret vil takke våre frivillige som har bidratt til at våre medlemmer, bygdas innbyggere og besøkende har fått minnerike opplevelser, sosiale temakvelder og gode lesestunder med vårt årlige årsskrift.

Klæbu, november 2023

Styret i Klæbu historielag

Styret i Klæbu historielag 2023

Lars Roan, leder

Tore Olav Sandnæs, nestleder

Håvard Sollie, kasserer

Ann-Mari Haugness, sekretær

Hans Henrik Solheim, styremedlem

Gunn Toril Haagensli, 1. varamedlem

Anne-Cathrine Skaaren Moe, 2. varamedlem

Peder Tulluan, 3. varamedlem

Forsidebilde: Svean 1930/31. «Kvitboligen» i forgrunnen var funksjonær bolig, oppført i 1924. Svean bru ble åpna i 1925. Svean kraftstasjon er ikke påbegynt, men kraftmaster er satt opp, og foran de fire brakkene er huset hvor Lonmo drev landhandel og kona var frisør. Foto: FTTF 37216 Historielagets fotosamling.

Hilsen fra redaksjonskomiteen

Du sitter nå med Klæbu historielags årsskrift nr. 42 i handa. I en lang, uavbrutt rekke har historielagets årsskrift formidlet lokalhistorisk stoff av mangeartet karakter og på det viset forhåpentligvis bidratt med litt påfyll på «livskrukkene» våre.

Årets utgave har stort fokus på vår nære historie. Men da må vi spørre: Nær for hvem?

For noen av oss er 1970-åra svært nær, for de yngre generasjonene er det langt tilbake i tid. Vi ønsker at årsskriftet skal bidra til at yngre klæbygger skal ha mulighet til å koble seg på den historiske lokalsamfunnstråden. Og dessuten: Innflyttingen til Klæbu har vært stor gjennom mange ti-år. Storparten av dagens klæbygger har med andre ord ikke selv opplevd 70-års Klæbu. Å belyse vår nære historie er derfor et viktig bidrag til å spleise oss klæbygger sammen og bygge identitet. Kanskje er det mer nødvendig enn før, nå som vi er en bydel og ikke egen kommune?

Årsskriftet setter i år et sterkt søkelys på kraftutbygginga i Klæbu. For noen er dette kjent historie. Vi vet når og hvor ting skjedde, mens årsskriftet i større grad vektlegger hvordan det skjedde. Vi ønsker å borre litt dypere i temaet og spesielt trekke fram anleggsarbeider-perspektivet og natur- og miljøperspektivet. Temaet synes vi er så viktig at vi planlegger å følge opp med en del to i årsskriftet for 2024.

I juni i år var det 100 år siden arbeidet med Hyttfossen I startet. Planene som var lagt og viktigheten av dem, var så stor at Kong Haakon gjestet Klæbu i september samme år for å bli gjort kjent med arbeidet som var satt i gang. Slik sett er vi inne i et jubileumsår. Og så håper vi at dere lesere setter like stor pris på å bli kjent med dette temakomplekset som kong Haakon var i sin tid.

Vi markerer også at det i år er 50 år siden vernepleierskolen ble startet i Klæbu.

Årsskriftet har ellers, som alltid, et variert stofftilfang. For oss er det viktig at årsskriftet har nettopp stor variasjonsbredde. På det viset kan de aller fleste iallfall finne noe av interesse, finne noe som angår dere og pirrer nysgjerrigheten.

Et annet mål vi har, er å finne en grei balanse mellom lettere og kanskje humoristisk stoff, og tyngre og seriøst sådan. Om vi lykkes med vårt forehavende, er det bare dere lesere som kan mene noe om. Og vi kan bare gjøre noe med det hvis dere målbærer synet deres til oss.

Årsskriftet er et resultat av et stort dugnadsarbeid. Redaksjonskomiteens medlemmer er sentral i denne dugnaden, men vi er avhengige av å hente informasjon og inspirasjon fra hele dugnadsfeltet: dere lesere, innbyggerne i Klæbu og mange andre. Framfor alt er det kontakten mellom dere lesere og oss i redaksjonskomiteen som kan skape den dynamikken som fører oss framover.

Tusen, tusen takk til alle som har bidratt med tekster, tips, opplysninger og bilder, eller har latt seg intervju.

For redaksjonskomiteen, Ivar Skei

Redaksjonskomiteen 2023:

Ivar Skei, leder – Astrid Grendstad
Bjørn Bromseth – Geir Magne Sund – Kari Lium
Tore Flatmo – Turid Dragsten

Innhold

Hilsen fra styret	2	Klæbu i 60- og 70-åra, en kommune i utvikling	40
Hilsen fra redaksjonskomiteen.....	3	70-årskonfirmanter	47
Kraftutbygging i Nidelvassdraget – Hyttfossen og Svean	4	Frieren fra Geitastranda	48
Svean Arbeidsmandsforening, avd. 62	15	Vet du hva vänerlaks er?	49
Sjøen og Hyttfossen sosialistiske kvindeforening	18	Bruk av ull	50
Minner fra gammel sagbruksvirksomhet	20	Håndverk og produksjon med ull som råvare	52
Den gamle attesten	23	Redaksjonskomiteens sommertur – Draksten	57
Bostad og Uglen Vandverk	24	Klæbu kommunes kulturpris, del 1	60
Liarennet	26	Den gongen vi stelte heime	62
Skiaktiviteter i Bostadgrenda	28	En fin tradisjon på juleaften	63
Stedsnavnprosjektet	30	Fra blokk på Byåsen til Målsjøstua	64
Hallsetplatået – en nasjonal utdanningsarena	31	Siste nytt fra Teigen	66
Rømming fra Lensmannsgården	35	Historielagets medlemstur	67
Langt levd liv	37	En liten rebus	71

Kraftutbygging i Nidelvvasdraget – Hyttfossen og Svean

Av Astrid Grendstad og Kari Lium

I Adresseavisen 7. desember 2022 kunne vi lese at det nå var planlagt en større oppgradering av Svean kraftverk. De 83 år gamle turbinene trenger fornyelse, og Statkraft planlegger en helt ny kraftstasjon – til en kostnad beregnet til over en halv milliard. Produksjonen i Svean tilsvarer i dag det årlige el-forbruket til ca. 7000 husstander. Med oppgraderingen regner man med å kunne øke produksjonen med 12–15 %. Andre anslag er mer beskjedne og opererer med tall på rundt 5 % kapasitetsøkning. Andreas Sylte, kraftverksjef for Statskrafts anlegg i Nea- og Nidelvvasdraget, sier at det er et imponerende konstruksjons- og byggearbeid som er gjort. *De visste virkelig hva de holdt på med for 100 år siden også*, uttalte han til Adresseavisen 7.12.22.

Planlegging og forarbeid

Ønsket om å kunne utnytte vannkapasiteten i Selbusjøen er av gammel dato. Selbu kommune hadde søkt Stortinget om ressurser til å utrede dette både i 1859 og 1899. I Klæbu tenkte man særlig på å kunne utnytte Hyttfossen til kraftproduksjon.

Stortinget bevilget penger, og i 1902 forelå den første utredningen om regulering av Selbusjøen. En regulering for å hindre flom i vassdraget, lot seg ikke forene med planene om kraftproduksjon. Skulle en sikre begge deler, ville det gi økte kostander og konsekvenser. Det forelå en egen plan som innebar en ut-

sprengning av Trongfossen til en bredde på 25 meter. Denne planen ble forkastet den gangen.

Behovet for elektrisk kraft til Trondhjem og Trondhjemsregionen økte raskt de første par tiårene av 1900-tallet. Allerede i 1898 hadde Trondhjem bystyre vedtatt å kjøpe Øvre og Nedre Lorfoss, og kraftverkene i Øvre Lorfoss stod ferdig i 1901, Nedre Lorfoss i 1910. Det viste seg ganske fort at dette ikke kunne dekke det raskt økende kraftbehovet, og man sikret seg rettigheter *opp gjennom dalføret slik at hele Neas og Tyas nedslagsdistrikt helt inn over til Helagsstøttene i Sverige ble med*. (Jubileumsskrift)

Det første kraftverket i området var bygget av Claus Andreas Brøttem (1868–1958) i elva Brunga. Dette stod ferdig i 1911, var i drift til 1926 og ble benyttet til motordrift av kvern og treskeverk, samt litt lys og oppvarming på gården Brøttem (Årsskrift 2010). I 1912 var Stortingets vassdragslovkommissjon på befarung i Neadalen (Trondhjems folkeblad, 4.6.1912), en kommisjon Klaus Brøtten senere satt i (1919). Dette er biter av det som kan være bakgrunnen for de store kraftutbyggingene som etter hvert ble iverksatt.

Det midlertidige kraftverket i Løkaunet ble kalt Hyttfossen I, kraftverket i Svean var Hyttfossen II.

Nidelva har et samlet fall på 152 meter, fordelt på en lengde av 32 kilometer. Selbusjøen har et nyttbart volum av vann til kraftproduksjon på 638 millioner kubikkmeter. Stortinget fastsatte at Selbusjøen kunne demmes opp til 161,3 moh og tappes ned til 150 moh.

Konsesjonsbestemmelser

I 1912 fikk Trondhjem kommune konsesjon til å regulere Selbusjøen og Nidelva til kraftutbygging. Bestemmelsene omfattet også tapping av Bjørsjøen, Dragstsjøen og Sørungen. Med regulering av Selbusjøen og fjellsjøene håpet man å få bedre kontroll over de store flommene i Nidelva. Utbyggingskostnadene

av vassdraget var så store at Trondheim kommune med de andre tre kommunene Strinda, Leinstrand og Klæbu, ble fritatt for avgifter den første tiden. Til gjengjeld skulle Trondheim levere 1000 kW til en pris av 55 kroner pr år til de tre kommunene.

Planen gikk ut på å anlegge et midlertidig kraftverk, Hyttfossen I (i dag kjent som Løkaunet kraftverk, første driftsår 1926), inntil hovedkraftverket ved Svean kunne stå klart. Det innebar i praksis at kanalbygging ved Selbusjøen, mudring av elveløpet, bygging av tunnel og bygging av to kraftverk foregikk delvis parallelt eller i faser i løpet av 1920- og 1930-åra. Arbeidet ble organisert i ulike arbeidslag, som for eksempel et veglag, et mastelag osv. etter hva de arbeidet med.

Stortingets behandling i 1919 konkluderte med at minste vannføring ble satt til 12 kubikkmeter i sekundet, at arbeidere og funksjonærer skulle være norske statsborgere, at man fortrinnsvis skulle bruke norske varer i produksjonen og at utbyggingen ikke måtte bli til hinder for tømmerfløtingen. Arbeidet måtte påbegynnes innen 2 år og skulle fullføres innen ytterligere 5 år. Skulle det forekomme streik eller lockout eller andre forsinkelser i arbeidet, ville tiden bli lagt til frist for endelig ferdigstilling. Veger og bruer måtte settes i stand før oppstart av kraftutbyggingen. Disse skulle være til fri benyttelse for den

Klæbu herredsstyre sin behandling av konsesjonen (sitat fra Stortingets forhandlingsprotokoll)

Klæbu herredsstyre har den 2. mars 1918 fattet saadan beslutning:

Det foreliggende andragende fra Trondhjem kommune anbefales paa følgende betingelser:

- 1. Reguleringstilladelsen gies for et tidsrum paa ikke over 60 aar.*
- 2. Skulde Trondhjems kommune faa regulerings-tilladelse paa ubegrænset tid, bør Trondhjem forpliktet til at avstaa til de omliggende districter 40 pct. av den reguleringen indvudne kraft.*
- 3. Det fastsættes, at der til de intreserte kommuner ydes tilstrækkelige avgifter for den kraftmengde som indvindes ved reguleringen.*

Beslutning: Pkt. 1 vedtoges med 10 mot 2 stemmer, punktene 2 og 3 vedtoges enstemmig.

øvrige befolkningen. Det var også med i konsesjonsbestemmelsene at Fjæremfossen kraftselskap (selskapet var etablert selv om utbyggingen ikke var påbegynt) skulle få kjøpe strøm til sterkt redusert pris for videresalg til kommunene Klæbu, Tiller, Strin-

Bygging av demning ved Dragstsjøen. Foto: Historielagets fotosamling, Jacob Salbergs album.

da og Leinstrand. Damanlegget i Hyttfossen skulle bygges slik at det kunne driftes i en krigssituasjon.

Da arbeidet med utbyggingen ble startet opp, bevilget Departementet 15 000 kroner til allmenn-dannende undervisning av arbeidere. Arbeiderne skulle lønnes i penger og ikke motta varer eller tjenester i stedet. Opprettet konsesjonseierne butikker, skulle overskuddet herfra tilfalle arbeiderne. Det var også bestemmelser om drukkenskap og smughandel med *berusende drikke*, laget av Departementet. Det er rimelig å anta at dette hadde sammenheng med tidligere erfaringer med alkoholproblemer i anleggsmiljø.

Regulering og utbygging av Selbusjøen og Nidelva ble diskutert i Klæbu herredsstyre i flere omganger. Den 20. oktober 1939 diskuterte de konsesjonen om regulering av Hyttfossen og understreket at dersom skader på bekker og elver skulle oppstå, pålegges konsesjonæren å utbedre skaden straks. Fiskerettighetene skulle tilfalle grunneierne, og de krevde videre at *inntil 10 arbeidere fra Herredet* skulle sikres arbeid på anlegget, et krav de begrunnet med at ingen fra Klæbu hadde fått arbeid da Trondheim Elektrisitetsverk i 1937–38 ansatte 100 nye arbeidere.

Det har siden vært flere konsesjonsrunder, blant annet i 1947 og 1952.

Vannmagasinet Selbusjøen

Selbusjøen er geologisk formet slik at en oppdemming etter konsesjonsbestemmelsene ville legge bare 0,82 kvadratkilometer under vann, det meste av dette

Kostnadsberegninger 1919:

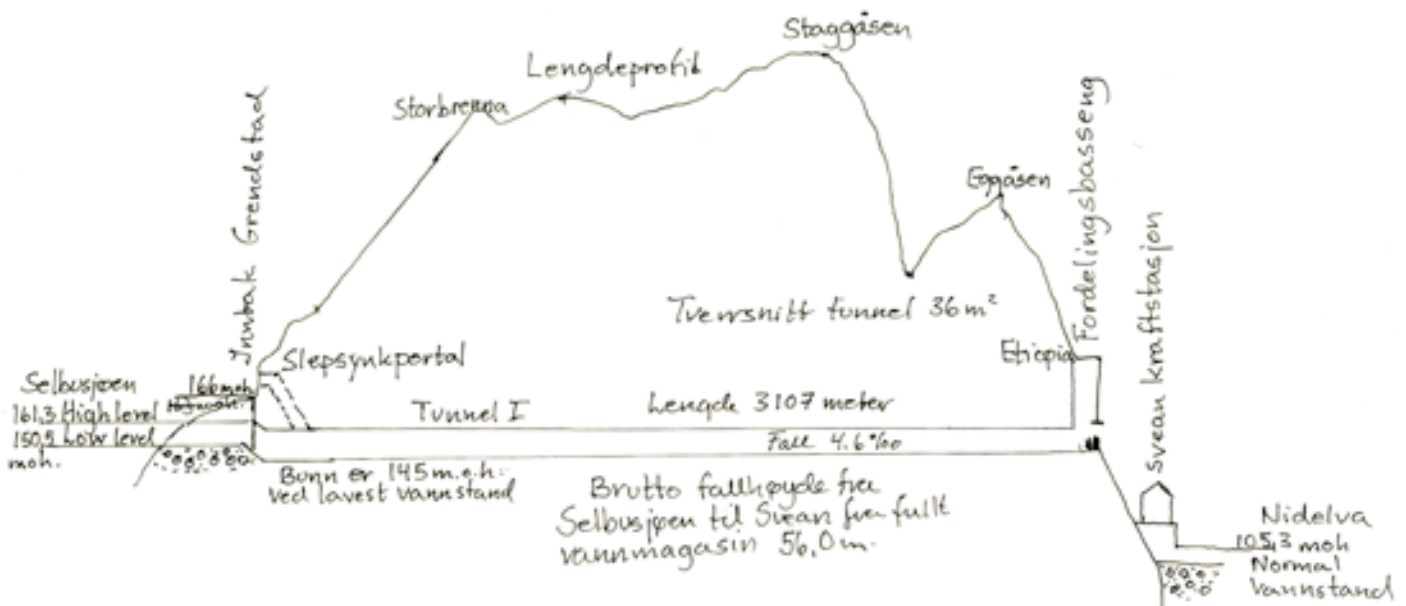
Regulering av Selbusjøen og Dragstsjøen: 500 000,- og 80 000,-. Neavassdraget totalt: 13,5 millioner. Korreksjon av elveløpene i Selbusjøen: 2 millioner.

var beiteareal (0,70) og resten myr og skog. Oppdemming av fjellsjøene ville imidlertid legge beslag på store areal.

Regulering av vannstanden skulle skje ved å bygge en dam ved utløpet av Selbusjøen. Den gangen var det naturlige utløpet der brua til Brungmarka er idag fra Brøttemstangen (parkeringsplassen). En tilstrekkelig senking av Selbusjøen kunne bare gjøres ved å grave et nytt løp gjennom Brøttemstangen og å senke elveløpet ned til Hyttfossen.

Da Brøttemskanalen var fullført i februar 1925, ble vann fra Selbusjøen ledet over Brøttemsstrømmen ved utløpet av Brunga til Bjørsjøen. (Arbeidets rett 11.02.1925). Kanalen var gravd ut for hånd. På hver side av kanalen var det mudret opp ved hjelp av en maskin fra Trondheim havn. Denne hadde stått på en flåte og blitt flyttet omkring ved å skyve og dra flåten til neste lokalisering. Selve kanalen var steinsatt for å hindre at vannet skulle grave ut sidene. Det var bygd en dam i betong i kanalen, og denne hadde en luke beregnet for regulering. Dette for at tømmeret skulle kunne fløtes gjennom kanalen.

Nidelva fra Bjørsjøen til Båthølen ved Hyttfossen ble mudret opp. Mudringen påvirket fiskeforholdene mye og var omdiskutert i samtiden. Mudringen førte

Skisse over tunnel mellom Grendstad og Svean. Tegning etter skisse fra Trondheim Elektrisitetsverk og Trondheim Sporveier, 1902. Astrid Grendstad.

til at de naturlige elveørene forsvant. Med disse forsvant også de mange gytegrøpene som storørreten brukte. For å bøte på noe av skadene ved Svebakken, ble det laget noen hundre meter med elveører. Disse var kortere enn de opprinnelige. Ved lavvann kan en fortsatt se store gytegrøper der.

Videre var det stor bekymring for fløtingsforholdene for tømmeret, noe som igjen ble en del av konsesjonsbehandlingen for reguleringen i 1939. Mudringen ville påvirke fløting av tømmer gjennom hele Neadalen til Trondheim, så det måtte sørges for tilstrekkelig vannføring og dybde.

Vadestedet ved Svebakken ble helt ødelagt som følge av mudringen, og Fjellveien ble ikke lenger farbar. (Se også Årsskrift 2017)

Tunnelen Grendstad – Svean

Sommeren 1923 startet arbeidet med tunnelen mellom Svean og Grendstad. Kong Haakon inspiserte tunnelen 4. september samme år, da var det gravd ca. 200 meter. (Årsskrift 1985)

I mai 1924 ble det arbeidet på fire ulike lokaliseringer (Adresseavisen 14.05.1924); tappingstunnelen mellom Grendstad og Svean, gjennomskjæringen ved Brøttemstangen, det provisoriske kraftanlegget ved Hyttfossen og kraftledningen mellom Hyttfossen I (Løkaunet) og Moholt.

I avisa Dagsposten Trønderen den 28. juni 1927 kunne en lese at gjennomslaget av tunnelen først ville skje om seks til syv år, fordi en stab på 45 arbeidere var for lite til å få fortgang i arbeidet. Det ble da arbeidet i begge ender av tunnelen med to lag fordelt på to skift. Det ble fortsatt benyttet håndbor, og hullet for

Påslaget av Sveantunnelen i 1923. Anleggsutstyr i forgrunnen, og omtrent midt på bildet sees to mannskapsbrakker. Foto: FTTF 38846 Historielagets samling.

sprengstoff ble laget med hammer og meisel. Steinen ble fraktet ut i vogner som gikk på skinner. Disse vognene ble dratt av arbeidshester som klæbygger ble engasjert til å føre.

En forlenget frist for ferdigstilling av arbeidet med Svean kraftverk ble gitt før 1929 (Arbeider-Avisa 8.02.1929). Trolig ville ikke kraftverket være i drift før i 1936. På dette tidspunktet var hele 1310 meter av tunnelen slått, og det gjensto omkring 1700 meter samt en del rom inne i selve tunnelen.

I 1932 fikk man tatt i bruk slagbor, noe som kunne avhjelpe alt arbeidet med handmakt. Dette var

En av de første slagboremaskinene som ble tatt i bruk ved kraftverksutbyggingen.

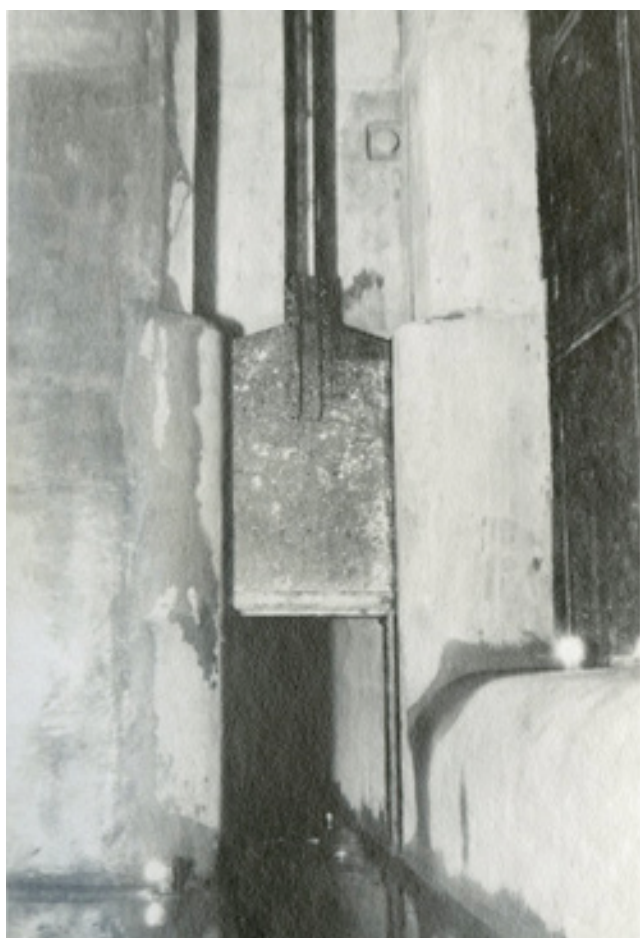
Foto: FTTF 47628 Historielagets fotosamling.

likevel hardt og farlig arbeid, for boret slo opp og ned og roterte ikke, som dagens bor. Det var dessuten stor varmeutvikling, og en mann måtte alltid stå der med en kald klut og avkjøle boret underveis i arbeidet. (Muntlig meddelt, E. Vollum)

30. mai 1934 var det endelig gjennomslag i en av Norges hittil lengste tunneler (Nidaros 31.05.1934). Mineborerne hadde da arbeidet seg gjennom 3,1 kilometer over 10 til 12 år. Inne i fjellet ved Svean var det sprengt ut stabiliseringsbasseng, utjevnings-

bassenger og sidetunneler til turbinrørene. 120 000 kubikkmeter stein var transportert ut av tunnelen. Ved gjennomslaget viste retningen et avvik på bare 4 cm og høyden et avvik på 2 cm. Tunnelen er seks meter bred og går 20 meter under Selbusjøens overflate, omtrent horisontalt frem til den prosjekterte kraftstasjon Hyttfossen II ved Svean, hvor det er et fall på 30 til 40 meter. Tunnelarbeidet hadde så langt kostet 2 144 000 kroner. I prosjektet Hyttfossen II var det frem til denne datoen brukt totalt 5,5 millioner kroner.

Det var dimensjoner over installasjonene i tunnelen.
Øverst: 100 tonns luke. Nederst: grovrist
Foto: Historielagets fotosamling, Jacob Salbergs album.

I 1937 var alt av rister og de fire store lukene på plass (ved Etiopia), lukene som skulle regulere vannmengden til turbinene i Svean. (Arbeider-Avisa 22.05.1937). Dette var glideluker som hver veide 100 tonn. Med motorene montert på toppen av synken, tok det ti minutt å heise lukene opp. Foran lukene var det montert rister som skulle fange opp trær og lignede før vannet passerte turbinene.

Da Trondheims komite for planlegging og utbygging av vassdraget gjennomførte befarings av bunnløpet, ble de transportert med tralle gjennom hele tunnelens lengde. På 10 til 12 steder var berget så dårlig at det var støpt betong med armering for å styrke tunnelveggene.

Synken: generell betegnelse på drift som er drevet nedover i gruen (Kilde: bergverkshistorie.no)
Se skisse side 6.

Utvidelser

Under krigen ble Svean kraftverk utvidet med et aggregat på 14 000 kW. På grunn av krigen og blant annet transportproblemer, var ennå ikke alle maskindelene på plass (Nidaros 21.02.1946). I 1941 bygde Chr. Salvesen & Chr. Thams Communication A/S overføringsledningen Hyttfossen – Sagberget – Bårdshaug, med nødvendig transformator- og apparatanlegg.

I 1948 vedtok Stortinget å utvide Svean kraftverk med maskin 2 og med plass til den tredje (Stortingsforhandlingene 1948, vol. 92, nr. 2b). Det 3. aggregatet var på plass i 1956, og Svean kraftverk var da ferdig utbygd.

Bygging av reguleringsdammen på Hyttfossen ble ferdig i 1947–48. Hyttfossen sagbruk og høvleri brant ned under krigen og ble ikke bygd opp igjen. Den delen av fossen som tidligere hadde tilhørt Huitfeldt, var nå frigjort. Derfor kunne Trondheim Elektrisitetsverk bygge dam tvers over hele elva. I Svean var det forberedende arbeidet til et tredje fordelingsbasseng fullført (Nidaros 22.12.1948).

Like før jul, den 9. desember 1950, holdt Arbeidsmannsforeningen et møte på bakgrunn av varsel om oppsigelser i Svean. (Protokoll 1945–52) Formannen forhandlet med både ordfører og direktørene for å unngå denne masseoppsigelsen, og det endte med at Trondheim formannskap vedtok å bruke 60 000 kroner av bykassen for å fortsette arbeidet med å sprengte fordelingsmagasinet. Dette hindret oppsigelser av arbeidere (Nidaros 22.12.1950).

Mast under oppføring. Foto: Historielagets fotosamling, Jacob Salbergs album.

Sosiale forhold

Arbeidet med tunnelen ble en del av nødsarbeidet i 1920-årene. Det ble sagt at så mange som en kunne skaffe husrom for, kunne bli ansatt. I 1922 ble det bygd brakker for arbeidere både i Sjøbygda, i Svean og ved Løkaunet. På Teigtrøa ved innslaget av tunnelen på Grendstad, var det plass til 75 mann (Nidaros 3.02.1922). I Svean bygde byggmester O. A. Henriksen to store brakker. Disse var bygd med plass for 25 menn i hver, og det var beregnet spisesal i hver brakke. Hver brakke hadde egen kokke og kjøkken-assistent. Ved å ha faste måltider for arbeiderne, mente man å redusere alkoholbruken.

Det omfattende anleggsarbeidet ved byggingen av Svean kraftverk, medførte tilflytting, utbygging og et sosialt og økonomisk liv som forandret området ganske radikalt. Fra å være et spredt bebyggd og stille område, ble Svean og Grendstad på få år til steder preget av storanlegg og industri.

Befolkningsøkningen i området førte til at Ole Lonmo kunne åpne butikk i Svean i desember 1922, like etter at de første arbeiderne var kommet på plass. Butikken solgte alle de nødvendige varer for de som bodde og arbeidet i Svean. (Nidaros 8.06.1946). Varer ble fraktet med bil fra 1924, har Klaus Brøttem fortalt, og før dette gikk transporten med hest og vogn/slede. På Heimdal jernbanestasjon ble det bygd et eget lagerhus for varene som skulle til kraftanlegget i Klæbu (Arbeider-Avisa 24.04.1925). Også Ole Moens butikk og brevhus på Nyheim i Sjøbygda ble etablert som følge av tilflytting av anleggsarbeidere og familiene deres og de behov de hadde for varer i dagliglivet. (Årsskrift 2020)

I et møtereferat fra Selbusjøens fagforening 21. oktober 1924 går det fram at opprettelse av et samvirkelag ble diskutert og at fagforeningen ville ta initiativ til at et slikt ble etablert. Dette kom til å bli Klæbus første samvirkelag, lokalisert til Hyttfossen. (Klæbus første samvirkelag ble ikke åpnet før i 1947, jf. Heimdal S-lags jubileumsskrift), (Mer om butikkene i Klæbu i Årsskrift 2024)

Brakker ved Svean. Foto: Historielagets fotosamling, Ole Svaans album.

Den store tilflyttingen førte til at flere barn og unge ville trenge et skoletilbud. Klæbu Skolestyre diskuterte sommeren 1933 behovet for ny skole og endring av skolekretsene. (Se artikkel i Årsskrift 2021 Om Skoletilbudet i 280 år) I 1934 ble Halvor Foss-eide innvalgt av Arbeiderpartiet til Klæbu skolestyre som representant fra Svean Arbeidsmandsforening, og han satt også i byggekomiteen for de nye skolene. Trondheim Elektrisitetsverk støtta utbygging av skolene med 50.000 kroner.

Leif Larsen på Hyttfossen har fortalt at en tid under anleggsarbeidet var *første mai ... en mye større dag enn nasjonaldagen. Vi feiret virkelig arbeidernes dag, og som unger gledet vi oss mer til første mai enn 17. mai. Alle som kunne, var med på feiringa.* Toget gikk fra Klæbu kirke til Folkets hus i Moadalen. De minste og de eldste fikk sitte på med en lastebil, mens de fleste gikk. Når de passerte Svean, gikk arbeiderne derfra inn og ble en del av toget.

Arbeiderne etablerte Storm Arbeideridrettsforening (AIF) og hadde skytebane ved Grendstad (Arbeider-Avisa 20.08.1936). At det var stor aktivitet i idrettslaget, kan eksemplifiseres med at det ble arrangert skytekonkurransen den 23. august 1936 med 64 deltakere fra hele fylket. Det ble konkurrert i mange klasser, blant annet i en luftgeværklasse for damer. En uke senere ble løpet «Svean rundt» arrangert, et løp på 6,4 kilometer. Storm AIF var såpass forut for sin tid at de også arrangerte langrenn med egne kvinneklasser.

Bedriftsidrettslaget i Svean hadde også meldt på og funnet finansiering for å sende en deltaker til den planlagte Arbeiderolympiaden i Barcelona i 1936, også kalt Folkeolympiaden. Arrangementet ble avbrutt etter at deltakerne var ankommet, men før lekene fikk startet. Det fascistiske kuppet startet den 18. juli, og arrangørene valgte å innstille olympiaden. (ISN Open Archive)

Flere av anleggsarbeiderne kunne spille ulike instrument, blant annet trekkspill og fele, og i denne tiden ble det laget en vals om Selbusjøen. Fra 1930 hadde vi Svean strykeorkester, det som senere ble Arbeidernes musikkorps. Kulturlivet blomstret, og revyer ble satt opp.

I anleggsmiljøer fantes det alkoholproblemer, og flere organisasjoner som arbeidet med edruskapsarbeid, ble stiftet i denne perioden. Kvinner gikk sammen og stiftet sykepleieforeninger. De samlet inn penger til både sykebære, tepper, bandasjer og finansierte en sykepleier. Anleggsarbeidet førte ofte til sår og småskader som trengte stell.

Det forekom kriminalitet også ved anleggsområdet som ellers i distriktet. I 1936 ble pengeskapet med lønnen til arbeiderene stjålet i Svean (7000 kroner). Skapet ble funnet sprengt i stykker, pengene var borte, og sprengladningen etterlot et kontor i fullstendig kaos (Arbeider-Avisa 30.09.1936).

Mellomkrigstiden var økonomisk svært vanskelig for mange, noe som kom til syne på ulike måter. I mars 1940 ble det annonsert tvangsauksjon hos Trygve Aune på Svean i Klæbu (Nidaros 4.03.1940). Lensmann Ingvald Asphaug hadde da tatt pant i hunden til Aune, og senere samme måned skulle den auksjoneres bort. I samme annonse var det flere eldre menn som måtte auksjonere bort husdyr for å dekke utgifter.

Anleggsarbeidet gikk mot slutten, og ikke alle hadde fått arbeid på Fjæremfossen eller blitt med til Aurakraftverkene i Sunndalsfjella. Noen ble overflyttet til Selbu og Tydal, noen fikk Trondheim Elektrisitetsverks yrkesskolestipend for arbeidsledig ungdom, men mange ble arbeidsledige (1951/52).

Samferdsel

Skjøte for avståelse av grunn til vei mellom Moen gård og Moodden i Svean, ble forhandlet på Moen gård den 14. juni i 1922. Det ble bygd veg like etter, da det hastet med å få bragt forsyninger til anlegget.

I november 1924 ble noen arbeidere flyttet fra kanalen ved Brøttem til arbeidet med Svean bru. Brufoten på vestsiden ble bygd over ferjeplassen. Overingeniør Henmo uttalte til Arbeidets Rett 11. februar 1925 at alle seks tømmerne fra Brøttem hadde fått nytt arbeid på Svean bru, som ble ferdig i juni 1924. Trondheim Elektrisitetsverk hadde vernet om familiefolkene, men noen hadde likevel blitt oppsagt.

Som følge av at trafikken økte, fikk Andreas Krokbakken fra Klæbu løyve av Strinda herredsstyre til å drive bilrute 9 mellom Trondheim og Svean i 1925 (Nidaros 27.02.1925). Senhøsten 1930 søkte Arnt Krokum Klæbu herredsstyre om løyve til å trafikkere Nidaros – Heimdal – Svean med to turer daglig med billett til 6 øre per kilometer. Paul Nideng søkte om å trafikkere Nidaros – Heimdal – Brøttem, med avstikker til Svean. Denne ruta skulle korrespondere med dampskipet Kong Sverre på Selbusjøen, til 6,5 øre pr kilometer. Rutetilbudet ble diskutert i Arbeidsmandsforeningen mange ganger, blant annet fordi arbeidere hadde problemer med å rekke fram til arbeidsstart på mandag morgen.

Vegen mellom Eidstu bru (over Eidstubecken,

mellom Husby og Eidstu gårder) og Svean ble debattert i Herredsstyret i oktober 1929. Trondheim Elektrisitetsverk hadde informert Herredsstyret om at de kunne bidra med 500 kroner til utbedring av vegstrekningen mellom Husbybakkene og Svean, ei veglei lenger vest (over Mælbudalen) enn dagens veg. Ordføreren argumenterte med at de mange arbeidsløse i bygda ikke hadde fått muligheten til å arbeide på kraftutbyggingen, og de kunne nå få arbeid ved å utbedre og bygge veg i stedet. (Nidaros 19.10.1929). Sommeren 1946 ble vegstykket i Bergdalen stukket ut, og vegen mellom Haugdalen og Svean ble forbedret (Nidaros 31.10.1946). Vegen knyttet da sammen to hovedveger i bygda.

Ulykker

Det harde arbeidet sammen med arbeidsforholdene var årsak til mange typer ulykker. Det var problemer med vannårer og løst berg, «fløssberg», i tunnelene, og det var dårlig utstyr for de som arbeidet med brubygging. Å gå lange arbeidsdager i kalde og våte klær, var årsak til en god del alvorlig sykdom. I 1938 døde gråsteinsmurer Halvor Fosseide som følge av lungebetennelse. Han hadde arbeidet mye i kaldt vann da han var med på byggingen av Svean bru,

Tiller bru og Trongfossen bru. Svean Arbeidsmandsforening bekostet begravelsen og gjennomførte en innsamling til støtte for de etterlatte.

Ulike kilder oppgir ulikt antall for dødsulykker som følge av anleggsarbeidet. Svean Arbeidsmandsforening nevner tre ulykker som førte til døden, mens aviser og andre kilder har dobbelt så mange. En årsak kan være at dødsulykkene rett og slett er underrapportert for å unngå å dokumentere hvor farlig dette arbeidet var, ifølge fagforeningen.

Et eksempel på en slik ulykke er det som skjedde med anleggsarbeider Ingebrigt Lien som ble drept under arbeid med tunnelen Hyttfossen – Løkaunet i 1925 (Nidaros 28.04.1925). Lien var sammen med seks andre arbeidere på nattskiftet. De hadde nylig foretatt en sprenging inne i tunnelen da en stein løsnet fra tunneltaket. På dette stedet var avstanden opp til taket omkring 20 meter. Steinen traff Lien i hodet, og han døde før sykebil rakk fram. Han etterlot seg kone og tre barn på gården Aune i Tydal.

I 1931 falt arbeider John Borgen i kanalen i forbindelse med snørydding. Det var ingen vitner til ulykken. Han var ansatt hos Trondheim energiverk og etterlot seg kone og fire barn. Paret var bosatt på Brøttem (Dagposten:Trønderen 16.04.1931).

Brufundamentene under Svean bru er tømmerkasser fylt med stein, og pillarene ble satt opp på disse.
Foto: Historielagets fotosamling, Ole Svaans album.

Krigsår

Kvinnenenes arbeidshjelp, initiert av kronprinsesse Märtha, hadde i lang tid arbeidet med å arrangere en feriekoloni for gamle menn i Trondheim. Brakkene i Svean sto tomme, og Trondheim Elektrisitetsverk lånte dem ut til formålet. Røde kors hadde lånt ut lintøy, Nordenfjeldske Dampskibsselskap hadde lånt ut servise, sammen med Britannia Hotell. En del av sengetøyet hadde Kvinnenenes arbeidshjelp selv skaffet til veie. Torsdag 9. juli 1940 ankom de første gjestene. (Nidaros 17. juli 1940)

Det ble vedtatt at brakkene i Svean skulle bli stående som en reserve i tilfelle noen skulle trenge tak over hodet mens det var krig. Første halvdel av september i 1940 var det flom i Gaula, og evakueringshjemmet på Kvål ble ødelagt. Brakkene i Svean ble foreslått som midlertidig evakueringshjem (Nidaros 11.09.1940).

Møbler og verdigjenstander fra Stiftsgården ble reddet unna krigshandlingene og oppbevart i Svean-tunellen ved Grendstad under hele krigen (Eystein Andersen).

Sommeren 1944 ble det satt ut vakter ved kraftverket. Det var Quisling-regjeringen som hadde vedtatt at det skulle holdes vakt over viktig infrastruktur i Norge (Norrøna 20.07.1944). For å hindre sabotasje fra motstandsbevegelsen, skulle vaktene bo i egne brakker på sentrale steder. I Svean var det en vaktbrakke like nord for kraftstasjonen, på østsiden av vegen til Løkaunet (se også Årsskrift 2020, side 8). Det var også en vaktpost ved Springfossbrua på østsiden, ovenfor Russerbakken. Begge disse stedene var det full undersøkelse før man kunne passere videre. Klaus A Grendstad brukte som gutt å sitte på en kasse på vogna de passerte med. I kassen ble radioen fraktet mang en gang forbi vaktpostene.

Motstandsbevegelsen forberedte seg på frigjøringskamp, og på Hyttfossen bygde de flere skytestillinger i 1944, kalt Dunkertons skyttergraver. Disse var lokalisert strategisk like ovenfor Trongfossbrua og like nord for Båthølen med utsikt rett sør mot brua. Navnet kommer fra den britiske agenten som fikk ansvar for å beskytte kraftstasjonene i Svean og Hyttfossen mot tysk ødeleggelse (Foscott-mål) når krigen gikk mot slutten (Erling Welle Strand).

28.4.1932 skrev reporter Peder Storsve i Arbeider-Avisa: *Gunnar Moe hadde tirsdag kveld gått på nattskiftet og noen timer etter styrtet en stenblokk på ca. 300 kilo ned fra tunnelhvelvet og fulgt av et ras av mindre steiner. Moe blev slått ned av raset og blev liggende bevisstløs. Hans arbeidskamerat, Johan Rathe, stod tett ved, men slapp som ved et mirakel fra det uten nogen skade. Gunnar Moe blev stygt skadet i ryggen, brystkassen blev klemt og tre ribb-bein ble brukket. Han blev ført til sitt hjem for lègebehandling. Tilstanden er foruroligende, og man våger ikke transportere ham den lange vei til Trondheim sykehus.*

Fagforeningen ga mye støtte til kolleger som ble skadet og til etterlatte etter arbeidskolleger som ble drept. De gikk med lister, som det står i protokollene, en form for kronerulling til de som mistet inntekt eller familieforsørger.

I 1951 ble snekker Arne Holm drept i en ulykke under arbeid med en høyspentledning lørdag 28. juli (Nidaros 30.07.1951):

Ingeborg Wormdal forteller:

Pappa ble bare 33 år gammel

Min far, Arne Holm (1918–51), ble drept i ei arbeidsulykke i Svean i juli 1951. Da var han og en kollega, Oskar Skjevik, i gang med oppussing i kraftverket. Far hadde klatra opp i en stige for å pusse toppen av den ene av de to store transformatorene. Transformatorene hadde ledninger med en spenning på 6000 og 60 000 volt, og disse skulle kobles ut etter hvilken transformator det skulle arbeides med.

Etter ulykka var man ikke sikker på om det hadde oppstått en misforståelse med hensyn til hvilken transformator som var utkobla. Det som skjedde, var at far kom i kontakt med strømførende ledning, han fikk et voldsomt støt gjennom kroppen og ramla ned. Det er ikke sikkert at det var strømstøtet som var dødbringende, men etter å ha falt 3–4 meter ned

Bygging av Tiller bru i 1911. Fra v.: Arbeidsformann Bjørnås, Martin Skjetneli (sittende), ukjent, Bernt Skjetneli, Petter Broli, ukjent, Halvor Fosseide (hvite skjorteermer), Graus Røv fra Sunndal, ukjent, Andreas Nordseth (bakerst). Foto: Lars Nordtiller. Kilde: Tiller: bygd og by av Henry K. Jensås 1980. Foto utlånt av Halvor Fosseide d.y.

på betonggolvet, ble han funnet livløs av arbeidskameraten.

Et avisoppslag kort tid etter ulykka fortalte at det kom til å bli politietterforskning, i tillegg til at elektrisitetstilsynet foretok befarings i anlegget.

Far var snekker og hadde arbeidet ved anlegget i Svean i flere år da ulykka skjedde. Jeg var da bare tre år gammel og hadde ei eldre og ei yngre søster. Å miste familieforsørgeren var et alvorlig slag for familien, men takket være en framsynt far som hadde tegna en god polise, klarte familien seg godt økonomisk.

Far hadde vært en aktiv mann i lag- og foreningsliv, noe som kom tydelig til syne under begravelsen. Både fagforening, mannskor og idrettslag var representert med faner og folk for å vise en anerkjent sambygding den siste ære.

Vi tre jentene var ikke hjemme under uttakelsen fra hjemmet (da fars bære ble frakta hjemmefra) og ikke i kirka under begravelsen. Jeg husker naturlig nok ikke så mye fra hendelsene disse dagene, men ett bilde står fortsatt klart. Da vi kom hjem denne dagen, møtte vi et hus fullt av folk og blomster – et møte som ga et uutslettelig inntrykk.

Historia om kraftverksutbygging i Klæbu vil bli fulgt opp i Årsskrift 2024, da også med en vurdering av hva kraftutbygginga i Nidelvassdraget førte til for Klæbu kommune. Redaksjonskomiteen for årsskriftet ønsker derfor innspill fra leserne; er det noen som har informasjon om og/eller bilder fra Fjæremsfossen, så tar vi mer enn gjerne imot.

Faner med sørgeflor fra foreninger Arne Holm hadde vært aktiv i. Foto utlånt av Ingeborg Wormdal.

Kilder:

Adresseavisen 7.12.2022

Andersen, Eystein, 2006. *Stiftsgården: Det kongelige palè i Trondheim. Fosseide, Halvor d.y. Informant*

Haarstad, Kjell. 1977. *Selbu i fortid og nåtid – bind II*. Utgitt av Selbu kommune.

Heimdal Samvirkelag, Jubileumsskrift 50 år
(ISN Open Archive)

Klæbu Historielag, Årsskrift 1985, 2010, 2020

Kvaal, Stig og Wale, Astrid. 2000. *En spenningshistorie – Trondheim energiverk gjennom et århundrede*. Trondheim energiverk A/S.

Postkvitteringsbøker for Svean Arbeidsmannsforening 1923–1937 og 1938–1949

Stortingsforhandlingene fra 1918, Vol. 67, Nr. 2b.

Stortingsforhandlingene fra 1940, vol. 89, Nr. 1b.

Trondheim elektrisitetsverk – og Trondhjems sporvei 1902–1927. Utgitt av Aktietrykkeriet Trondhjem i 1927.

Trondhjems folkeblad, tirsdag 4. juni, 1912

Vollum, Erling. Informant

Welle Strand, Erling. 2000. *Vi vil verne vårt land – Antisabotasje i Norge 1944–45*. Norges hjemmefrontmuseum.

Wormdal, Ingeborg. Informant

Avisutklipp, udaterte fra juli 1951 (i privat eie)

Svean Arbeidsmandsforening, avd. 62

Av Astrid Grendstad og Kari Lium

Det var mange erfarne gruvearbeidere som var med fra starten av anlegget i Svean, og blant disse var det flere som allerede var fagforeningsmedlemmer. Disse ville gjerne fortsette å være organisert, og etter litt sonderinger med Lerfossen Arbeidsmandsforening, ble det etablert egen forening i Svean, stifta 5. november 1922. Denne etableringa skjedd midt i ei tid da arbeiderbevegelsen var meget radikal. Innenfor Arbeiderpartiet ble det arrangert studiesirkler for å bedre arbeidernes allmenndannelse og politiske bevissthet, og både for Arbeiderpartiet og fagbevegelsen var det viktig å ha internasjonale kontakter. Dette satte selvfølgelig sitt preg også på den aktiviteten som Arbeidsmandsforeninga i Svean satte i gang. Dette var ei så sterk forening at den også var representert på LO-konferansene allerede fra 1925, ifølge Stuberg.

Det første registrerte medlemmet i Svean Arbeidsmandsforening er Olaf Rindal (f. 1890). Han meldte seg inn den 1.12.1922 sammen med 11 andre anleggsarbeidere. De første klæbyggene som ble medlemmer, var John Høiaas (f. 1892), Peder Eggen (f. 1889) og Petter Eggen (f. 1889), de meldte seg inn i februar 1923.

Svean Arbeidsmandsforening tok raskt fatt i tariffsaker. Utgangspunktet i Svean var at alle ansatte var tatt inn på nødsarbeid med ei daglønn på 10 kroner. En komite tok fatt i dette og utarbeidet et forslag som

Styret i foreninga 1952.

Første rekke fra venstre: Osvald Sveen, nestformann, Alfred Stenbak, formann, Konrad Høvring.

Annen rekke: Harry Jacobsen, sekretær, Paul Løvø, kasserer, Kristian Johansen og Henry Risem.

Foto: Svean Arbeidsmannsforenings jubileumsskrift.

omfatta full lønn under sykdom, lønn 1. mai, 25 % tillegg for nattarbeid, tilgang til bad m.m. – et avtaleforslag som kunne stå som modell for avtaler i mange tiår framover.

Trondheims Elektrisitetsverk la mange hindringer i veien for dette forslaget, blant annet ved å vise til at det var nødvendig med utvalgsbehandlinger og uttalelse fra formannskapet før de kunne møte fagforeninga. Elektrisitetsverket opplyste på et møte noe seinere at de ville nekte å forhandle. Ei stund etter dette kom arbeidsgivers uttalelse om at de måtte undersøke forholda ved andre anlegg i landet før de kunne si seg villig til forhandlinger.

Slik stadig trenering fikk Arbeidsmandsforeninga til å gi sitt tydelige tilsva: *Møtet besluttet dog, for å få slutt på vrøvlet, straks enstemmig å oppsi plassene.* (Jubileumsskrift) Dermed trådte arbeidslivets spilleregler inn, og riksmeklingsmannen kom inn i bildet. Resultatet av disse forhandlingene i 1923 ble ansett for å være meget gode og lå nært opp til det forslaget som Svean Arbeidsmandsforening tidligere hadde lagt fram.

I 1924 oppnådde man noen forbedringer i tariffavtalen, men tilbakeslag skulle komme. *I 1925 ble også tariffen oppsagt av foreningen, men forbundet trenerte saken så lenge at de kom for sent med oppsigelsen.* (Jubileumsskrift) Svean Arbeidsmandsforening mente at man i 1925 stod i en slik posisjon i arbeidet med anlegget, at de hadde gode sjanser til forbedringer i tariffavtalen. Men *Da søler forbundet bort tiden så man kommer for sent med oppsigelsen, med den flau unnskyldning at formann og sekretær var bortreist. I 1926 er det ennå verre. Da gad ikke engang forbundet underrette foreningen om at tariffen var oppsagt av kommunen.* (Jubileumsskrift) Da endte det med et lønnsnedslag på 12 øre timen, og Svean Arbeidsmandsforenings kritikk av eget forbund var tydelig.

Parallelt med disse tariffkampene måtte fagforeninga arbeide med oppsigelsessaker. I desember 1924 ble 40 ansatte på Hyttfossen I sagt opp, og bare 6-8 av disse fikk tilbud om arbeid ved Svean kraftverk. I stedet for å gi arbeiderne fra Hyttfossen I videre ansettelse, henta Trondheim Elektrisitetsverk inn arbeidere fra Trondheim. (Arbeider-Avisa 2.1.2025, 17.3.1925) Like før jul og midt i en økonomisk meget

vanskelig periode kunne altså en arbeidsgiver behandle sine ansatte på en sånn måte. Arbeidsmandsforbundet kom ingen vei med sitt arbeid for sine oppsagte medlemmer.

Ved tre anledninger, sommeren 1930, desember 1930 og desember 1931, søkte Svean Arbeidsmandsforening herredsstyret om at medlemmene skulle slippe å betale skatt av henholdsvis feriepengene og desemberlønn. Søknaden som gjaldt feriepengene i 1930 ble innvilga, men det som handla om desemberlønningene, ble avvist. Diskusjonene i herredsstyret avstedkom ganske harde ord og også avisinnlegg med angrep på både fagforeningsleder Alfred Stenbak og arbeiderne i Svean (Arbeider-Avisa 16.1.1931).

Midt i egne utfordringer arrangerte arbeidslaga ved Grendstad og Svean innsamlinger til støtte for arbeidsløse i Trondheim. Dette var en solidarisk kronerulling i fagforeningene i Trondheim før jul i 1936 (Arbeider-Avisa, 21.12.1936).

Tariffkampene handla både om lønnsforhold, arbeidsvilkår, sosiale og hygieniske forhold og ferie. I 1938 debatterte fagforeninga igjen et krav om tre ukers ferie, men forslaget falt med 45 mot 40 stemmer. Av andre sosiale tiltak kan nevnes at regn-

Svean Arbeidsmandsforenings fane fra 1934. På baksida står det: «Leve den internasjonale solidaritet». Foto: FTTF32664, Sverresborg Trøndelag Folkemuseum.

skap for foreninga viser at det ble kjøpt inn bøker for utlån til arbeiderne. Midler til dette disponerte fagforeninga etter konsesjonsbestemmelsen om avsetning av 15.000 til allmenndannende undervisning av arbeiderne (Protokoll 1945–52).

Svean Arbeidsmandsforening samlet flere ganger inn penger til fagforeningskamerater som hadde vært utsatt for ulykker, var blitt oppsagt eller til etterlatte der kamerater hadde mistet livet. For eksempel da O.A.Garberg døde i en ulykke i Follidal gruver i 1938, samla kameratene i Svean Arbeidsmandsforening inn 20 kroner som ble oversendt til klubben i Follidal (Arbeidsmanden 1938, vol. 41, nr. 7). Familien mottok på denne måten 703 kroner i støtte etter å ha mista forsørgeren. Dette var eneste form for støtte når uhell var ute. Dette fortsatte fagforeninga å gjøre i hele sin virketid, også så seint som i 1949 (Arbeidsmanden 1949, vol. 47, nr. 1–6).

Hans Berntsen var en omreisende «fagforeningsagitator», som det kaltes den gangen. Han reiste rundt og hjalp til med å danne lokale fagforeninger og verve medlemmer. Foreninga i Svean var blant de som bidro økonomisk til at dette arbeidet lot seg gjennomføre, og de bidro også til å få reist en statue over Berntsen i hans hjemkommune, Mo i Rana.

Svean Arbeidsmandsforening engasjerte seg også i internasjonale forhold, noe som til og med er med på fanen deres, på baksida. Som eksempler på dette, kan det nevnes at de i 1937 ga et bidrag til det norsk-svenske hospitalet bygd av *Den norske hjelpekomite for Spania*, og i 1938 bevilga de støtte til *Det illegale tyske pressefond* (Protokoll 1936–45).

Det brede samfunnsengasjementet omfatta også nasjonale institusjoner og tiltak. Svean Arbeidsmandsforening hadde aksje i Trøndelag Mødrehygienekontor, og de støtta for eksempel Folkets Hus både på Horg, Lundamo og mange andre plasser.

I 1969 ble Sør-Trøndelag Arbeidsmandsforening stifta, med klubben i Svean som en del av denne. Harry Jakobsen fra Svean Arbeidsmandsforening leda interimsstyret og ble den første leder av Sør-Trøndelag Arbeidsmandsforening.

Svean Arbeidsmandsforening var ei fagforening som stod for mye nybrottarbeid i ei tid både før og etter at Norge fikk sin første Hovedavtale i 1935.

En fagforeningsbauta

Svean Arbeidsmandsforening hadde i en årrekke en meget markant leder. Alfred Stenbak (1888–1957) var en erfaren gruve- og fagforeningsmann da han

Fra bygging av kraftstasjonen i Løkaunet 1926. Foto: Historielagets fotosamling, Jacob Salbergs album.

kom til anlegget i Svean i 1922. Allerede som 18-åring hadde han oppgaver i forbindelse med aksjonene på Langvatnet i Sulitjelma – aksjoner som handla både om retten til å organisere seg og om å vise motstand mot et kontrollregime gruveledelsen ville innføre. Begge kampene ble krona med seier.

Stenbak arbeidet på mange anlegg før han kom til Svean. Sør-Varanger, Rjukan, Folldal, Glomfjord og Løkken er blant de stedene han var gruvearbeider før han gjennom 30 år satt i ledelsen for Svean Arbeidsmandsforening, hvorav 22 år som formann. Han ble valgt som nestformann allerede ved dannelsen av foreninga i Svean i 1922.

I Alfred Stenbaks tid var Svean Arbeidsmandsforening en tøff og tydelig stemme overfor både arbeidsgivere og forbundet sentralt. De kritiserte sitt eget forbund for trenering av viktige tariffsaker for gruvearbeiderne, og de var tøffe forhandlere i møte med arbeidsgiver. Stenbaks posisjon var sterk, og han var en respektert tillitsvalgt både i eget forbund og hos arbeidsgiver. Han var delegat på Norsk Arbeidsmandsforbunds landsmøte i 1938, og han leda utallige forhandlingsdelegasjoner i lokale tariff-forhandlinger.

Alfred Stenbak avslutta sin yrkeskarriere som vaktmester i Folkets Hus i Trondheim, der portrettet hans fortsatt henger på veggen.

Kilder:

Jubileumsskrift: Svean Arbeidsmandsforening 1922–1952
Alfred Stenbaks notater til årsmeldinger (i privat eie)

Arbeider-Avisa 02.01.1925, 17.3.1925, 16.1.1931,
21.12.1936, 04.11.1957

Arbeidsmanden 1938 vol. 41 nr. 7, 1939 vol. 42 nr. 8,
1949 vol. 47 nr. 1 -6

Diverse avisutklipp fra Arbeideravisa (udaterte, i privat eie)

Protokoll for Svean Arbeidsmandsforening,
5.2.1936–22.8.1945

Protokoll fra Svean Arbeidsmandsforening
6.9.1945–2.5.1952

Stuberg, Gunn, Norsk Arbeidsmandsforbund. Informant
Takk til Norsk Arbeidsmandsforbund, avd. Trøndelag for
bistand i form av utlån av materiell

En stor takk til Bjørn Bollandsås.

Ved rydding i forbindelse med dødsbo etter Alfred Stenbaks sønn, oppdaget Bjørns bror, Tore, en pose med påskriften «Klæbu historielag». Tore alarmerte Bjørn – og i posen fant Bjørn mange dokumenter som stammet fra Svean Arbeidsmandsforening. Bjørn overrakte posens innhold til redaksjonskomiteen sist vinter. Innholdet har vært til stor hjelp i arbeidet med artiklene om kraftutbygginga i Klæbu.

Sjøen og Hyttefossen socialistiske kvindeforening 1918–39

Tekst og foto: Unni Hegstad

Kvindeforeningen ble dannet i 1918 etter initiativ fra mennene i Klæbu Arbeiderlag. I januar 1916, på et møte i arbeiderlaget, ble spørsmålet om at danne en arbeiderkvindeforening til behandling. Dette resulterte ikke i noe konkret, men på årsmøtet i 1918 ble det bestemt at man skulle få i stand 2 kvindeforeninger, en ved Sjøen og Hyttefossen og en nede i hovedbygden. Det ble nedsatt en komite på hvert sted, hver bestående av to menn som ansvarlige.

3. februar 1918 møtte åtte kvinner på Sjøen skole for å danne kvinneforeningen. Det ble understreket fra mennene i komiteen at hensikten med stiftelsen var å samle midler til en *paatenkt sykepleierske for Klæbu Arbeiderparti*. Det var enighet om dette, samt om at ta det forbehold at de mulige disponible midler skulde ytes til de fattige trængende. Årskontingenten ble satt til 1 krone. Det ble valgt et styre som skulle fungere til neste generalforsamling, og formann ble Anna Uglem. Møtene skulle holdes mest mulig skiftevis mellom Hyttefossen og Sjøen skole, og det skulle være minst 12 møter om året. De fleste møtene ble holdt privat, og oppmøtet varierte.

Det ble også i februar 1918 etablert en kvinneforening i Sletten. Det var av og til felles møter med begge foreningene og samarbeid om fester og basarer for å få inn penger. Ifølge vedtektene skulle det også være en felles generalforsamling i juni hvert år. I protokollen refereres det noen ganger til at det har vært en felles generalforsamling, men det står ikke noe om innholdet i møtene.

Lover for foreningen som var utarbeidet av Arbeiderlagets kvindeforeningskomite, og etter mønster fra Trondhjems Kvindeforening, ble lagt fram i møte 25. april. Det ble dissens på enkelte punkter, og saken ble derfor utsatt. 3. mai ble lovene vedtatt, her er et utdrag:

Kvindeforeningens formål skal være

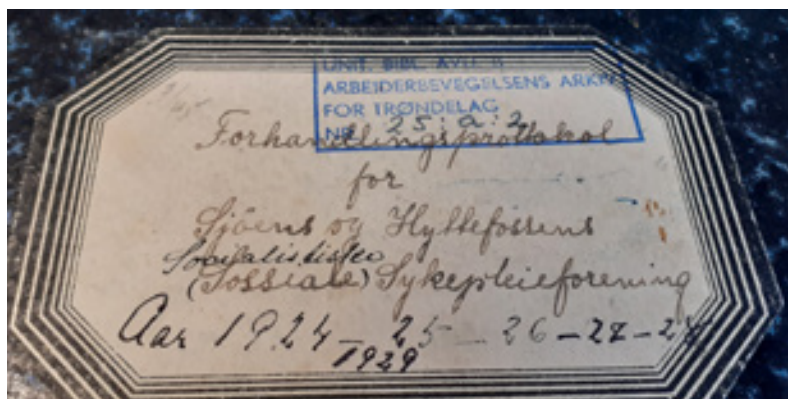
a) *at sprede opplysning blant kvindene for derved at bidra til utryddelse av alle fordommer og urættferdigheter som setter kvinden i et andet samfunnsmæssig forhold end manden. Dette formål søkes nådd ved avholdelse av foredrag, diskussioner og oplesninger m.m for derved at søke vækket kvindernes interesse for samfundsspørsmålene, i første række arbeiderpartiets politik, kooperationen og alkoholspørsmålet samt selskapelige sammenkomster for at oppvikke hverandre.*

b) *at samle midler til igangsettelse av en sykepleierske til Klæbu Arbeiderparti.*

Alle kvinner som delte det samme politiske synet og hadde fylt 15 år, kunne bli medlemmer. Hvis du ikke betalte kontingent, kunne du bli utmeldt. Det gjaldt også medlemmer som *viser seg at skade foreningens arbeide enten inadtil eller utadtil blir at utvotere på et medlemsmøte naar et forslag derom kommer fra et medlem.*

I tillegg til det sosiale var nok driften av sykepleiervirksomheten hovedaktiviteten til foreningen, og to av medlemmene var med i sykepleiestyret. I noen av møtereferatene benevnes foreningen som sykepleieforeningen. Fastsettelse/nedsettelse av sykepleiers lønn, bidrag til legeundersøkelse av skolebarn og økonomisk støtte til legehjelp og medisiner til medlemmer, var noe som ble diskutert på møtene.

Styret kjøpte inn stoff eller ull som skulle bearbeides til produkter som skulle selges på basarer til inntekt for foreningen. Det var også bestemt på stiftelsesmøtet at man skulle gi en liten gjenstand, hver sin gang, og utlodde på foreningsmøtene. Det var bl.a. sigaretter, snus, kaffekopper, egg, sild, fløte, og en ½ favn ved. På et av møtene ble en flaske hjemmebrent loddet ut. Den som vant, *spanderte den bort straks*

Protokollens forside.

og det ble drukket så de spurtes vist langt, står det i protokollen. Referenten angret på at hun måtte reise før flasken var tom.

Foreningen fikk også ofte henvendelser om å bidra med økonomisk støtte til andre lag. Våren 1926 ble en henvendelse fra ungdomslaget om lån til bygging av Moadalen behandlet på flere medlemsmøter. I møteprotokollen står følgende; *Det ble en livlig diskusjon, naturligvis nogen for og nogen imot. Et av medlemmene syntes det ikke var mening i aa bygge et hus i et slikt avhøl.*

Idrettslaget Storm etterspurte et bidrag til premie til et propagandaskirenn i 1929. Vedtaket ble at man skulle yte 30 øre pr. medlem og premien skulle tilfalde *den nest kleineste gubbe til aa gaa paa ski i eldste klasse.*

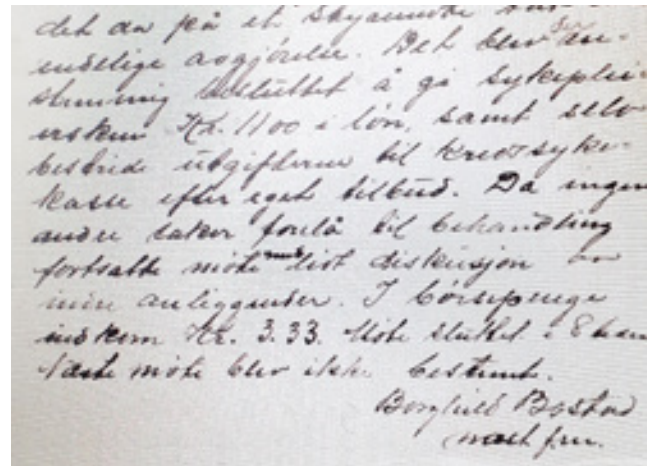
I hvor stor grad man var opptatt av det første formålet, er vanskelig å si så mye om. Det refereres til opplesninger på enkelte møter, men det sies ikke noe om hva som ble lest. De hadde i en periode et abonnement på bladet *Arbeiderkvinden* som skulle medbringes på møtene. Det refereres også til diskusjoner, men som regel, ikke hva som ble diskutert. Det var ofte ingen saker *til forhandling*, men det kunne allikevel stå i protokollen at indre anliggender ble diskutert.

I 1929 var det diskusjoner om navnet til Trondhjem. Denne navneendringen ble også diskutert i Sjøen og Hyttfossen sosialistiske kvindeforening. Her var de enstemmig for Trondhjem. I 1930 ble navnet endret til Nidaros. Stortinget omgjorde vedtaket til Trondheim.

I et møtereferat fra det samme år står det *Voresten var det ingen saker angaaende foreningens vel og beste. Enhver hadde nok med aa passe sig selv og sit, strikningene forsvandt i skap og vandbeholdere og nogen måtte gaa kaffeløse hjem.*

I 1934 sendte Arbeiderpartiet en henvendelse om kvinneforeningen ville tilslutte seg partiet, hvert medlem skulle betale 15 øre kvartalsvis til herredespartiet. Denne saken skapte et stort engasjement og ble diskutert på flere møter. Det var tydelig at medlemmene var delt i denne saken. Først på det tredje møtet som ble holdt den 14. februar, ble det vedtatt at foreningen skulle tilslutte seg Arbeiderpartiet. 11 stemte for, 9 imot og to avga ikke stemme. I protokollen er det tydelig at det først stod at det var 22 medlemmer til stede, men tallet er rettet til 20.

Dette er interessant i forhold til det som skjer videre i saken. På det neste møtet som er protokollert 19. juli, blir det referert et skriv fra 8 av medlemmene, og som kaller seg flertallet. De *beskylte mindretallet for og har i høy grad skadet foreningen og dens arbeide,*

Utsnitt fra protokoll.

og de opplyser at de ikke vil delta på møtene før arbeidsfreden er gjenopprettet. Det er tydelig at det har vært mye oppstyr etter møtet 14. februar, men hva mindretallet har gjort, er vanskelig å finne ut av. I protokollen vises det til et anonymt skriv vedrørende avstemningen og beskyldninger om at formannen som tilhørte mindretallet, hadde deltatt på Sanitetens møter.

Det ble avklart på et senere møte med representanter for partiet, at de som ikke ville være medlemmer av partiet, allikevel kunne stå som medlemmer av sykepleieforeningen.

I perioden 1935–1939 er fortsatt driften av sykepleien det medlemmene er opptatt av, og den 17. juli 1939 er det siste møtet som har sykepleien som formål. På dette møte ble det avstemning om foreningen skulle fortsette som partiforening eller oppløses. 9 stemte for å fortsette som partiforening, 7 imot. *Formanden skriver; Kvindeforeningen har arbeidet med sykepleien 21 og 1/2 år og må slute av økonomiske grunde. Det har været en lang og strevsom arbeidsdag foreningen har i disse aarene.*

Senere i 1939 gjenoppstår Sjøen og Hyttfossen kvindeforening, men da som Arbeiderpartiets kvindeforening.

Kilder:

Klæbu Arbeiderlag, protokoll 1918–29.

Sjøen(s) og Hyttfossen(s) sosialistiske kvindeforening, forhandlingsprotokoller, 1918–23, 1930–36, 1937–39.

Sjøens og Hyttfossens sosialistiske (sossiale) sykepleieforening 1926–29.

Minner fra gammel sagbruksvirksomhet i Klæbu

Skrevet av Sigurd Gjølga i 1953, etter intervjuer med Johannes Grendstadbakk, f. 1874, og andre eldre mennesker. Notatet levert historielaget av Oskar Høiaas.

Klæbu er en utpreget skogsbygd med om lag 80.000 dekar skog, og som sådan er skogbruksvirksomheten av gammel dato. Firmaet A. Huitfeldt & Co ble grunnlagt i Trondheim i 1841 som almindelig kjøpmannsforretning. Stifteren Arild Christopher Huitfeldt var født i 1813 på Eskeviken Bruk ved Halden, men kom i ung alder til Trondheim, og ble gift med datter av konsul Hermann Christopher Garmann. Hun var eneste arving til Herman Hoë & Co` handelshus i Trondheim som vel var det største nordenfjells. Arild Huitfeldt var prøyssisk konsul fra 1843, konsul for Nordtyske Forbund fra 1866 og for det tyske rike fra 1872. I Trondheim var han dessuten rittmester og sjef for den ridende borgergarde. – Hans interesser var omfattende, men fra 1850-åra ble skog- og trelastforretning firmaets egentlige hovedbransje.

I året 1853 ble såleis skogeiendommen Vika ved Selbusjøen ervervet, og i tida fram til begynnelsen av 1900-tallet ble firmaet eier av om lag det halve av skogarealene i Klæbu. Dessuten store skogeiendommer i Tydal og Selbu.

Firmaet var også eier av Mostadmarka gods noen år etter århundreskiftet

I og med ervervelsen av Vika meldte spørsmålet seg om anlegg av sagbruk, og et sådant ble bygget i Leirvika ved Donøyelvas utløp, straks etter overtakelsen av eiendommen. Dette var det første sagbruk nordenfjells som ble utstyrt med rammesager og sirkelsager. Rammene var bygget av tre med jernbeslag. De ble drevet av et vasshjul med krumtapper i begge ender av hjulstokken.

(Det er vanskelig å skaffe opplysninger som kunne være ønskelig om dette bruk, men en mener at minst 15 mann har vært beskjeftiget her.)

Skurlasten ble «stappet» og ført etter Selbusjøen, Bjørsjøen og Nidelva ned til Hyttefossen, og derfra i en dertil konstruert vassrenne helt ned til Løkkaunet og videre etter elva til det daværende fergestedet ved Tanem, – en strekning på om lag 14 km. Derfra foregikk transporten med hester oppfor de bratte Tanembakkene, gjennom Nidengskaret, over Tiller og til firmaets opplagstomter i Trondheim, – om lag 18 km. Denne transport, og senere fra Hyttefossen,

ble utført på meget dårlige veier. Det var et slit som ga lite utbytte, men det var bøndernes eneste inntekt utom gårdsbruket. I 1913 kunne for eksempel en mann med hest tjene kr. 4,- pr. dag på denne transporten.

Sagbruket i Leirvika må vel etter datiden regnes som en bedrift av vesentlig betydning. Såleis kom det arbeidere langveis fra. En mann fra Åfjord arbeidet der og bosatte seg (bygset) på Kvernodden. Han gikk under navnet Petter «Odda». Fra Gudbrandsdalen kom Ole Hansen og hans yngre bror Iver. Førstnevnte bygget seg hus på østre siden av Donøya på et lite platå ved sjøen. (Ol'Hansarommet.) Etter at Bruket var nedlagt flyttet han opp på høyden mot Skavdalen hvor han ryddet og bygget. Der dyrket han grønnsaker og bær. Dessuten laget han korger av spon som skaffet han inntekter. Denne plassen, sammen med et skogstykke, ble bygset av gården Dragsten i Selbu på vedkommendes og arvingers levetid. Ennå lever hans datter Ingeborg (i Meråker) og disponerer framleis skogstykket. Iver Hansen hadde en husmannsplass under gården Brøttem. De nevnte boplassene er for lengst lagt øde, men en stor etterslekt har sin utgang fra disse heimer.

Bygdeveg fra Heimdal over Sjøla og fram til Brøttem ble tatt i bruk i slutten av 1870-åra. Dette var kanskje en vesentlig årsak til at sagbruket i Leirvika ble nedlagt og i begynnelsen av 1870-åra flyttet til Hyttefossen. Det skal her nevnes at om lag i samme tidsrom som Leirvika sagbruk var i virksomhet, drev også firmaet Huitfeldt Rove bruk i Orkdal.

To av Huitfeldts sønner, – Hermann Christopher og Ivar Huitfeldt var nå gått inn i firmaet som medansvarlige innehavere. Faren døde i 1877. Hermann gikk senere ut av firmaet, og Ivar overtok alene bedriftsledelsen. Han var for øvrig belgisk konsul i en årrekke. Det skyldes trolig ikke minst Ivar Huitfeldt at Hyttefossen sagbruk ble anlagt og tatt i bruk i 1874. Bygningsmaterialene ble tilvirket i Leirvika. Likeså saginnretningene som ble overflyttet til Hyttefossen. En får såleis inntrykk av at det nye sagbruket ikke ble forbedret med maskinelt utstyr. Men 10 år senere (1884) gjennomgikk bruket helmodernisering. Såleis ble vasshjulet erstattet med en 120 Hk Telthon

vassturbin med mellomaksling for remdrift til tre nye sagrammer av jernkonstruksjon og valsetrekk, – levert av J. A. Jensen & Dahle.

Stavskjæreri ble bygget med datidens mest moderne maskiner, dobbelt kantsirkel samt en rekke kappsager og transportinnretninger. Dessuten et nytt tilbygg med moderne høvleri. Fra 1901 til 1927 nyttet bedriften eget lysanlegg. Arbeidsstyrken ved sagbruket var med fullt belegg om lag 40 mann, og arbeidstiden var 10 timer pr. skift. I vinterhalvåret ble arbeiderne for det meste tilvist skogsarbeide. Som tidligere nevnt foregikk transporten av materialer fra lagertomtene med hester. Det var lange karavaner med folk og hester i vegen fra grytidlig høst- og vintermorgen til den sene kveld på de til sammen 50 km lange turene, ofte i bitende kulde. Da kunne enkelte synes at en ekte «Lysholmer» ga varme og trøst, men det hendte også at en viss tilpasning ble overskredet.

Folk fra ymse kanter av landet søkte seg til Hyttefossen. Blant de mange kan nevnes: Anders Raaen fra Sunndalen kom fra Rove Bruk i begynnelsen av 1870-årene. Han var en høyt skattet smed og sagmester, og var visstnok også den tekniske leder under anlegget av Hyttefossen Bruk. Ole Tøfte var også fra

Sunndalen. Ole Reitan, som kom fra Orkdalen, var også med og bygget Trongfossbrua i 1873. Petter Haugen kom fra Hemne, Nils Nilsen (Solem) fra Hølonda. Han bygslet plassen Målsjøåsen og skrev seg siden Målsjøås. Johan Engum og hans søskenbarn Amund Kongshaug kom fra Gudbrandsdalen i 1880-årene. Johan giftet seg og busatte seg på Nesset. Amund Kongsli var ungkar og bodde hele sitt liv på sagbruket. Han var for øvrig en kraftkar av de sjeldne. De fleste av de her nevnte har en stor etterslekt.

Johannes Grendstadbakk, f. 1874, forteller: «Jeg er født i Stor-Elvdal og kom hit til bygda i 4-årsalderen sammen med mine foreldre. Vi ble boende hos min morfar som hadde en husmannsplass under gården Grendstad. Plassen kunne fø ei ku og noen sauer. Huset var lite, – vi hadde i lengre tid bare et rom hvor vi både spiste og sov. Familien vokste snart til 8 søsken, og jeg som var eldst av 4 gutter, måtte tidlig ut å bidra til familiens underhold. Med kostholdet var det så som så, men vi led ingen nød. Det ble brukt mye grøt med melk eller sirupsvatten til. I konfirmasjonsalderen begynte jeg på Hyttefossen Bruk, og min første jobb var sortering av stav. Daglønna for dette var 50 øre. Der arbeidet også gutter i 8-årsalderen selv om arbeidstiden var 10

Foto: FTTF 41847, Historielagets bildesamling. Sagbruksarbeidere ved Huitfeldtsaga på Brøttemstangen ca 1935. Lengst til høyre foran: Sigurd Gjølga.

Hyttfossen bruk ca 1910. Foto: FTTF 63251, Historielagets bildesamling.

timer. Daglønna for en voksen mann var kr. 1,60, men det var vesentlig akkord slik at en kunne nå opp til kr. 2,50 pr. dag. Men da var det hardt tempo.»

Hyttfossen Bruk ble nedlagt i 1912 og høvleriet flyttet til Ilens Dampsag og Høvleri i Trondheim.

Fra 1913 ble tømmeret fløtet i Nidelva til bruket i Trondheim. Det ble om nødvendig «stappet» i lenser ved Nordseth, og ved Leirfossene ble det ledet i ei renne og siden «stappet» ved Nidarø for videreføring rundt havna til bruket ved Ila. Denne fløtingen beskjeftiget i vår- og høstsesongen en god del arbeidere fra Klæbu og bygdene rundt omkring.

I 1922, etter en stans på 10 år, kom Hyttfossen Bruk i gang igjen. Det var en skogdriver – Daniel Kuløy fra Trondheim – som leiet bruket til foredling av et parti tømmer som var kjøpt her i distriktet. Han hadde tidligere hatt en del drifter i Fosen, og fikk en del arbeidskraft til Hyttfossen fra Varghiet Bruk i Stjørna. Underskrevne kom såleis til Hyttfossen i 19-årsalderen sammen med en del andre sagbruksarbeidere.

Firmaet Huitfeldt, som årlig økte avvirkningene fra sine store skogeiendommer i Tydal, Selbu og Klæbu, gjenopptok i 1923 driften av Hyttfossen. Bedriften beskjeftiget i åra 1923 til 1936 om lag 30 mann med forholdsvis økning i 1924 og 1936, da det ble drevet med to skift. Arbeidstida var 9 timer pr. skift, angivelig på grunn av sesongbetont arbeide. Sesongen varte fra 4 til 6 måneder. En overveiende del av arbeidsstyrken var utenbygdsboende, som vanligvis kom tilbake hver sesong i åra framover. Flere giftet seg og bosatte seg her i bygda.

Bruket ble modernisert i begynnelsen av 30-åra i det samtlige «Jajod» sagrammer ble skiftet ut med svenske Bolinders rammer. Kapasiteten økte og var vel oppe i 10–12 standard trelast pr. skift. Akkordsarbeide ble kun anvendt en tid i stavskjæreriet. I 1923 var timelønna 75 til 85 øre, men sank etter hvert slik at den om våren 1935 var nede i 45 til 55 øre.

Boligforholdene ved Hyttfossen Bruk var etter måten bra. De fleste av arbeiderne bodde i brakker med avdelte rom, men til tider var disse noe overbelagte.

Transporten av materialer med hester hadde opphørt i 1924, da bilene tok over. Høsten 1936 ble Hyttfossen Bruk nedlagt for godt. Maskiner og tilhørende bygninger ble fjernet, bare driftsherrenes sommervilla og to arbeidsbrakker ble igjen. Eiendommen ble overtatt av Trondheim Elektrisitetsverk som ervervet reguleringsrettigheter i Nidelva.

Jeg har her forsøkt å gi et bilde av sagbruksvirksomheten i bygd fra 1850-årene og fram til nyere tid. Gamle folk har sagt meg at de forhold de vokste opp i, ikke er til å beskrive. – Foreldrenes kamp for tilværelsen hvor fars inntekter ikke strakk til det nødvendigste. I heimer hvor flere barn sov i samme seng i samme rom som foreldrene o.s.v. Alt dette er et uskrevet blad i min mening.

*Klæbu, november 1953
Sigurd Gjølga*

Den gamle attesten

Tekst og foto: Kari Lium

Da Lars Braa (f. 1930) skulle ta eksamen på 1 ½-års-kurset på Skjetlein i 1950, fikk han tidsnød mot slutten av dagen. Klokka som han hadde fått låne av sin far, hadde stoppa, så Lars trodde han hadde langt bedre tid enn det som var realiteten. Eksamen ble bestått, men det er tydelig at han fortsatt i dag, 73 år etter, ikke er fornøyd med det han fikk gjort denne dagen.

Etter at han var ferdig på Skjetlein, ble det til at han arbeidet heime på familiegården ei tid. Da utførte han vanlig gårdsarbeid på jorder og i fjøs, og om vinteren var det for han, som for mange bønder, skogsarbeid som gjaldt.

Lars sin eldre bror hadde odelsretten til heimgården, så Lars var klar over at hans landbruksinteresse måtte sikte inn mot noe annet enn å ta over gården heime, – selv om han hadde sine håp. Det var både et ønske og en plan å kunne gå Landbrukshøgskolen på Ås, men for å komme inn der, måtte man ha praksis. Å arbeide heime på egen gård var ikke det enkleste å få akseptert som godkjent praksis, og det var også en utfordring å få skrevet en attest som var noe mer enn en familiær bekreftelse.

Løsninga kom i form av farens verv i Klæbu jordstyre som den gangen var leda av Torbjørn Lium (1890–1976). Det ble gjort en avtale mellom de to jordstyrerepresentantene om at Lium skulle skrive en attest for utført hjemmep praksis, så Lars sykla innover til Stavlund, ei god mils sykkeltur. Der møtte han en mann som gjerne ville hjelpe til med en attest, men

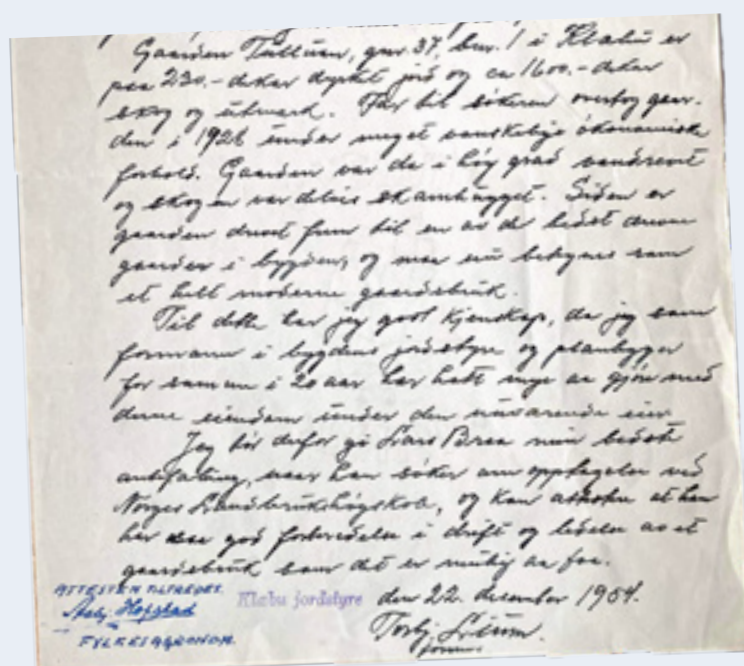
det tok litt tid. Lars Braa husker at Lium satt med ordlista ved siden av seg, og han kontrollerte skrivinga si med jevne mellomrom.

Lars Braa fikk attesten sin, handskrevet med ei pen skrift, slik han husker den. Men Lars beskriver attesten som en form for *litt i overkant av skryt*. Her stod det noe sånt som ... *såpass interessert og dyktig at i eiers fravær har arbeidet gått av seg sjøl*.

Med bare litt engelskundervisning fra framhaldsskolen på Sletten, var det nødvendig med mer kunnskap i språk for å kvalifisere til opptak til Landbrukshøgskolen. Denne kompetansen skaffa Lars Braa seg gjennom ett års studier ved Katedralskolen på Hamar. Her gikk han sammen med flere landsungdommer som hadde samme planer som han selv. En gruppe herfra avtalte at de også skulle søke på Den kongelige Landbo og Veterinærhøgskole i København.

Men Lars kom inn på Ås og slapp å flytte til Danmark. Så vidt vi kjenner til, var Lars den første fra Klæbu som tok utdanning på Landbrukshøgskolen på Ås, nåværende Norges miljø- og biovitenskapelige universitet.

Etter fullført utdanning på Ås, hadde Lars forskjellige ansettelser innenfor landbruksrelaterte virksomheter, og som 36-åring ble det slik at han overtok heimgården. Da var han tilbake på de jordene som han hadde attest for at han hadde skjøtta vel.

Bostad og Uglen Vandverk

Tekst og foto: Kari Lium, basert på informasjon fra Kåre Haugen

Både på gårder og i privathus var man i tidligere tider henvist til å finne egne løsninger når det gjaldt behovet for vann til fjøs og husstander. Bekker og oppkommer var vanlige vannkilder, og det var tett mellom brønnene. Ikke alle vannkildene var like driftssikre, og der det var lagt vannrenner/vannrør, var det også et kontinuerlig behov for vedlikehold. På Storugla øvre var det for eksempel lagt vannrør av tre fra brønnen til fjøset, vannrør av samme modell som det som ble beskrevet i Årsskrift 2018 om funn på Tanem under bygging av ny vegtrase.

Etter initiativ fra Peder Bøe (1870–1955), Tollef Veiteberg (1878–1971) og Arnt Sneeggås (Arnt Gundersen d.e.) (1890–1970) ble Bostad og Uglen Vandverk etablert i 1912. Dette skulle både sikre tilgangen på vann, og det skulle gjøre arbeidet mer overkommelig ved at de var flere om ansvaret. De fikk i stand en avtale med Jon Bostad (kalt Jo) (1872–1917) og Anders Flatjord (1862–1944) om å få vanntilførsel fra en rimelig stabil bekk som kom ned mellom Bostadgårdene. I denne avtalen var det tatt inn ei formulering om Jon Bostad og Anders Flatjords rett til å stenge vanntilførselen til vannverket i tilfelle det skulle oppstå vannmangel. De to Bostadgårdene skulle ha førsteretten til vannet fra denne bekken.

Fra bekken ovenfor Bostadgårdene ble det gravd ei grøft ned mellom gårdene, langs grensa mellom eiendommene og heilt utover til Storugla midtre, en strekning på omkring tre kilometer. Alt dette ble gjort med handmakt.

Fra de tre initiativtakerne ble medlemsmassen i Bostad og Uglen Vandverk stadig utvida. Det var fire gårder utover i Storuglagrenda, det var Sve, Sørليا, Nyhus og etter hvert villaene til Thomas Heggheim (1909–1996), Kirsten Johansen (1924–2008), Lars Bjørkøy (1924–2015) med flere. Sneeggen ble påkobla ganske seint, men Stavlundsgårdene var aldri med. De hadde private brønner som fungerte greit heilt fram til at alle, også medlemmene av Bostad og Uglen vannverk (som etterhvert var skrivemåten), ble påkobla Klæbu kommunale vannverk fra omkring 1990.

Ledningsnett i Bostad og Uglen vandverk var fra 1912 og ble skifta ut i 1950, også denne gangen ble all grøfting gjort med handmakt. Ole Lyshaug (1892–1984) stod for grøfting av alle de tre kilometerne. Ledninger ble lagt på kveldstid som dugnadsarbeid. Det var jernrør som ble lagt, for plastrørene hadde ikke kommet i bruk på den tida.

Fra Ytterugla nedre ble det også forespurt om å bli med i Bostad og Uglen Vandverk, men dette var styret skeptisk til. Denne gården lå så lavt i terrenget at de frykta for vanntilførsel og vanntrykk til resten av medlemmene dersom denne gården ble med. Den siste som kobla seg på dette vannledningsnettet, var et nybygg på Sve.

Vannet til dette vannverket kom fra en bekk som hadde tilsig fra flere oppkommer, kaldveller. Dette var jo en overflatekilde, noe som gjorde faren for uønska tilsig relativt stor. Særlig var det kritisk om somrene da det gikk beitedyr i området. I slike perioder var det en fordel om man kokte vann som skulle brukes som drikkevann og i matlaging.

I siste halvdel av 1960-tallet ble det bygd en ny kum, et nytt vasshus, i bekken. Oppi Bostadgårdene ville de helst hatt dette vasshuset litt lenger oppe i bekken på grunn av fallhøyden og dermed vanntrykket. Men styret i vannverket ville sikre vanntilførselen med at de fikk med to oppkommer. Gunnar Holten (f. 1941) og Asbjørn Rønningen (1916–1997) satte opp vasshuset der det fortsatt står i dag. Asbjørn Holmli (1930–2020) og Kåre Haugen (f. 1939) var med og fikk trillebårlass med mørtel opp den bratte kneika til vasshuset.

Sommeren 1980 var kjent som en tørkesommer, og da ble det lagt restriksjoner på bruk av vann for Bostad og Uglen Vannverks medlemmer. Vanning i hager og bruk av vann til bilvask var av de tinga som styret i vannverket la ned forbud mot, ifølge formann fra den gangen, Kåre Haugen.

Bostad og Uglen Vandverk var formelt organisert med et styre bestående av en leder og en kasserer. Det ble ført protokoll, men denne er det ingen som i dag klarer å finne igjen.

Det siste styret bestod av formann Einar Tveten (f. 1940) og kasserer Lars Bjørkøy.

I 1963 ble et andelslag stifta for å få til en ord-

«Traktorkjørereren» som stengte av vannet

Av Arnt Morten Holmli og Kari Lium

Mamma hadde hjulpet han på med klærne for å gå ut på gårdsplassen som lå dekket av nysnø. Han klarte å holde seg beskjeftiget på egen hånd og visste hvor grensene gikk for hvor han kunne oppholde seg. For slik var det på gårdene før – ungene fikk frihet til å leike på egen hånd, men mamma og pappa måtte kunne stole på at reglene for hvor og hvordan ble fulgt. Og han visste jo at mamma hadde god oversikt fra kjøkkenvinduet over både gårdsplassen og de nærmeste områdene.

Nysnøen ga gode forhold for leik, men etter hvert som han leika, måtte han stadig lenger ut i utkanten av gårdsplassen for å finne urørt snø. Det var da han oppdaga «traktor-rattet». Det var riktignok litt bak fjøshjørnet og litt ute av sikt fra kjøkkenvinduet og mammas oversikt. Men fristelsen ble for stor. Opp av snøen stod ei stang med et dreiehjul på toppen – et perfekt «traktor-ratt»! Så nå ble det «traktorkjøring». Han både pløyde og harva, og han rydda sikkert litt snø også. Han kjørte og svingte, rygga og dreide ratt. Dette var jo hardt arbeid, så etter å ha gjort et dugende arbeid ei god stund, ble det til at han gikk inn og fikk tatt av uteklærne.

Mens han leika seg inne, begynte det å komme biler til gards. Både Ole Høiås, Kåre Haugen og flere til kom kjørende, og alle hadde den samme bekymringa. De var blitt vannlause på gårdene sine. Dette var en fortvilende situasjon, for det stod mange dyr på bås, og voksne krøtter trenger store mengder vann hver dag. Alle visste at stoppkranen for Bostad og Uglen vannverk var plassert mellom de to Bostadgårdene, så karene gikk sammen med mamma dit bort. Det viste seg at stoppkranen stod i stengt-posisjon, og størrelsen på fotsporene rundt stedet, levnet ingen tvil om hvem sitt ansvar dette var. Både karene og mamma fikk seg nok en god latter. De skjønnte hva som hadde skjedd, de fikk raskt løst problemet, og «traktorkjørereren» fikk aldri noen reprimande for «jobben» han hadde utført. Men det gikk ikke lang tid før det var plassert en solid trekasse over «traktor-rattet», og den unge «traktorkjørereren» måtte finne andre måter å utføre sine «traktorjobber» på.

Vasshusets bakside: grunnflate 4 x 5 m, dybde ca 1,5 m. Kaldveller på begge sider av bekken gjør dette til en meget våt plass.

ning med bedre og sikrere vannforsyning: Klæbu vannverk (Årsskrift 2017). Vann fra Damtjønna var kilden, og det ble bygd ut ledningsnett som omfatta Lysklettgårdene, Aune, Rønningen og eiendommer som hørte til i dette området. I 1973 overtok kommunen som eier av dette vannverket (Årsskrift 2018).

Bostad og Uglen vannverk ble avvikla i 1990. Da var både kvaliteten på vannet og vedlikeholdsarbeidet viktige faktorer som medlemmene diskuterte. Videre var forhold rundt dette med tilgang på nok vann i tilfelle brann, et viktig argument for å kunne koble seg på en kraftigere vannkilde. Erfaringene fra sommeren 1980 var også en påminnelse om hvilke utfordringer et sånt lite vannverk kunne bli nødt til å håndtere.

Kilder:

Årsskriftene fra 2017 og 2018 i tillegg til Kåre Haugen Klæbuboka, bind II
Informant Turid Bjørnholm

Fra v. Per Inge Løvold, Ludvig Forseth og Kåre Haugen.

Av Bjørn Bromseth og Turid Dragsten. Foto: Turid Dragsten

Nord for Lysklett i Klæbu finnes en gård som heter Ulseth Nordre, på folkemunne kalt Lia. På dette stedet er det bratte bakker og godt med snø vinters-tid. I 1957 bestemte Ludvig Forseth og Per Inge Løvold seg for å starte et skirenn her. Liarennet, som ble navnet, ble en tradisjon og eksisterte i 9 år.

Per Inge Løvold, Ludvig Forseth og Kåre Haugen holdt rennet i gang etter oppstartsåret.

Det var flest menn som konkurrerte, og av deltakerne hadde de fleste adresse Bostad, Rønningen og Kambrua med noen innslag av «øverbysge», som ble mer representert i de siste rennene.

Fra 1960 ble det ført resultatliste i både langrenn, hopp og slalåm, og resultatene ble ført inn i ei resultatbok med sirlig skrift av Oddvar Forseth. Det siste rennet i 1966 hadde hopp, stafett, langrenn og koffertrenn på idealtid. I koffertrennet var det 103 påmeldt, men totalt var det 125 deltakere det året, og for ikke å snakke om alle tilskuerne som kom. I hoppkonkurransen var det 27 deltakere, startnummer ble lånt av idrettslaget. Hoppdommere var Sverre Osen og Harald Torvmark, de brukte hele tallrekka. Tallene var skåret ut i stiv papp og fins den dag i dag. I boka ser man at rennet utviklet seg til å omfatte flere grener.

Det mest iøynefallende er det som ble kalt Koffertrenn. Påmeldinga var gratis, og flere år var det over hundre deltakere. Man måtte forsere ulike

hinder, som å komme seg gjennom et bildekk (16 tommer) med ski på beina. Noen ble også sittende fast i dekket, og da måtte det tilkalles hjelp. Et annet hinder var å gå igjennom saga til naboen, Olav Grendstad, med ski over sagflis, noe som førte til klabb da rennet ofte ble arrangert i starten av april og smurningen var klister. Med så mange deltakere var det mange morsomme episoder underveis, og alle klarte ikke å stille tidsnok til start heller. Noen kom med klær og utstyr som ikke egnet seg og måtte bryte løpet underveis. Noen etteranmeldte kom med gummistøvler og «rotfellabinding», men ramla i ovarennet og fikk dårlige stilkarakterer. Mens andre tok konkurransen mer alvorlig og fikk gode plasseringer. Uansett var det lek og moro og mye liv som fylte bakkene på Lia.

Spretthopp og stafett var andre grener det ble konkurrert i. Spretthoppene var spesielt interessante, da deltakerne fikk stor fart og høyde og fløy gjennom lufta før de landet på ulikt vis – forhåpentligvis i myk snø! Kåre Haugen var en kløpper på spretthopp, og det beste resultatet var på over 20 meter. Han hadde korte langrennski med «rotfellabindinger» og krøka knærne inn til kroppen for å oppnå størst mulig lengde. Det var mange akrobatiske øvelser som ble vist fram med stil.

Klærne den gangen var ullstrømper, topplue, nikkers og anorakk, og på kalde dager kom strikka-

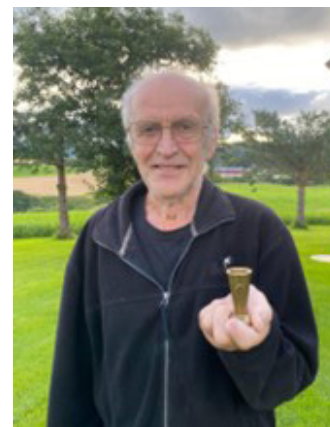

Kåre Haugen i kjent spretthoppstil.

Medaljer og pokal.

Gunnar Holten som den stolte vinneren av pokalen.

genseren frem. Skoene var beksømsko, og treski var det eneste man hadde. Glassfiberski kom først på begynnelsen av 70-tallet. Da kan man tenke seg hvilke prestasjoner som ligger bak både hopp og slalåmkjøring. Gode ferdigheter måtte man ha i alle aldersgrupper, og de som stilte, var fra 4 til 60 år. Skismøringen var på et forholdsvis primitivt nivå. Man laget noe selv av tjære, men brukte også stearinlys og swix.

Ei regning som ligger i boka sammen med resultatoversikten, viser at totalt salg beløp seg til 263 kroner og 70 øre. I dagens verdi tilsvarer det i underkant av 4000 kr. Dette var varer til kiosken og premier.

Medaljene var håndlaget av Per Inge Løvold

som hadde praksisplass på Sintef på den tiden. Både bokstaver og tall ble banket inn i metallplata med håndmakt. Vandrepokalen var dreid av en messingbolt både innvendig og utvendig, og en 1-øring med kongeemblemet var loddet på utsiden.

Oddvar Forseth var bare 10 år da han begynte å føre resultatene i Liaboka. Han førte også inn alle som noen gang deltok i Liarennet.

I 1966 var det siste året rennet ble arrangert. Ildsjelene er enig om at årsaken til at rennet opphørte, var at deltakelsen ble for stor og at det ble for mye arbeid. Liarennet hadde egen konto i banken, og den resterende beholdningen ble overført til Lysklett grendalag og ble deretter startkapital til Lyskletternet som gikk av stabelen ved Lysklett skole.

LANGRENN			
KL. 6-12 år			
G. Tor Bondikvoll	9.23		4
S. Oddvar Forseth	10.01		7
B. Torstein Flatjord	10.02		9
4. Odd Hviis	10.17		1
5. Bjørn Dragsten	10.20		3
6. Lidveg Bostad	10.56		6
7. Kollbjørn Rønningen	12.01		2
8. Laura E. Sellesbakk	12.16		8
9. Inger L. Dragsten	12.44		5

Første side i resultatboka

Liaboka

Skiaktiviteter i Bostadgrenda

Tekst og foto: Steinar Berg. Illustrasjon: Elin Holten

Vi var en stor gjeng gutter som vokste opp i grenda rundt 1960. På den tida var organisert fritids-tilbud temmelig begrenset, så da måtte vi ty til egen oppfinnsomhet for å fylle fritida. Aktiviteten ble etter hvert ganske stor og da spesielt på vinters tid. Vi hadde store områder på jordene rundt i nabolaget. Dyrkajorda på gårdene var jo «ledig» om vinteren, så der lå mulighetene. Den minste kul eller bakke kunne brukes til hopp eller slalåm.

Det var en selvfølge at vi sjøl måtte foreta tråkking av løyper og bakker, det som i dag kalles preparering. Den største av hoppbakkene som jeg kan huske, var den som ble kalt for Toskhau. Den lå på jordet til Stavlund, nær grensen mot Flatjord. Der kunne vi få til hopp på 10–12 meter, og det var svære greier den gangen, syntes vi. Vi så muligheter overalt. Snoras fra et fjøstak kunne fort bli overrennet til et spretthopp.

Solbergrennet ble også arrangert noen år. Det var etter initiativ av Karl Berg og foregikk i området Solemstrøa. Den gang var det ingen bebyggelse her, unntatt det som i dag er Solemstrøa 19. Dette var på en tid hvor vi ennå var ganske små. Jeg husker at alle fikk medaljer laget av store femøringer som det var boret hull i og påsatt bånd i nasjonalfarger.

Tida gikk, og etter hvert følte vi for å søke litt større utfordringer. Da ble vi enige om å prøve om vi kunne få til en form for utforløype i marka oppfor Bostad med start på Gullsiberget. Starten var ikke på selve toppen, men akkurat der hvor stien kommer opp i dag. Lengden på løypa ble ca. 4,5 km. Vi innså fort at for å få til dette prosjektet, ville det bli en stor jobb i forkant. I store trekk brukte vi dagens veitrase, men skulle vi få stor nok fart nedover, måtte vi lage en del snarveier. Det gjaldt i Tortlia hvor løypa måtte gå rett ned uten å følge veien. Her måtte det ryddes småskog og måkes snø. Det samme gjaldt fra Sandbakken og direkte ned til Bastumyra like før mål på Solemshaugen, som idag har adresse Solemstrøa 24. Det måtte fylles på snø og tråkkes der det var nødvendig.

Så var det klart for prøvekjøring. Det viste seg å bli ganske heftig og stor fart i deler av løypa, men som den fryktløse gjengen vi var, så vi det som en stor utfordring. På kvelder med fint måneskinn var vi også ute i løypa. Med diverse skygger fra store trær ble dette ganske skummelt. At det hele gikk bra uten alvorlige uhell, må vi nok takke høyere makter for. Løyperekorden innehas av Gunnar Bostad og er på

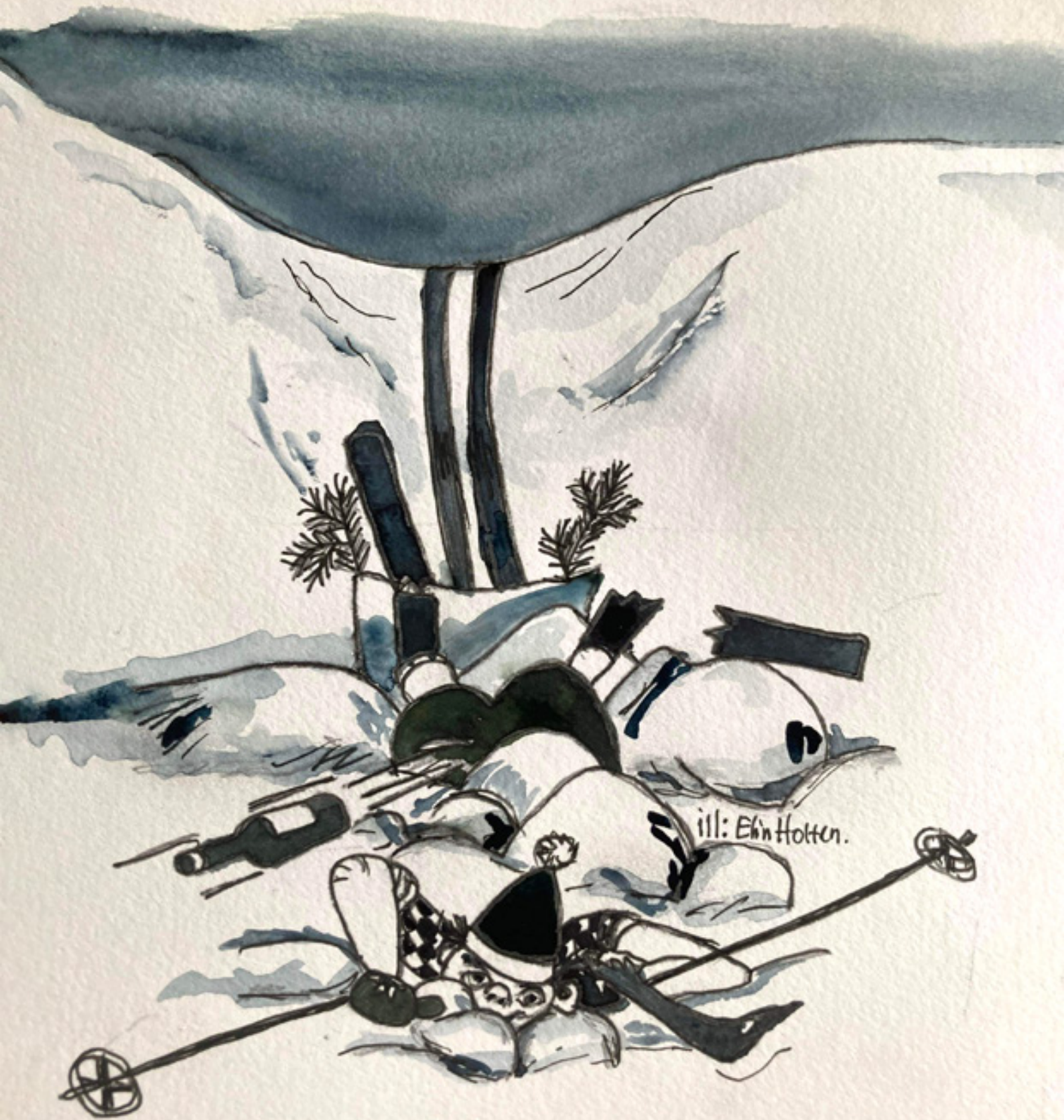
ca. 12 minutter fra Gullsiberget og ned til Solemshaugen. I dag er alle snarveiene vi lagde, forlengst gjengrodde.

Da påska kom, ble det som regel innrykk av ungdommer på de forskjellige vollene/hyttene i Nordmarka. Det var Devlevollen, Bostadvollen, Bjønnskallen, Aunvollen og Rønningsvollen. Vi besøkte hverandre, og da ble det som regel konkurranse i spretthopp. Det kunne bli dristige og lange hopp, ofte med solide fall i djupsnøen. Vi var da kommet i den alderen hvor motet steg utover kvelden. Jeg minnes spesielt en konkurranse da en av gutta forlangte enda

De gamle treskiene pynter nå opp på stua.

større fart og brattere hopp. Han fløy til værs, og i landingen brakk begge skiene bak bindingen, han stupte fremover og brakk også den ene skien foran bindingen. Noe forskrekket kunne vi konstatere at det hadde gått fint med hopperen takket være den djupe og løse snøen. Da ble det applaus og stor jubel. Heldigvis fant vi et par ski i uthuset, og med litt tilpassing kunne de brukes. Da var påska reddet.

Skituren fra Rønningsvollen og til Aunvollen kunne by på utfordringer. Det er veldig bratt ned til Ostjønna fra Krokåsen, og de dristigste fant alltid snarveier som måtte prøves. En av oss «tryna» i en bekk, og flaska i baklomma ble skutt ut som en nyttårsrakett og forsvant inn i skogen. Tross iherdig leting fant vi den aldri igjen, så den ligger sikkert der fortsatt. Her kan alle som ønsker, dra på skattejakt.

Jeg synes også det er riktig å nevne et eksempel på hva vi kunne finne på av andre spektakulære utfordringer. Rett nedenfor Solemstrøa 26 finner vi Solemsfossen. Det er ca. 35 meter til bunnen av fossen og vesentlig brattere enn en vanlig hoppbakke, og de første meterne er nærmest fritt fall. Overgangen i bunnen var også meget krevende. Dette kunne vi få til de gangene det var rikelig med snø. Vi trakk oss ned til bunnen av fossen og videre nedover den smale og svingete bekken mot Solemsbrua for å lage utfor-

løypa. Så var det å bli enige om hvem som skulle sette utfor som førstemann. Det var noen av oss som gjennomførte, og det må betegnes som temmelig vågalt. Men det gikk uten uhell, det også. Hadde dagens foreldre sett dette, tror jeg de hadde besvimt.

Skiutstyret vi hadde den gangen, var ganske forskjellig fra det som er i bruk i dag. Det var selvfølgelig treski, noe vi kalte for terrengski. Bredden var ca. 7-8 cm, og skiene hadde kandaharbinding. Disse skiene var godt egnet til både hopp og slalåm og til turgåing. Bambusstaver med kringler store som «sirupskaker», var viktig for å ta seg fram overalt hvor det ikke var skispor. Stødige skisko var også vanlig. Hjelm og annet sikkerhetsutstyr fantes ikke. Skismøring var det så som så med i starten. Vi brukte blant annet stearinlys, og det viste seg å gi god gli. Vi forsøkte oss med smelting av gamle 78-plater, noe som også fungerte bra. Vi formelig hørte «Seterjentens Søndag» av Ole Bull når vi satte utfor!

Det er litt nostalgisk å tenke tilbake på denne tida og hvor fantastisk moro vi hadde det. Med alle disse forskjellige skiaktivitetene utviklet vi meget gode ferdigheter som vi alle har hatt stor glede av også som voksne. Nå har alderen etter hvert tatt igjen oss, og i dag virker det som om bakkene er blitt mye brattere, spesielt nedover!!

STEDSNAVNPROSJEKTET 2019–22

Av Astrid Grendstad

Fremgangsmåte for å se innsamlete og registrerte stedsnavn i Trondheim i Språkrådets database

1. Skriv inn de to ordene **Språkrådets registreringsverktøy** i søkefeltet på din pc og søk.
2. Trykk på **Språkrådets registreringsverktøy** (blå skrift).
3. Trykk på **Her kan du se og søke i registrerte stedsnavn** (blå skrift).
4. Bruk vinduet til venstre på skjermen for ønskede stedsnavnopplysninger (i kommuner der det er ferdige prosjekt).

Eksempel på utfylling av ønskede stedsnavnopplysninger:

- Sett stjernetegn * i feltet Oppslagsform
- Velg kommune Trondheim
- Trykk **Søk** (blå bakgrunn)
- Et kart med grønne prikker viser nå innsamlete navn i Trondheim.
- For å vise navna på kartet:
- Bruk vinduet til venstre på skjermen **Naviger i kartet**
- Trykk **Navnelag**
- Trykk videre **vis navn** til venstre for grønn prikk.
- Trykk **søk** (blå bakgrunn)
- Vil du bare se på navn fra den gamle kommunen **Klæbu**, legger du også til navnet Klæbu i feltet merket **Kommune (gammel inndeling før 2020)** før du søker.

Hallsetplatået

– en nasjonal utdanningsarena

Av Tore Flatmo

Det første lærerseminaret ble etablert i Asker, det andre i Klæbu. Den første blindeskolen lå i Oslo, den andre ble startet på Gløshaugen, men flyttet til Klæbu i 1893. Vernepleierutdanningen ble først etablert ved Emma Hjorths hjem i Bærum, og i 1973 ble den første vernepleierutdanningen nord for Dovre startet i Klæbu. Vi mener derfor vi har godt belegg for valg av overskrift.

Vi skal i denne artikkelen se nærmere på nettopp vernepleierutdanningen i Klæbu.

Bakgrunnen

Profesjonene som dominerte institusjonene for psykisk funksjonshemmede, var sykepleiere og diakoner. Flere mente dette ikke var tilstrekkelig for å styrke og ivareta menneskers likeverd. En ny utdanning var derfor nødvendig. Navnet vernepleier ble introdusert samtidig med at utdanningen kom i gang.

Etablering av utdanningen i Klæbu

Sosialdepartementet godkjente i 1967 planene for en hjelpepleierskole i vernepleie ved Klæbu off. pleie-

hjem. Overlege Mogens Rasmussen ønsket å gi utdannelse til ansatte ved pleiehjemmet. Tanken bak var å opparbeide et fagmiljø som var kvalifisert til å kunne tilby en treårig vernepleierutdanning senere.

Våren 1972 startet man planleggingen av vernepleierskolen. Styret ved Klæbu pleiehjem ønsket at hjelpepleierskolen skulle fortsette som en intern ordning for å sikre ansatte utdanning. Det ble videre bestemt at ansatte ved *Hjemmet* skulle prioriteres til vernepleierutdanningen dersom de oppfylte opptakskravene. Planene for den nye vernepleierskolen ble sendt til Sosialdepartementet for godkjenning. I juni 1972 ble det tatt opp 22 studenter. Like etter ble det kjent at departementet ikke godkjente planene.

Det kom flere utsettelse, men den 13. februar 1973 startet skolen opp. Skolestart var egentlig planlagt til høsten 1972, men uenighet innenfor de fagpolitiske miljøene førte altså til utsettelse. Det var mangel på faglærere, og rektor sa også opp sin stilling sommeren 1973, og det førte til at departementet nektet opptak av kull nr. 2 som etter planen skulle starte høsten 1973. De kom likevel i gang i november 1973. Da var også ny rektor på plass.

Tre år senere ble de 19 første studentene uteksaminert. I talene under avslutningen ble det fokusert på uenigheter og konflikter knyttet til faglig innhold. Problemstillingen var om sykepleiefag og diakonpleie skulle prege utdanningen. Hjelpepleier i vernepleie var en ettårig utdanning, mens vernepleierutdanningen var 3-årig. Man valgte å gå for den 3-årige utdanningen etter mønster fra Emma Hjorths hjem.

Studentene i Klæbu sto i opposisjon til rådende filosofi på institusjonen og hadde et sosialpolitisk engasjement. Studentene markerte seg politisk og hadde et sterkt ønske om å endre forholdene ved Klæbu pleiehjem.

Jorun Aune hadde tatt vare på dette utklippet fra Adresseavisen 13. februar 1973. Bildet er levert av Klæbuposten.

Teksten er hentet fra festskrift i anledning 50-årsjubileum 10. mars 2023:

I 1976 ble de 19 første vernepleierne uteksaminert med taler og gratulasjoner fra blant annet rektor Trond Tunheim og avgangstudent Jarbjørg Storhaug. Storhaug takket drivkraften bak opprettelsen av skolen, Mogens Rasmussen: «uten ham tviler vi på at skolen enda hadde vært et faktum». Hun takket lærerne, særlig John Grimstad som hun omtalte som planlegger og inspirator: «hans arbeid og innsatsvilje var utrettelig og uunnværlig» og Liv Sannum som hadde «stått ved roret da det stormet som verst».

Etableringsårene og historien videre

Konfliktene mellom vernepleiere og ansatte med lang arbeidserfaring, var godt kjent. De med erfaring

behersket rutinene, mens vernepleierne ville fjerne institusjonspreget. Selv om det var brytninger mellom tradisjonelle pleieverdier og vernepleie, var endringene ugjendrivelige, og i 1983, ti år etter at utdanningen startet, var de fleste avdelingsledere ved Hallsetheimen vernepleiere.

Lokalitetene og problemer med lokalisering var et gjennomgående problem helt fra starten. Skolen var knyttet opp mot Klæbu pleiehjem, senere Hallsetheimen, og startet opp i en delvis oppusset klientavdeling. Det ble også ordnet med elevinternat. Dette fordi man var forpliktet til å skaffe studentene bolig. Et eget internatbygg ble reist i 1979. Det frigjorde plass til undervisning, men samtidig begynte helserådsbefaringer og krav fra arbeidstilsynet å gjøre seg gjeldende. Bygningsmassen var i elendig forfatning og skapte et dårlig arbeidsmiljø både for ansatte og studenter. Siden framtidsutsiktene var usikre, ble vedlikehold og utbedringer ikke prioritert.

Første del av 1980-tallet var problematisk for skolen. I 1986 ble det klart at en større rehabilitering

Bildet viser de 19 i det første kullet som gjennomførte 3-årig vernepleierutdanning i Klæbu. Foto: Merethe Willassen, Klæbuposten.

ikke ble aktuelt, og ettersom man allerede hadde begynt å snakke om å flytte skolen til Trondheim, ble det fortløpende i arbeidet. I januar 1987 etablerte skolen seg i Ulstadvokkveien på Lademoen. Dermed var en æra for vernepleierutdanningen i Klæbu over.

Sentrale aktører i etableringen og driften av utdanningen i Klæbu

De første vernepleierne som kom til Klæbu pleiehjem, var Judith Olsen, Inger Johanne Thon og Eva Sonstad. De ble rekruttert av overlege Mogens Rasmussen. Han var barnepsykiater og opptatt av å styrke miljøbehandlingen ved pleiehjemmet.

Vernepleierne Anne og John Grimstad kom til Klæbu i 1970. Vernepleierrollen ved Klæbu pleiehjem fikk med det et betydelig løft. Anne Grimstad gikk inn i rollen som avdelingsleder ved en større avdeling, mens John Grimstad ble ansatt for å starte opp den skolen som skulle utdanne hjelpepleiere i vernepleie.

Vernepleieren er utdannet for å drive miljøarbeid og habiliterings- og rehabiliteringsarbeid sammen med mennesker med fysiske, psykiske og/eller sosiale funksjonsvansker. Vernepleieren tar utgangspunkt i den enkeltes ressurser gjennom å tilrettelegge for utvikling, forebygge funksjonssvikt og fremme livskvalitet. Vernepleieren arbeider særlig innenfor tjenestene til personer med utviklingshemming, blant annet i kommunale hjemmetjenester, dagtilbud eller i spesialisthelsetjenesten. Vernepleieren arbeider også i rusomsorgen, psykisk helsevern, eldreomsorgen, omsorgen for personer med fysisk funksjonshemming og i ulike deler av skole- og undervisningssektoren.
Fra vernepleier.no

Kilder:

Festskrift i anledning 50-års jubileum – Vernepleierutdanninga ved NTNU av Erik Søndena og Karl Johan Johansen.

I anledning 50-årsjubileet for etableringen av vernepleierskolen i Klæbu i 1973, inviterte NTNU til jubileumskonferanse 10. mars 2023. Flere jubilerende hadde et ønske om å komme tilbake til gamle tomter som ledd i markeringen. Seminarplassens venner inviterte til mimretreff i Klæbu den 11. mars, serverte lunsj og fortalte om framtidsplanene for Seminarplassen.

Lørdag 11. mars 2023 møttes 16 tidligere studenter fra kull 1, 2 og 3 og en lærer på Seminarplassen. Foto: Merethe Willassen, Klæbuposten.

Margit Rossvold har tatt vare på et ark med oversikt over studentene i kull 1 og oversikt over praksis-plassene. Foto: Merethe Willassen, Klæbuposten.

Marit Rustad og Harald Nikman på jubileumstreffet lørdag 11. mars. Foto: Merethe Willassen, Klæbuposten.

Liv Sannum (til v.) og Jorun Aune (til h.). Liv Sannum var en av lærerne på vernepleierskolen, og i en periode var hun også rektor. Jorun Aune var elev ved det første kullet ved skolen. Hun hadde tatt vare på utklippet fra Adresseavisen på side 31. Foto: Merethe Willassen, Klæbuposten.

Margit Rossvold og Jorun Aune. Foto: Merethe Willassen, Klæbuposten.

Rettelse: I årsskrift for 2022, s. 42, 1. spalte, skal navnet være Bjørn Aune i stedet for Bjørn Hukkelås. Redaksjonen beklager feilen.

Rømming fra Lensmannsgården

Resyme skrevet av Astrid Grendstad og Kari Lium

**Rettsprotokoll funnet av Tor Ingar Nordsetrønningen:
Trondhjems stift og Søndre Trondhjems Amt, Journalsaker O501-1400 1863, Boks G.284
Sak nr. 1289/1863**

Den 5. juni 1863 ble det gjennomført vitneavhør av sju vitner på Lensmannsgården, «paa Thingstedet Ulfseth i Klæbo». Fullmektig cand. jur. S.W. Sommerschild gjennomførte avhørene på vegne av sorenskriver Schaanning, og lagrettsmenn var «Gaardeierne Anders Johnsen Rønning og John Olsen Ulfseth». Saken dreide seg om at «Pigen Petrine Pedersdatter Ingestad Matsen» hadde rømt fra «Klæbo Varetægtsarrest». Hun var satt i arresten mistenkt for å ha «forøvet Tyveri».

Denne dagen handla det imidlertid ikke om tyveriet, men om at arrestanten hadde klart å rømme. Lensmann Forseth og de han hadde satt til å være arrestvakter, noen som besøkte en av vaktene, samt en tjenestejente på gården som hadde hatt kontakt med den arresterte, ble ført som vitner i saken. På vitnelista stod derfor lensmann Lars P. Forseth, hans sønn Lars Larsen Forseth, «Karl Bardo Arntsen, Tjenestedreng på Lilleuglen, 18 Aar gammel», «Ole Johnsen, 19 Aar gl. Tjenestedreng paa Lysklet», «Lars Johnsen Ulfseth, 19 Aar gl.», «Ole Arntsen Ulfseth, 18 Aar gammel» og «Lovise Torstensdatter Ulfseth, 18 Aar gammel».

Etter avhørene foretok administrator Lagerstet en befarings på stedet, og i rettsprotokollen beskrives arresthuset som «et eget Huus der ligger omkring 25 a 26 Alen fra Gaardens Bygninger. Huset er afdelet i 4 forskjellige Rum eller Værelser» der det innerste ble benyttet som arrest. Foran arresten lå et vaktrom, foran dette igjen et vaskerom, og ytterst var det en forgang. Døra til arrestrommet kunne stenges med to solide skodder. Om skaden på veggen i arresten, står det: «Ved det ene Hjørne af Panelingen, hvor Kakkellovn tilforn formentlig havde staaet, var denne raadnet ved Gulvet og et Hul eller Aabning anbragt af 16 Tommers Bredde og 12 Tommers Høide og antages det, at Arrestanten igjennem dette havde fundet Anledning til at komme ud af Arresten og videre igjennem Vagtværelset, Størhuset og Forgangen ud i det Frie.»

Det framkom en del kritikk av tilstanden på

arresthuset, noe som ble forklart med at stedet ikke hadde vært i bruk som arrest «i et Tidsrum af 13–14 Aar», men nå var det tatt i bruk som en midlertidig løsning under bygging eller ombygging av distriktsfengselet i Trondheim. Lensmannen hadde derfor «ikke tilbørligen istandsat den nedre Del af Panelingen mellem Arresten og Vagtværelset». Denne skilleveggen var, etter beskrivelsen i et av vitneavhørene, «bleven bedærvet ved Kolfyr». Til dette svarte lensmannen at det «kunde aldrig falde (ham) ind, at nogen Arrestant og aldeles ikke et Fruentimmer» skulle oppdage denne svakheten i veggen og i tillegg kunne gjøre skaden så mye større at det ble mulig for et menneske å komme seg ut. For å få til dette, måtte arrestanten ha arbeidet liggende under sengen med å lage stor nok åpning i veggen. Lensmann Forseth hadde tydeligvis stor tillit til Petrine Ingestad da han omtalte henne som «føyelig og lydig i enhver Henseende». Hun fikk da også spise sine måltider sammen med tjenestefolket på gården og utføre noe arbeid sammen med dem «da Tiden faldt hende lang».

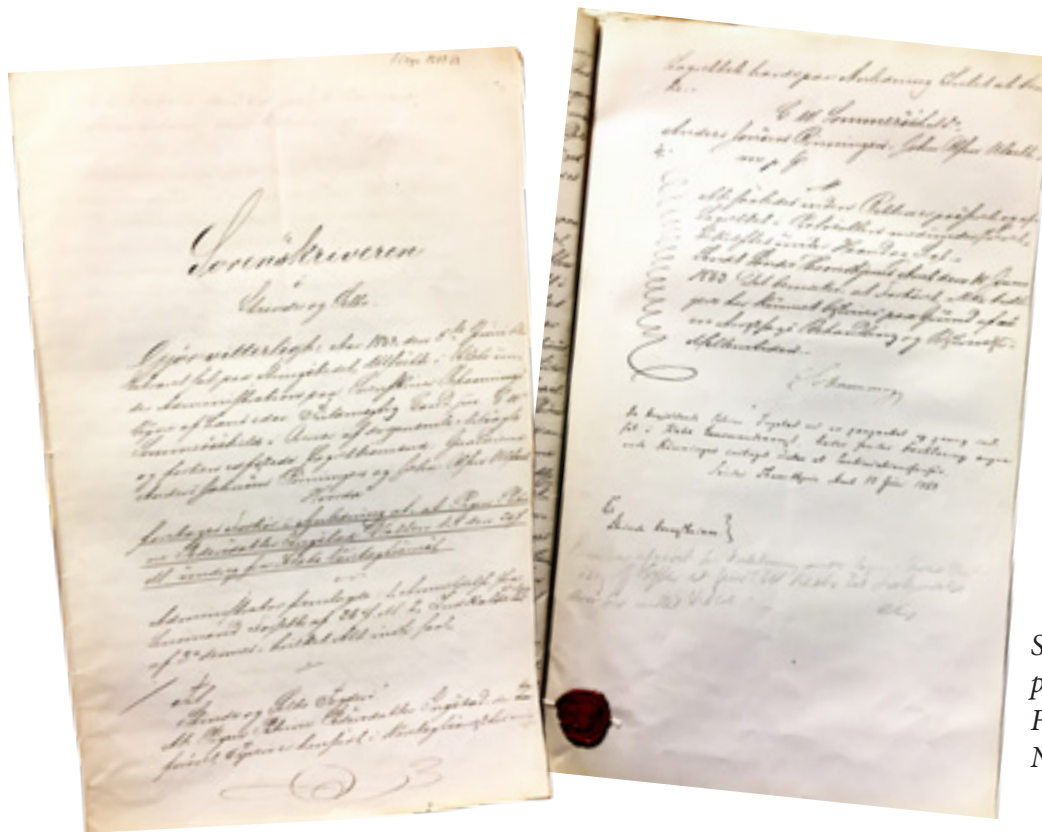
Lensmannen forklarte at vaktholdet var utført i samsvar med de regler som gjaldt for slikt. Reglene var ikke konkrete i beskrivelsen av antall vakter som skulle være til stede ved enhver anledning, men det har «været Skik og Brug, at 2 Vaktkarle ere blevne til-sagte ved Arrestanter av Mandkjøn, naar disse kunde antages at utfordre sterkere Vakt hold, imedens det har været anseet tilstrækkeligt kun at have en Vagtkarl ved Fruentimmerarrestanter, naar det kun kom an paa Opmærksomhed og ikke kunde blive Tale om nogen fysisk Kraft.»

Karl Bardo Arntsen var ansvarlig for vaktholdet fra 25. til kvelden 26. mai, og han var sikker på at arrestanten var forsvarlig innelåst før han tok en tur ut og var sammen med noen av tjenerne på gården.

Klokka 11 om kvelden var han tilbake i vaktrommet hvor han la seg på senga og sovna. Han ble vekket av at tre kamerater kom på besøk.

Under dette besøket oppholdt ungdommene seg i et annet rom i en halv times tid, men i løpet

Sider fra retts-
protokollen.
Foto: Tor Ingar
Nordsetrønningen

av denne tida var Arntsen tilbake i vaktrommet og kontrollerte at alt var stille og i orden. Da han gikk ut fra vaktrommet denne gangen, sørget han i tillegg for å stenge ytterdøra slik at det ikke ville være mulig å komme seg ut gjennom den. «...de syntes at være fuldkomne sikre paa, at Arrestanten ikke kunde komme ud.» Denne døra var «i samme Stand» da han kom tilbake etter at kameratene var gått hjem. Og selv om han fulgte en av kameratene sine et stykke bortover jordet, var han aldri lenger unna enn at han, etter eget utsagn, hadde full oversikt over arresthuset.

Han la seg rolig til å sove da han kom tilbake til vaktrommet, «da det ikke kunde falde ham ind, at et Fruentimmer kunde finde paa at rømme og allerminst paa den Maade, som her er seet». Arntsen fikk spørsmål om han vanligvis sov tungt, og han svarte til det at «dette er forskjelligt til de forskjellige Tider».

En av de som besøkte vakten Bardo Arntsen denne kvelden, Ole Johnsen, hadde hatt vaktholdet noen dager tidligere, og han sa under vitneavhøret at Petrine Ingestad ikke «gjorde Mine til at undvige». Han hadde sett at «Panelingen mellem selve Arresten og Vagtværelset nede ved Gulvet var bedærvet», men fjølene var på plass, og det vistes ingen åpning i veggene. Da han besøkte stedet på pinseaftenen, så han heller ingen åpning på det stedet man etter hvert trodde at arrestanten hadde brutt seg ut. Ole Johnsen fortalte imidlertid at han hadde lagt merke til at det nå stod en stol foran dette stedet. Ingen av ungdommene hadde «nydt nogen berusende Drik, men var...

som sædvanlig paa Landet, ude om Høitidsnætterne at færdes».

Også vitnet Ole Arntsen Ulfseth bekreftet det som de øvrige hadde fortalt. Han la imidlertid til at vakten, Bardo Arntsen, sov så tungt da de kom, at de «maatte ruske i ham for at faa ham vaagen».

At arrestanten hadde rømt, ble ikke oppdaget før morgenen etter, første pinsedags morgen. Da ble det straks satt igang leiting, både i hus, fjøs og andre steder det var tenkelig at hun kunne ha gjømt seg, men da de ikke fant henne noe sted, dro lensmann Forseth sammen med vakten Bardo Arntsen, inn til politiet i Trondheim.

En mulighet var at hun hadde dratt til Møllenberg, der «hennes Barn var bortsat.» Der var hun imidlertid ikke, men hos en kone i nabolaget der, fikk de vite at Petrine Ingestad hadde fått mat hos henne. Ingestad hadde fortalt at hun var løslatt, og etter dette fortsatte hun inn i byen hvor hun etter eget sigende, skulle prøve å få tak i noen penger hun hadde til gode. De undersøkelsene politiet og lensmann Forseth gjennomførte i byen, førte ikke til noe resultat.

En tilføyelse i protokollen, datert 15. juni 1863, forteller at «...Angjældende Petrine Ingestad nu er paagrepet og paany indsat i Klæbo Lensmands-arrest...» og at forklaringa hennes om rømminga skulle tas inn i videre forhør. Friheten varte altså bare i tjuen dager.

Langt levd liv

Av Ivar Skei

Under denne tittelen presenterer redaksjonskomiteen i hvert årsskrift et intervju med en klæbygg som har levd lenge. Det et menneske har opplevd gjennom et langt liv, kan fortelle like mye om historien og samfunnsutviklingen som beskrivelser og omtaler av hendelser. I årets utgave har Ingrid Husby latt oss få innblikk i sitt liv.

Foto: Ivar Skei

Ingrid Husby ble født på gården Sjurstu på Byneset den 1.11.1934. Som jente het hun Ingrid Stene.

Min far, Isak Stene, var født på Byneset. Mor var fra Verrastranda og het Hilda Tangen før mor og far giftet seg.

Mor og far drev gården Sjurstu sammen. Far var også revisor og bygdeslakter, pluss at han tok på

seg anna arbeid når det krevdes. Mor hadde mer enn nok arbeid på gården. Vi var 10 søsken, så det manglet ikke på oppgaver.

Barndom og ungdom, skole og fritid

Vi barna lærte oss tidlig å bidra i arbeidet heime, og å ta ansvar. Jeg var nummer 6 i søskenflokk, og jeg både fikk og tok mye ansvar for yngre søsken. Vi deltok i onnearbeid, ugrasluking, bærplukking, – ja, det som var nødvendig å få gjort. Vi bodde nær sjøen, så vår fremste fritidssysse som barn var å dra på stranda og bade. Jeg hadde en givende barndom.

Jeg gikk på Hangersletta skole, som var en av 4 grendeskoler i gamle Byneset kommune. Skolen var todelt, det vil si at 3 årskull gikk i samme klasse. Skoledagen startet alltid med sang og Fadervår. Jeg likte skolen, vi lærte mye.

Jeg husker spesielt skidagene, og spesielt en. Da kjørte vi buss til Rye, gikk derifra på ski til Gråkallen, og så over Vintervatnet og Skjelbreia heimover. Det var en storartet tur.

Jeg ble konfirmert våren 1949. Jeg hadde min første sommerjobb på smørfabrikken på Spongdal den sommeren før jeg begynte på framhaldsskolen. Sommeren 1950 arbeidet jeg på gård, men så fikk jeg en interessant telefon.

De ringte fra Ringvål sanatorium (tuberkulosehjem) og spurte om jeg ville komme og jobbe der. Det var klart jeg ville det! Å få en slik utfordring som 15-åring, var i overkant av hva jeg kunne forvente. Senere tok jeg hjelpepleierutdannelse ved Orkdal sykehus. Fra 1953 til 1955 var jeg så ansatt i sykepleietjenesten i Leinstrand kommune.

Giftermål og flytting til Klæbu

Asbjørn Husby og jeg giftet oss i Vår frue kirke i 1955, og allerede samme høst tok vi over gården Husby.

Det var selvsagt en utfordring for en 21-åring å komme til en ny plass og et nytt miljø. På bygda het det at det hadde kommet en «veitjunge» til Husby. Heldigvis var jeg vant til gårdsarbeid, og vant til å ta ansvar.

På Husby bodde Asbjørns foreldre samt en onkel og ei tante av Asbjørn – 4 eldre mennesker med en gjennomsnittsalder på ca. 80 år. Jeg gikk inn i rollen som både gårdskar, budeie og omsorgsarbeider. Krevende var det, men også lærerikt og givende. Det var viktig for meg å bidra til å få gården i god gjenge og samtidig sette mitt preg på livet på gården. Jeg er jo av den noe ivrige typen som vil at ting skal skje. Når jeg begynner med noe, vil jeg få det fra meg.

Vi tok over en gård der husene var ganske nedslitt. De første årene var derfor preget av arbeid med og på husene. Jordene var bakkete, og i 1970-årene gjennomførte vi et storstilt planeringsarbeid. Skogen har hele tiden hatt stor betydning for gårdsdrifta. Asbjørn trivdes med skogsarbeid, fra november til april drev han skogen på fulltid.

Familie

I 1956 fikk jeg og Asbjørn vårt første barn. Fram til 1971 kom 5 jenter til verden på Husby, og det var vår førstefødte som bar den sist fødte til dåpen. Jeg brukte å spøke med at feriene mine var reisene til E.C. Dahls stiftelse.

Jentene deltok i ulike arbeidsoppgaver på gården, og de eldste fikk god erfaring med barnepass. De lærte tidlig å få og ta ansvar, og det er en verdifull lærdom å ta med seg inn i livet.

Politikk og organisasjonsarbeid i over 40 år

I 1967 ble jeg valgt inn i Husmorvikarnemnda, nemnda som organiserte husmorvikarordningen i bygda. 4 år etter ble jeg leder i nemnda og samtidig medlem i Sosialstyret.

Som nemndleder fikk jeg oppgaven med å administrere husmorvikarordningen. De tre husmorvikarene var kommunalt ansatt, men det var lederens oppgave å fordele arbeidsoppdrag til dem. Vikarene skulle tre inn og hjelpe til, eller ta over husmoras oppgaver ved sykdom, ved fødsler eller når andre situasjoner eller problemer oppstod i heimen. Tele-

fonen ringte om kvelden og ofte også tidlig om morgenen, og så var det å finne løsninger slik at folk ble hjulpne. Det gikk stort sett bra, men selvsagt hendte det at det ikke var mulig å få kabalen til å gå opp. Husmorvikarordningen var til stor nytte for mange familier, kanskje spesielt småbarnsfamilier. På grunn av stor innflytting til Klæbu var det mange familier som ikke hadde et familienettverk tilgjengelig når de trengte hjelp i hverdagen.

I 1975 ble jeg valgt inn i kommunestyret, og valgt som leder i Sosialstyret. Jeg tok allerede samme året initiativ til å få dannet en pensjonistforening i Klæbu. Jeg hadde sosialsjef Sverre Shetelig med på laget, og i oktober 1976 var Klæbu pensjonistforening etablert. Jeg er litt stolt over dette. Senere, i 2003, ble jeg valgt som varamedlem til pensjonistforeningens styre, og deretter som kasserer i 6 år. I den perioden, i 2004, arrangerte Klæbu pensjonistforening sommerstevne i Klæbuhallen for alle pensjonistforeningene i daværende Sør-Trøndelag. Som kasserer var jeg aktivt med i både planlegging og gjennomføring av stevnet. Stevnet i Klæbu ble et storslått arrangement. Jeg har med andre ord fulgt Klæbu pensjonistforening med interesse opp gjennom årene.

I 1980-årene hadde jeg pause fra viktige kommunale verv, bortsett fra at jeg i perioden 1979–1983 var medlem av kommunens administrasjonsutvalg. Det var mer enn nok å henge fingrene i hjemme. Likevel ble jeg i 1991 igjen kommunestyremedlem for en ny 4-årsperiode. Men en kveld jeg kom hjem fra kommunestyremøte, innså jeg at det er her på gården jeg vil bruke energien min. Jeg sa nei til videre kommunale verv.

Så rundet vi årtusenskiftet, og fra 2001 ble jeg medlem av Eldrerådet i 8 år, i 4 år som leder. Der jobbet jeg spesielt aktivt med å få opprettet en frivilligsentral i Klæbu. Vi lyktes med det, Klæbu frivilligsentral så dagens lys i 2005. Frivilligsentralen hadde imidlertid de første årene trang økonomi, uten statlig støtte. Det første året satt jeg i kulturhuset og administrerte frivilligsentralen inntil vi fikk arbeidet den inn i mer fast form. Men allerede det året fikk vi i stand en ordning med flyktningeguide. Flyktningeguidene hadde som oppgave å bistå flyktninger når de trengte å rådføre seg med noen, eller trengte hjelp til å orientere seg i det norske samfunnet. Det var et bra tiltak.

Innimellom dette har jeg vært leder av det lokale Senterparti-laget, og leder av Klæbu sanitetsforening.

Jeg har brukt mye tid og energi på kommunalt og organisasjonsmessig arbeid. Det har vært arbeids-

Ingrid og Asbjørn på trappa på Eidstuvollen. Foto: utlånt av Ingrid Husby.

omt, lærerikt og også gitt mye. Det er trivelig å oppleve at det står noe igjen etter arbeidet.

Og så har jeg opplevd mange artige episoder og kommentarer gjennom årene. I min første periode i kommunestyret var f.eks. hundeskatten en stor sak. Alle som hadde hund, skulle betale hundeskatt, og da måtte lista over hundeeiere saumfares for å finne ut om alle var på lista. Møtet var på en dag da det var VM på ski, og mange ville bli tidlig ferdig med møtet for å få med seg sportssendingene. Da møtet endelig var ferdig, utbrøt en av representantene: «Herlig å bli ferdig så pass tidlig», hvorpå en annen repliserte: *Hadde det ikke vært for den h..... hundeskatten, hadde vi vært ferdig for lenge siden.*

Livet

I fjor døde Asbjørn. Savnet er stort, det er så tomt. Heldigvis har jeg mange rundt meg, så jeg føler meg ikke alene. Og så har jeg den evnen at jeg trives bra i mitt eget selskap.

Det blir til at jeg tenker mye over livet, spesielt mye over hvor sterkt barndommen preger oss mennesker. Allerede som barn var jeg opptatt av rettferdighet, og det har vært en viktig rettesnor gjennom livet. Det er også interessant å tenke tilbake på hvor livet tar oss hen, de veikryssene vi står i, – og de faktorene som er med på å stake ut veien vi går.

Klæbu i 1960–70-åra, en kommune i utvikling

Hvordan var det å arbeide på kommunale og statlige kontor?

Av Geir Magne Sund

Klæbu gjennomgikk store endringer i 1960-70-åra, med vekst og utbygging. Klæbu off. pleiehjem var en stor institusjon og arbeidsplass, og i stadig vekst. Klæbu var på mange måter en «annerledes» kommune.

Styring og administrasjon foregikk også på andre måter enn i dag. I denne artikkelen skal vi fortelle litt om lokale offentlige kontorer og arbeidsmiljø i 1960-70 åra. Den er skrevet ut fra opplysninger og innspill fra noen av dem som arbeidet i kommunen på denne tida.

Klæbu fikk sitt første herredshus i år 1900. Dette kom etter hvert til å bli kalt gamle herredshus. I 1958 ble Klæbus nye herredshus innviet. Det aller meste av lokal administrasjon og politikk hadde den gangen sin base på de to herredshusene som lå like ved prestegården og kirka.

I årsskriftene for 2017 og 2018 kan du se flere og omfattende beskrivelser av det som skjedde i 60- og 70-åra. I årsskriftet for 2015 kan du også lese om da Klæbu fikk fortsette som egen kommune.

Gamle og nye herredshus, ved prestegården og kirka. Grunnlag: Norge i bilder, flyfoto 1963.

Noen viktige utviklingstrekk

I Norge var det stor økonomisk vekst og økende skattenivå på 1960-70-tallet. Ulike trygdeordninger ble samlet i folketrygden midt på 1960-tallet. Velferdskommunen gjorde sitt inntog, og det offentlige tok over oppgaver fra frivilligheten.

Klæbu hadde på starten av 1960-tallet omtrent 1600 innbyggere. Folkeveksten begynte å skyte fart de kommende åra. Kommunens første boligfelt kom på Finnmyra, og etter hvert ble det også mye utbygging i Lauvåsen og på Haugamyra. Veksten skyldtes delvis at flere hadde skaffet seg bil og at det ble enklere å arbeide i Trondheim og bo i Klæbu. Samtidig var det en kraftig økning i antall arbeidsplasser på Klæbu off. pleiehjem. I 1970 hadde folketallet vokst til knappe 2100. Året etter ble mer enn 400 personer med adresse på pleiehjemmet også med i kommunens innbyggertall. I 1980 var folketallet vokst til vel 3400.

Det var mye kommunal utbygging i denne perioden, blant annet barneskole på Sørborgen, ungdomsskole og sykehjem. Det ble etablert legekontor, helsestasjon, tannklinikk m.m., og den første barnehagen, Hestekoene, kom på 70-tallet. Ung befolkning og svært høy yrkesdeltakelse blant kvinner var viktige trekk ved Klæbu.

Viktige politiske spørsmål

Administrasjonen i kommunen måtte da, som nå, følge opp politikernes vedtak og føringer. Beslutningene i store saker ble til gjennom innsats fra begge.

Kommunesammenslåinger var et hett tema også på 1960-tallet. Lokalpolitikerne i Klæbu uttalte seg kraftig mot sammenslåing. Stortinget vedtok så i april 1963 med knappst mulig flertall at Klæbu fortsatt skulle være egen kommune. Se årsskrift for 2015.

Spørsmålet om skoleutbygging var også ganske betent. Lokalt var det flertall for å bygge ut grendeskolene, men etter anke fra skoledirektøren gikk departementet inn for mindretallets ønske om sentralskole. Hvor den nye skolen skulle bygges, var ikke mindre komplisert. Dette var i den tida da Nidelva delte befolkningen i «hiterelvinger» og «bortelvinger». Som kjent endte striden med at skolen skulle bygges på Sørborgen.

Det var ikke nødvendigvis stor uenighet i mange saker, men de lokale folkevalgte var selvfølgelig opp tatt av utvikling og utbygging. Sykehjemsaken pågikk i mange år og resulterte i nytt bygg i 1978. Trygdeboliger, hybelbygg, ungdomsskole, rensaneanlegg,

drikkevann fra Selbusjøen, samt planer for boligfelt og tomtesøkerlistene, var andre eksempler på saker som hadde stor interesse. Klæbu fikk på 1970-tallet også en generalplan. Dette var forløperen til senere kommuneplaner. Hundeskatten må også nevnes, en sak som ikke var så viktig, men som medførte ivrige diskusjoner.

I løpet av 1970-tallet begynte man dessuten å arbeide med spørsmålene om bygging av idrettshall og ny veg over Ståggån. Disse prosjektene ble realisert på 80-tallet.

Utviklingen av kommunale og statlige kontorer i 1960–70-åra

Antall ansatte var svært lavt i starten av denne perioden. Det var neppe mer enn til sammen 10 ansatte på de kommunale og statlige kontorene på slutten av 60-tallet. For kommunens del ble mye ivaretatt av formannskapssekretæren og kommunekassereren. Sekretæren fulgte opp saker og forberedte møtene i formannskapet og kommunestyret, i samarbeid med ordføreren. Ordføreren hadde kun en deltidsstilling. På kommunekassen var det to personer på slutten av 60-tallet. Arne Bye tok over som kommunekasserer etter Peder Storsve. Jorunn Høiaas (senere Hovdar) begynte der allerede i 1963. I stillingsannonsen sto det at begynnerlønnen var kr 9800,- pr. år.

Roald Gylland var en allsidig og arbeidsom formannskapssekretær og sosialsekretær. Etter svært seine politiske møter hadde han protokollen klar da andre kom på jobb dagen etter.

Utbygging ble et stadig større tema. I 1965 ble det ansatt en kommunetekniker, Arnt Gederås. Før

Tomtesøkerlistene var et tema med litt temperatur. Lillian Krokum forteller følgende:

Tomtesøkerlistan va lang som et ondt år, ei for innenbygds og ei for utenbygdsboende og dem va så hæmmelig, men det kunn ikke vi skjønn. Så når formannskapsmedlemma ba om å få sjå dæm så fikk dæm det, vi så ikke noe galt i det. Men gjett om det ble bråk da, Kregnes likt ikke at vi hadd gjort det, vi blei syndera, men svart med å bli dødelig fornærma på sjefen, ja det gikk så langt at vi omtrent ikke va på talefot med han i et halvt år. Te slutt ba han om godt vær og kom med wienerbrød. Og igjen blomstret arbeidsmiljøet.

dette måtte formannskapssekretæren og ordføreren følge opp også tekniske saker. Gederås var mest alene om ansvaret for teknisk sektor i starten, men fikk etter hvert hjelp av en kontorassistent, Anny Bolland. Hun startet i 1967, først med å passe kommunens sentralbord, deretter på teknisk kontor. Ellers var det statlige kontorer som holdt til på herredshusene, i første omgang ligningskontor, trygdekontor og jordstyrekontor.

Av kommunal administrasjon ellers ble det i 1963 ansatt skoleinspektør, Magne Vik. Han fikk også hjelp av en kontorassistent.

Utover 1970-tallet vokste antall ansatte på de kommunale og statlige kontorene, til kanskje opp mot 20 personer. Det ble ansatt kontorsjef i 1972, Aksel Kregnes, senere med tittelen rådmann. Lillian Krokum ble tilsatt samme år, og i 1976 ble Ingfrid Berntzen ansatt, begge som kontorassistenter. Disse tre utgjorde formannskapskontoret. Det ble også til-

Gamle herredshus, bygd 1900.

Nye herredshus, innviet 1958, nå Kirkestua.

satt sosialsjef, Sverre Shetelig, som tiltrådte i 1974. Berit Johanne Kapelrud overtok denne stillingen i 1978. Kommunekassen ble utvidet, med Per Magne Siraas og Solveig Ræder. Ansettelse ble på denne tida behandlet av kommunestyret. Steinar Berg, som overtok etter Siraas i 1976, skal ha blitt ansatt ved loddtrekning.

Hos rådmannen ble det på slutten av 70-tallet ansatt en planlegger.

Teknisk kontor ble også styrket. Nils A. Grendstad forteller at han var sommerhjelp i 1971–72, og startet fast som ingeniør i 1977. Nils tok over etter Ivar Opdal, som hadde jobba der en del år. Antagelig var det rundt 5 ansatte på teknisk kontor mot slutten av 70-tallet.

Kommunekassen, ligningskontoret og sosialkontoret holdt til i 1. etasje i det «nye» herredshuset. I 2. etasje var det formannskapskontor, kommunestyresal og formannskapssal, samt trygdekontor. Formannskapssalen ble etter hvert omgjort til kontor. Skolekontoret var også i dette bygget, før det ble flyttet til den nye ungdomsskolen utpå 70-tallet. I kjelleren var det også skolekjøkken.

I det gamle herredshuset holdt teknisk kontor til i 1. etasje, jordstyrekontoret i 2. etasje. I 2. etasje var det også en bolig, såkalt pedellbolig (i betydning vaktmesterbolig i dette tilfellet). Denne ble etter hvert brukt til lensmannskontor. Dessuten holdt Klæbu Sparebank til i dette bygget, men de flyttet inn i nye lokaler på Strøket (i sentrum) i 1972. Ei stund var det dessuten bibliotek og til og med skolelokale her. Så bygningene ble godt utnyttet.

Allerede midt på 1970-tallet vokste tanken om et nytt og større administrasjonsbygg fram. Første byggetrinn med lokaler for helse- og sosialsektoren ble tatt i bruk i 1980. Dit flyttet også trygdekontoret.

Arbeidsmetoder og teknisk utvikling

Det kan sikkert hevdes at det gikk litt «fort i svingene» noen ganger, og at nøyaktigheten og de faglige vurderingene ikke var på samme nivå som i dag. Arbeidsmetodene i 1960–70-åra var imidlertid basert på de tekniske mulighetene og ressursene man hadde til rådighet. I motsetning til dagens spesialister hadde man god oversikt. Dyktige og arbeidsomme medarbeidere løste oppgavene på en god måte.

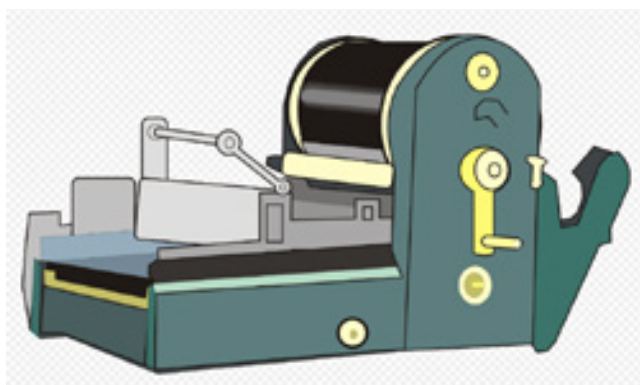
Ingfrid Berntzen fikk etter hvert tittelen formannskapssekretær. Da hun ble pensjonist i 2009, sa hun følgende til kommunestyret ved sin avslutning:

Æ har fått vær med på en rivende utvikling i denne

tia. Derfor har æ reflektert litt tilbake i tid og summert opp litt det som har skjedd: Fra skrivemaskin uten rettetast, stensilskriving, stensilmaskin og spritduplikator i 1976, til kopimaskin og PC og nå i 2009 til den 'papirløse politiker' – Hvem skulle tru at det skulle skje?

Spritduplikator og stensilmaskin var forløpere til kopimaskinene. I en artikkel i Wikipedia framgår det bl.a. at en stensilmaskin er en duplikator som virker etter silketrykkprinsippet – ved at sverte presses gjennom en sjablong for å masseprodusere enkle trykksaker. Systemet var basert på en stensil, et sterkt voksbelagt papir. Når man skrev på stensilen med skrivemaskin, ble voksbelegget perforert. Når stensilen så ble spent over en valse i stensilmaskinen, trengte sverten ut gjennom perforeringene og ble overført til de blanke arkene som ble sendt gjennom maskinen. Det fantes en rekke ulike modeller. Her er en skisse av en stensilmaskin.

Skisse av stensilmaskin, hentet fra artikkel i Wikipedia.

Lillian Krokum sier følgende:

Det va lite snakk om skønning den gangen, det va stensila med tilhørende rød lakk, fremskrittet va stort da vi fikk stensilskriver som surra og gikk og lukta svidd for å få mangfoldiggjort vedleggan.

Ingfrid sier videre:

Æ har i denne tia produsert og sendt ut tonnevis med sakspapirer, vært sekretær i utallige møter og sittet i timevis og overvært mange diskusjoner. Æ har lært mye om kommunal forvaltning. Det handler mye om lover og regler, men ikke bare det. Sunt bondevett må også brukes.

Møtebøkene ble håndført. Vedtak og avstemninger m.m. ble med andre ord skrevet inn i store bøker med penn, så pent som mulig.

Lillian sier dette om forberedelsene av møtene i formannskapet og kommunestyret:

Det va høytidelig når vi ordna te møta i formannskap og kommunestyre, bordet ble dekket med grønn ullduk og svarte askebæger, og karan va vel antrukket da dem inntok arenaen.

Plasseringa va viktig, det gikk etter stemmetall, høyest scor satt øverst. Det skapt forvirringer når nye koster ble valgt inn og ikke visste spillereglan. SV's representant tok i sin iver plass øverst ved bordet, men ble fort henvist til enden.

Ingfrid og Lillian samarbeidet om mange av oppgavene på formannskapskontoret. Lillian arbeidet de første åra også med sosialsaker og ble pålagt oppgaver som stedfortreder for kontorsjefen. Ingfrid sier at hun skrev etter manus på stensil det andre hadde kladda, laga saksdokumenter som ble kopiert og sendt ut med innkalling til formannskapet og kommunestyret. Hun ble etter hvert også sekretær i møter. Ellers hadde hun ansvar for arkiv og klarføring av regninger til underskrift. Tomtetildeling, utstedelse av skjøter og festekontrakter, og journalføring av post, var andre oppgaver.

Askebeger er nevnt ovenfor. Mange røykte på den tida, og røyking var tillatt både i møterom og på kontorer. Lillian forteller dette om Ingfrids arbeidsmetodikk:

Ingen av oss gamlingen glæmme din eleganse foran skrivemaskina, med røyken som gikk fra hand til mellomanding i munnen og til neste hand, mens du skreiv flittig. Akrobatisk får en si.

Steinar Berg forteller om sin jobb på kommune-kassen at han brukte en såkalt bokholdermaskin som verktøy. En slik maskin er vist på neste side, og ligner på den som ble brukt.

Maskinen ble brukt til bl.a. å føre skatteregnskapet. Alle inn- og utbetalinger ble ført på kartotek-kort. Skatteregnskapet ble gjort opp en gang pr. måned. Det ble laga ett kort for hver skattebetaler. Her ble det lagt inn hva som var betalt før, hva som skulle betales, og maskinen summerte.

Ved skatteoppgjøret forelå ferdig utkjørte kort for innbetaling. Disse ble lagt i konvolutt og sendt ut.

Skatteregnskapet var et sentralt regnskapssystem og ble allerede i 1977 lagt inn på data. Systemet ble styrt fra Kommunedata Midt-Norge (KDM). Opplysninger ble skrevet inn på en terminal på kommune-kassen. Resultatet ble sendt på disketter til KDM. Kommunekassen fikk tilbake lange lister.

Bilde av bokholderimaskin, Norsk Teknisk Museum, <https://digitalmuseum.no/>

Per Magne Siraas, som hadde den samme stillingen før Steinar, forteller dette om tilsyn:

Skattefogd Strand avla besøk i løpet av hvert kalenderår. Han kom når gulstripa på veggen var synlig. Da måtte alt være strøket. Vi fikk aldri merknader.

Det var begrenset hva som skjedde av inn- og utbetalinger på kommunekassen. Enkelte ville gjerne betale inn skatten personlig. Steinar forteller at de antagelig tok pengene ut i banken og betalte inn skatt på kommunekassen, som utpå dagen tok med pengene til banken. De fleste ble etter hvert overbevist om at de kunne betale i banken.

Steinar Berg forteller at bokholderimaskinen ikke bare ble brukt til skatt, men også ved lønnsutbetalinger. For hver enkelt lønsmottaker beregnet maskinen hva som skulle utbetales som netto lønn. Beregningen bygde på gammel saldo, lønn og pensjonstrekk og andre trekk, som skatt. Dette ble skrevet ut på papirstrimler. Beløpene ble overført til banken, som igjen overførte til hver lønsmottaker. Før denne litt avanserte løsningen ble lønna utbetalt kontant til hver enkelt i en lønningspose.

Nils A. Grendstad, som altså startet fast som ingeniør på teknisk kontor i 1977, forteller at utskil-

ling av tomter ble godkjent av landbrukskontoret før utbygging av boligfelt startet på Finnmyra på 60-tallet. De tidligere såkalte skylddelingsforretningene var ofte unøyaktig, med beskrivelse av avstander mellom ulike merker i terrenget og retninger. Av og til ble avstander heller ikke oppgitt i meter, men i skritt. Eiendomsgrenser er viktig, og unøyaktige metoder kunne føre til uenighet. Mer moderne oppmåling med målebrev ble tatt i bruk etter hvert.

Planlegging av boligfelt ble på 60-70-tallet, som senere, ofte utført av konsulent. I mindre saker laga man gjerne skisser selv, og utførte også arbeidet selv. En enkel plan for f.eks. en kloakkledning ble tegnet på papir, med trase og profil. Slike enkle planer var basert på praktiske vurderinger og hensyn. Det var lenge før digitale verktøy og kart ble tatt i bruk.

Nils forteller at de som var ansatt på teknisk kontor gjerne «vikarierte» for hverandre i ferietida. Spørsmål ble oppklart etter hvert som de meldte seg. Folk fikk svar, så servicen var god, men arbeidsmetodene var neppe gode nok sett opp mot dagens krav til nøyaktighet og faglige vurderinger. Nils sier det etter hvert ble vanskeligere å være behjelpelig og overta andres oppgaver.

Det var som nevnt mye utbygging i 1960–70-åra. Dette medførte mange og store oppgaver for teknisk

Eksempel på telefonsentral. Bilde fra Stiklestad Nasjonale Kultursenter.

kontor. Per Magne Siraas og hans familie bodde i leiligheten på det gamle herredshuset. Han forteller at Gederås arbeidet både sent og tidlig. Det hendte at det fortsatt var lys på kontorene når familien la seg om kvelden.

Anny Bolland begynte i vikariat i kommunen i 1967, og ble fast fra 1968. Hun skulle være en ambulerende kontorassistent. Kommunen hadde bl.a. behov for hjelp til å passe sentralbordet, som den gangen var plassert på kommunekassen. Dette var et gammeldags system som hang på veggen, med ledninger og plugger. Når det kom en inngående telefon, måtte forbindelsen koples videre til den som vedkommende ønsket å snakke med.

Anny begynte etter hvert som kontorhjelp på teknisk kontor. Hun fikk en gammel reiseskrivemaskin som arbeidsverktøy, og et gammelt bord, ikke skrivebord. Hun jobba med arkivering og maskinskriving, med skjøter og festekontrakter, fargelegging av reguleringsplaner, utsending av ut-

skrifter og vedtak, møteprotokoller og diverse annet kontorarbeid.

Episoder og minner

De som har bidratt med stoff til denne artikkelen har fortalt om en del episoder fra 60-70-åra. De fleste er gode og morsomme minner.

Lillian Krokum har bidratt med følgende:

Kontoret vårres hadd vært formannskapssal, det va gyselig, med vægga som så ut som gamle falma gardina. Men vi visst råd, vi tok saken i vårres egne hender, fikk lov av sjefen og kjøp strie og lim, så tapetsert vi og fikk fine grønne vægga ... å så fornøyd vi va.

Æ huske ikke helt det sjefen va titulert som, kontor-sjef eller rådmann ... Men han fikk i hvert fall kontor der det hadd vært garderobe og wc. Det bidro te å forstyrr rutinan te ligningssjefen, som i sin vante tralt kom med avisa under arma for det daglige toalettbesøk, og som til sin forskrekkelse havna rett inn på kontoret te'n Kregnes. Men det gikk sæ te ...

Karan på huset ble tiltalt med etternavn, mens alle kvinnfolka va tiltalt med fornavn, ja dette fortsatt enda etter vi flytta te rådhuset på nittitallet.

Det va nok åran på «løvebakken» som bød på de uvanlige opplevelsan, med utsyn over prestegården hvor det til stadighet va episoder mellom prest og forpakter, det va krangel om trær, plæna, snøbrøyting, bråtebrann, flagg og gud ikke vite va. Det va vel ikke få ganga vi tok te ords at det e ikke rart det e krig i verden når det e krig i prestegården.

Flere har fortalt om Gederås sin «kleskode». Han gikk med genseren rett/vrang annen hver dag. Genseren ble med andre ord vrent av en gang hver dag.

Steinar Berg forteller at kommunekassen hadde en stor safe som lå innbygd i murpipa, og hadde en tung dør. De hadde innbrudd med skjærebrenner en gang. De som gjorde dette fikk opp safen, men fant ikke verdier av betydning. Kommunekassen hadde ikke penger i den, kun en del dokumenter.

Per Magne Siraas arbeidet flere år på Klæbu off. pleiehjem, og var også medlem i kommunestyret i noen år. Han var ansatt i kommunen fra februar 1974 til mai 1976. Han husker Ole Svaan på

Noen av de ansatte på herredshusene sommeren 1974: Foran fra venstre: John Aas (ligningskontoret), Ole Svaan (jordstyrekontoret). Bak fra venstre: Toril Aas (trygdekontoret), Ragnhild Eriksen (ligningskontoret), Henny L. Gundersen (trygdekontoret), Ivar Opdal (teknisk kontor), Rigmor Waltin, Anny Bolland (teknisk kontor), Lillian Krokum (formannskapskontoret), Steinar Helland (teknisk kontor). Bildet utlånt av Lillian Krokum.

jordstyrekontoret som en jovial type – *han fikk ofte besøk av 2- og 5-åringen hos oss*. Arne Bye var en flink leder, de jobbet godt sammen. Etter hvert skulle barna begynne på skole, og muligheten bydde seg til å flytte til Selbu. Siraas forteller at han og familien trivdes godt i Klæbu – *da flyttelasset gikk, var det ikke et tørt øye hos noen av oss*. De har fortsatt kontakt med bekjente i Klæbu. Og ikke minst deltar han i Vassfjellet Rundt hvert år.

Anny Bolland forteller om et par episoder på teknisk kontor. Ivar Opdal kom en dag med en flaske med en vannprøve fra det nye renseanlegget på Ostangen, og sa *Dette kan du drikke*. Det gjorde nok hverken hun eller andre.

Hun hadde som nevnt mye arbeid med skjøter og festekontrakter. Arnt Gederås skulle ha underskrift i en sak. Han måtte gå tre ganger før underskriften var på plass. Underskriften forsvant på de to første

forsøkene. Papiret lå inne i en plastfolie, og underskriften ble nok forsøkt skrevet på folien. Underskriften kom på plass når den ble skrevet på papiret, på tredje forsøk.

Bidragstere:

Lillian Krokum
Ingfrid Berntzen
Steinar Berg

Per Magne Siraas
Nils A. Grendstad
Anny Bolland

70-års konfirmanter i 2023

*Første rekke fra venstre, Eli Olsen, Aud Løvø, Gunnlaug Storsve, Edna Tellugen, Reidun Svensrud og Laila Hansen.
 Andre rekke fra venstre, Grethe Harrang, Jorid Borgen, sogneprest Alfred Skogsholm, Brit Windspoll og Anna Tanemsmo.
 Tredje rekke fra venstre, Lars Villmo, Per Arne Marstad, Per Håvard Rønningen, Arnt Krokum, Klaus A. Grendstad og Harald Storsve.*

Merknad:

*Konfirmantene på bildet er født både i 1938 og 1939.
 På 1950-tallet var det et krav at man måtte være konfirmert for å få arbeid.
 Da måtte en klare overhøringen, og kunne sin bibelhistorie.*

Foto: FTTF.SCH.K.030663 Sverresborg Trøndelag Folkemuseum, fotograf Schröder.

Frieren fra Geitastranda

Av Ingebjørg Forsberg

Emma (1902–1996) og John Melandsør (1899–1980). Foto utlånt av Grethe Harrang Espås.

Det var Kaj Sørum, f. 1912, som ga meg denne historien, fortalt av hovedaktøren selv.

Første verdenskrig var for lengst over, men arbeidsløsheten var stor over det ganske land. I slutten av 1920-tallet kunne imidlertid Hyttefossen Sag tilby en kortere tids arbeid, og blant de heldige var flere karer fra sjødistriktene. En av disse var John Melandsør, f. 1899 på Geitastranda.

John må, uten tvil, ha blitt en populær kar i det hendelsesfattige brakkelivet på Hyttefossen. Han kunne nemlig både lese noter og spille flere instrument. Og blant arbeiderne fra Fosen fantes det dessuten flere gode korsangere. John, som allerede hadde fått en høyst privat interesse i Sjøbygda, samlet en søndag mannskapet i et langt tog som syngende dro i vei mot Sjøbygda. Sjøl gikk han i spissen med sin fiolin, mens en og annen bidro med munns spill eller kam, andre ved å slå på blikkbokser og grytelokk. Det ble suksess allerede ved Brøttem, der det på denne tida bodde mye folk. Og oppover Sjøbygda kom folk ut og hilste fremmedkarene med glade tilrop og applaus. Isen var brutt.

Men arbeidet ved Hyttefossen varte bare i kort tid, og siden var det å vende tilbake til Geitastranda. Det var med tunge steg John tok seg til byen og fjordbåten. Han hadde nemlig blitt voldsomt forelsket i tausa på Brøttem, Emma Bjørklitrø, men ikke fått mulighet til å snakke ut med henne. Og når skulle han nå få en mulighet til å treffe henne igjen?

Framme på Geitastranda gikk han motvillig i land, men ble stående på brygga mens båten losset og

lastet. Mest av alt ville han ta båten tilbake til byen, men i lommeboka hadde han bare 33 øre igjen etter at alle utgifter var betalt. Tankene på Emma tok til sist overhånd. I siste liten hoppet han om bord, oppsøkte styrmannen og blottet sine hjerteplager og sin økonomiske ruin. Var det mulig å få bli med båten tilbake til byen uten å løse returbillett? Styrmannen må ha vært en svært så ømsinnet kar, for etter å ha fått del i Johns lidelse, ble svaret ja.

Tilbake i byen tok han beina fatt og trasket de ca 3,5 milene til Sjøbygda. Emma, var barnebarn til Ol' - Hansa i Bjørklitrøa (odelsgutten som måtte gi fra seg gården Bjørkli fordi han giftet seg under sin stand, nemlig med tausa i Eidstu, og derfor fikk nøye seg med gårdens mest elendige husmannsplass). Emma hadde tidlig mistet sin mor og kom derfor til å vokse opp hos sin tante og onkel, Marit og Ole i Bjørklimarka.

De tok godt imot den forelskede ungen fra Geitastranda. Emma ble hentet hjem fra sin taus plass på Brøttem, bryllup ble bestemt og et lite husrom ble ordnet på loftet i Bjørklimarka. Året etterpå fikk de sønnen Nils.

Etter noen år skaffet de seg et jordbruk ved Mål-sjøen, og i denne tiden oppsto det problemer med sangkoret som han hadde startet. Medlemmene som bodde rundt omkring i hele bygda, måtte jo ha jevnlig møter for sangøvelse, og det var ikke mange privatbiler på den tiden. Men John, som hadde skaffet seg traktor, løste det hele. De som kom med buss til Samvirkelaget på Hyttefossen, hentet han og kjørte hjem – med traktoren – i beste Åsa-Nisse-stil.

Vet du hva vänerlaks er?

Vet du at det har vært satt ut vänerlaks i Selbusjøen?

Av Redaksjonskomiteen

Vänerlaks er en lakseart som lever i innsjøer, og den har fått navnet sitt fra innsjøen Vänern i Sverige. Denne laksearten har tydeligvis vært satt ut i Selbusjøen en gang på 1800-tallet, – eller før den tid, for i en artikkel i avisa Selbyggen 28. februar 1893 er denne laksetypen nevnt.

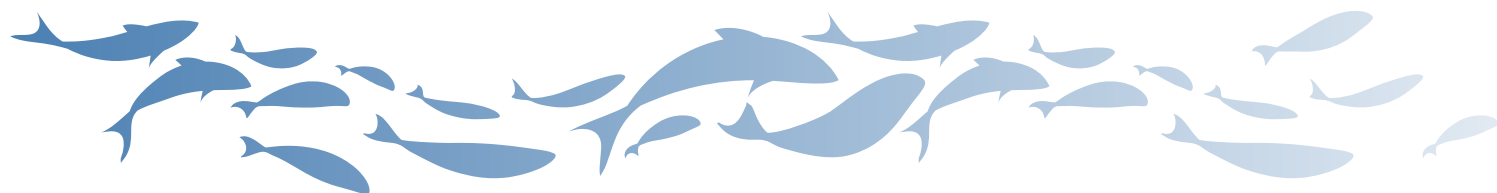
Herredsstyret i Selbu hadde ifølge avisartikkelen diskutert fredningstid for fisk i Selbusjøen og hvor i Selbusjøen fredningsbestemmelsene burde gjelde. På grunn av at både ørret og vänerlaks går opp i elvene for å gyte, ønsket ikke Herredsstyret at det skulle være tillatt å fiske med garn eller oter i gyteperioden.

Fra Selbusjøen må vänerlaksen ha vandret videre og/eller blitt med vårflommen nedover Nidelva. I 1950 skal Klaus A. Grendstad (f. 1939) ha tatt en vänerlaks på 1,1 kilo i Målsjøen på oter. I 1959 fikk Paul Tømmervold (1931–2017) og Harry Sørum (1929–2002) en 83 cm lang vänerlaks på 7,5 kg i en djuphøl i Nidelva nedenfor Haugamyra. Tømmervold tok fisken på flue. Det skal ha vært en halvtimes kamp mellom fiskeren og laksen for å få den om bord i båten. «Den var uvanlig sprek» uttalte Tømmervold til Adresseavisen 21. juni 1959.

Vi i redaksjonskomiteen vet ikke om det fortsatt finnes vänerlaks i Nea/Nidelvvasdraget. Hvis noen av dere lesere vet mer om dette vänerlaks-eventyret i vassdraget vårt, vil vi svært gjerne høre om det.

Paul Tømmervold til venstre og Harry Sørum til høyre. De holder opp en stor vänerlaks tatt på stang i Nidelva. Faksimile fra Adresseavisen 21. juni 1959.

Bruk av ull

Av Kari Lium

Martha Grendstad (f. 1935) forteller at det var redskapene man hadde tilgjengelig, som avgjorde hva man produserte av ulla. På de fleste gårdene i Klæbu var det karder og rokk, men en vev var en større investering. Veven krevde også såpass stor plass at det ikke var mulig for alle å ha en stående. Der veven ble plassert i sommerstuggu, ble vevinga en sommeraktivitet.

Både rokken og veven var så dyrebare eiendeler at det kunne oppstå arvestrid dersom avtaler ikke var tydeliggjort godt nok før eieren døde. Å arve en rokk etter bestemor, var en stor rikdom.

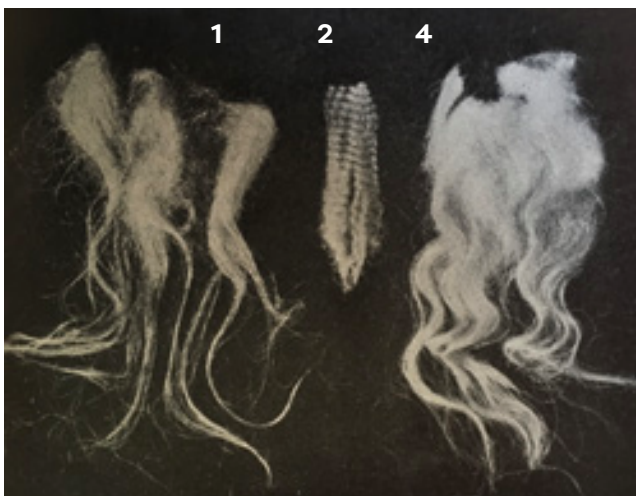
Hanna Holm, døpt Johanne, (1893–1963) var en kjent veverke i nordbygda, og hun tok oppdrag rundt på flere gårder, blant annet på Lysklett nordre. Hanna var glad i å fortelle historier, så besøk av henne var kjærkomment også for ungene.

Hva som ble vevd, kom an på ullfibrene. Ullfibre har ulik lengde og kvalitet etter hvilken sauerase det er snakk om og etter hvor på sauekroppen ulla er fra. De korteste ullfibrene ble spunnet til et loddent garn som man kunne strikke eller veve mjuke og varme stoffer av. Av lange fibre kunne man spinne tynnere garn som man kunne veve finere stoffer av. Med lodden, løst spunnet ull, kunne gjerne en teknikk kalt «nåtling» brukes. Beret Osa (1873–1949) sine

nåtlavotter var både varme og sterke, husker Martha Grendstad.

Flere steder vevde de den litt grove vadmelen hjemme. Dette kunne så bli levert på «stamphus», noe som fantes i Nideng og på Brøttem (her har vi fortsatt navnet Stamphusbekken). I stamphusa ble det brukt rikelig med vann, og ved hjelp av oppvarming av vannet, såpe og ei stampe, et maskineri som også ble kalt ei valke, ble stoffene tova (krympa) eller «tøva», som det het i Klæbudialekten.

I bua på Lyskletttrøa var Martha Grendstad med og fant et par hjemmelagde tøfler etter Lars og Arnt Lysklett. Disse var nok lagd av Ingeborg Dragsten, f. Lysklett, (1881–1969) eller «tante Vangsmo» som ungene på Lysklett nordre kalte henne. Dette var fot-tøy som var lagd av karda ull uten bruk av andre redskaper enn hendene, gjennom en prosess som gjerne kalles tøving (filting). Hjelpemidlene var vann og såpe, samt en mal man filta rundt, og så bearbeidet man ulla med nevene slik at man fikk en tøve-effekt. Flak på flak av sammentøva ull ble lagt oppå hver-

Forskjellige ullslag.

1. Grov ull 2. Fin tekstilull 3. «Ryaull»

Foto: Håndarbeidsbok for husmorskolen.

Solan Gundersen med tøfler som ligner de man tidligere lagde på gårdene. Foto: teft.no

Brøttemsåkleet. Mønsteret ble tegna av Ane Brøttem, (1816–1899) født på Brøttem, og hun bodde som voksen på gården Presthus på Strinda. Hun lærte tjenestepiken Kari Åsa (f. 1821) å veve dette teppet. Kari Åsa bodde på Teigås, en plass som lå ovenfor Teigen (Klæbu bygdemuseum).

(Kilde: Klæbuboka, bind II)

Foto: FTT.KLÆ.077 Sverresborg Trøndelag Folkemuseum.

andre slik at fibrene lå på tvers av hverandre. Disse flaka ble «massert» sammen til man hadde ønska tykkelse, og ut fra dette kunne man forme tøfler. Disse tøflene var gjerne litt høye rundt anklene og hadde en splitt foran og ligna nok mye på Solan Gundersens tøfler. Når tøflene fikk påsydd såler av skinn, kunne de også brukes utendørs i fint og tørt vær. Tradisjonen med å lage slike tøfler, er ganske gammel, og den ble tatt opp igjen i relativt stort omfang under krigen. Seinere forsvant dette håndverket nesten helt.

Ull ble også brukt i kombinasjon med andre stoffer, blant annet ble kombinasjonen av ull og bomull vanlig i veving. Da ble lyse bomullstråder brukt i renninga, og ull ble brukt i innslaget. Martha husker at dette ble brukt i såkalte «poinn-plagg», et slags teppe som ble brukt på samme måte som laken. Et annet minne som dukker opp, er om sparkturen til Klinge i byen for å få produsert «stekka-teppe». Da leverte Martha og mora ull til forretninga og kunne seinere ta ut et teppe laga av ullflak (litt av samme type som ulltøflene). For å holde disse ullflaka på plass, var det tredd (stukket) tråder gjennom teppet i rekker og rader slik at det gjerne danna et mønster. Det var knuter på disse trådene både på over- og undersida, istedenfor knapper, slik at de ikke skulle ramle ut eller at de skulle være vonde å ligge på.

Det kan skilles mellom to bruksområder for stoffer lagd av ull; det var stoffer til bekledding og husbruk og stoffer brukt til prydd. Åklær, som Brøttemsåkleet, kan man si fyller begge hensiktene, både til utsmykning og «isolasjon», da det var med på å gjøre rommet lunere. Åklær var i tillegg brukt til å sy på skinnfeller, også her med en dobbel hensikt. De skulle både gi varme og pynte opp. Tepper, forheng foran dører var også både til pynt og for isolasjon mot trekk.

Kilder:

Martha Grendstad
Klæbuboka, bind II
Lokalhistoriewiki.no
Gjesdalhistorie.no
Store norske leksikon
Håndarbeidsbok for husmorskoler, J.W. Cappelen's
Forlag, Oslo 1951

Håndverk og produksjon med ull som råvare

Av Ingvild Svorkmo Espelien

Strikking slik den drives i dag, er bare en del av tradisjonen med bruk av ull. Ull har vært en viktig råvare gjennom århundrer. Går vi langt nok tilbake, vet vi at det var skinn fra dyr det ble jakta på, som ble brukt som materialer for klær og sko. Utviklinga av teknologien med bearbeiding av ull som førte fram til karding, spinning, veving og strikking, starta ikke før mennesket begynte med husdyr.

En gammel tradisjon

Sauen har vært holdt som husdyr i Norge i minst 3500 år (ifølge Store norske leksikon, 2023). I Midt-Østen er det gjort funn av tamsau som er minst 6000 år gamle. Sauen stammer fra muflon, og man regner med at domestiseringen begynte for omtrent 10 000 år siden. Skinn og særlig vevde tekstiler er dessverre ganske forgjengelige, og det er sjelden man finner rester av tekstiler i eldre bosettinger. Likevel fant

Vev på Selbu spinneri. Foto: Kari Lium.

arkeologer en hel kjortel i Lendebreen i 2011 (ifølge NRK). Den smeltet fram av isen i et område hvor arkeologene lette etter gjenstander, fordi de gjennom flere år hadde gjort mange mindre funn der breen smeltet på grunn av klimaendringene. Lendebrekjortelen var et oppsiktsvekkende funn. Den er fra 300 – tallet, og med det ett av de eldste tekstile funn gjort i Norge. Kjortelen er vevet i en teknikk som heter diamantkypert. Dette er en ganske avansert vevemetode som krever bruk av en vev med fire skaft. I tidlig jernalder vevde man på oppstadvev. I oppstadveven slår man vevnaden sammen med et vevsverd. Veven står loddrett, gjerne støttet mot en vegg, i motsetning til den nyere typen vev, flatveven,

Lendebrekjortelen – en 1700 år gammel kjortel funnet i Lendebreen ved Skjåk sommeren 2011. Selbu spinneri spant garn av gammel norsk sau (villsau) til rekonstruksjon av Lendebrekjortelen som ble stilt ut på arkeologisk museum i Oslo og på Fjellmuseet i Lom. Fagansvarlig var arkeolog Marianne Vedeler. Foto: NFJ 01491 Kulturhistorisk museum, UiO, Marianne Vedeler.

*Ingvild Svorkmo Espelien viser bruken av håndkarder.
Foto: Kari Liium.*

der man vever vannrett med slagbom. Diamantkypert er ganske krevende å veve på oppstadvev, og viser at Lendebrekjortelen var laget av en håndverker med lang erfaring i veving. Det fint spunne, tynne garnet var helt jevnt og viser at den eller de som spant, var meget dyktige spinnere. Garnet var spunnet på hånden. Rokken med spinnehjulet kom til Norge nær 1000 år seinere, i middelalderen.

Sauen som husdyr og håndspinning som håndverk

I middelalderen var ullproduksjon på sau en stor virksomhet og et viktig håndverk. Særlig på de britiske øyer ble ullproduksjon og tekstilproduksjon drevet i stor skala. Samtidig foregikk produksjon av tekstiler i de enkelte husholdninger. Prosessene omkring ullforedlingen er godt kjent også fra Norge. Før klipping ble sauene gjerne vasket med ulla på, da ble ulla rein, men beholdt mye av ullfettet (lanolinet). Etter klipping ble ulla sortert. Ulla har ulik kvalitet etter hvor den er på sauen. Noe ull er grov og passer

til sokker, noe er mykere og mer finfibra og er bedre egnet til ullundertøy. Etter sortering ble ulla karded. I Norge stod mennene gjerne for grovkarding på storkarder/stolkarder mens finkarding (tillaging av kardeduller) på de mindre håndkardene kunne utføres av både kvinner og menn, og ganske ofte av barn. Spinning på rokk med spinnehjul var gjerne kvinnfolkarbeid, og foregikk ut over kvelden når folket var samlet innendørs i den mørke årstiden, eller grytidlig om morgenen. En nyttig følge av at rokkehjulet roterte hurtig, var sikkert at varmen spredte seg fint i huset – spinningen foregikk gjerne nær vedovnen fordi lanolinet i ulla gjør den mer smidig å spinne når den er varm. Derved dro rokkehjulet varmen fra vedovnen rundt i huset. Det ferdig spunne garnet kunne brukes direkte i veven som en-tråds garn for bekledningstekstiler. Slike tekstiler ble gjerne valket til vadmel før bruk. Under valkingen filtes ullstoffet og får en tettere overflate som står bedre imot både regn og vind.

En-tråds garn kunne også tvinnes på rokken til to-, tre- eller fire-tråds garn, alt avhengig av hva garnet skulle brukes til. En sau kunne gi 1–3,5 kg ull per år, nok til genser, sokker, votter og kanskje ullundertøy til en voksen person.

*Plategarn, plateløpi (forgarn) fra Selbu Spinneri.
Foto: Kari Liium*

Den industrielle revolusjon

Den industrielle revolusjon begynte med maskinell tekstilproduksjon. Den første spinnemaskinen kaltes for Spinning Jenny og ble oppfunnet av James Hargreaves i 1764. Den ble etter hvert utviklet videre til en såkalt selfaktor spinner, oppfunnet av Samuel Crompton i 1779 og som kunne spinne opp til 120 tråder samtidig.

Det dukket etter hvert opp mange spinnerier i Norge. Flere av dem lå i Midt-Norge. Det var ullvarefabrikker i Trondheim (Sellgren veveri), Stjørdal og i Åsen, samt et bomullsspinneri i Hummelvik (Wikipedia). Sauebøndene leverte ull direkte til spinneriene og fikk ofte betalt i form av ulltekstiler som ullundertøy, garn og ullpledd. De kunne også få halvfabrikata som forgarn eller einjerning tilbake. Einjerning er et en-tråds garn som man kunne bruke direkte eller tvinne på rokken hjemme. Forgarnet kom rett fra kardemaskinen i form av plategarn som man kunne tvinne. De fleste spinneriene bearbeidet etter hvert også resirkulert ull, det vil si ull fra brukte tekstiler som blei revet opp i shoddymaskiner og spunnet på nytt ved tilsetning av større eller mindre mengder ny ull. (En slik shoddymaskin befinner seg på Heimdal, men har ikke vært i drift på flere tiår.) Derved tok man vare på ressursene og kunne få et produkt som kostet mindre.

Håndspinning i Trøndelag fram til i dag

Parallelt med industriproduksjon fortsatte mange å spinne garn hjemme, enten fra halvfabrikata, eller direkte fra ull fra egne sauer. I Selbu startet strikkeeventyret med selbuvotter i 1857 med en vott strikket i to-tråds mønster i håndspunnet garn, men mange av de tidligere selbuvottene er strikket i garn laget på gårdene ved hjelp av halvfabrikata som einjerning eller forgarn. Min gammeltante Borghild fra Vormstad i Orkdal spant garn til egne klær så seint som på 1960-tallet. Da jeg arvet rokken hennes, stod de siste restene av et svært tynt og jevnt spunnet garn fortsatt i rokken, det hadde hun spunnet for å veve kjolestoff til seg selv og for salg. Jeg var så heldig å få lære håndspinning av henne, og var dermed den siste i en uendelig lang rekke generasjoner av kvinner i familien av håndspinnere. Jeg har lært opp mine døtre som alle er håndspinnere ved siden av jobben på Selbu spinneri. Spinnehåndverket er en typisk håndbåret kunnskap som gjerne fulgte familiens kvinner, selv om det også fantes mannlige spinnere. Det var også

Jarle Martin Gundersen i trøya som Anne Bårdsgård brukte som utgangspunkt for rekonstruksjon av et typisk strikkeplagg fra 1950/-60-tallet.

Foto: Ola Gundersen. Eier: Jarle Martin Gundersen.

Jarle Martin Gundersen i trøya som Anne Bårdsgård rekonstruerte med garn fra Selbu spinneri. Det vites ikke om mønsteret i denne genseren er lokalt. Den følger en mønstertype som gjerne kalles hønestrikk, der flere små border gjentar seg. Hønestrikk er ofte i fargerike border, men her er kun sauens farger brukt.

spinnekonener som reiste gardimellom og spant mot betaling eller gjentjenester.

Håndspinning gikk mer eller mindre i glemmeboka fra 80-tallet og framover. Da Selbu spinneri ble etablert i 2010, var det svært få håndspinnere i landet. I løpet av de 13 årene som har gått, har interessen for lokal bruk av ull vokst mye, og i dag er håndspinning populært. Gjennom flere større nasjonale og internasjonale prosjekt har Selbu spinneri også bidratt i en utvikling der lokal ull og lokale klær får økende oppmerksomhet. Et eksempel er prosjektet som het KRUS, der Norges Forskningsråd bevilget 22 millioner til forskning og produktutvikling innenfor lokale verdikjeder med ull i Norge. KRUS bidro i stor grad til økt fokus på lokal, bærekraftig ullproduksjon.

Bruksområder for ull i dag – foredling av lokal ull i Selbu spinneri i Klæbu i dag

Selbu spinneri fikk navnet etter bygda der spinneriet ble etablert i 2010. Etter hvert blei det behov for større lokaler og mer arbeidskraft, og i 2016 flyttet bedriften til Klæbu. Spinneriet ligger i dag i Amundsdalveien 91 med 6 ansatte og produserer garn og andre produkt av 6–10 tonn ull i året. Ulla er fra hele Norge, og også litt fra andre nordiske land, men for det meste produseres det av lokal ull. Spinneriet har eget utsalg og nettbutikk, men driver også mye med leiespinning.

Leiespinning vil si at bøndene kan levere egen ull og få garn og andre produkt tilbake. Denne formen for produksjon ligner på den tradisjonelle spinneridriften der bøndene leverte ulla si og fikk med seg ulltekstiler hjem. Det er flere bønder i Klæbu som har leiespunnet hos oss, og vi kjøper også ull fra flere bønder i Klæbu og lager lokalt garn. Selbu spinneri er et lite spinneri, og det er mye håndverk i produksjonen. Ulla vaskes i et eget, lite vaskeri, tørkes i hyller i produksjonslokalene og går deretter gjennom mange maskiner før den ender som ferdig garn, filter eller gulvryer. Vi spinner ikke bare saueull, men også fiber fra andre dyr som alpakka, kashmirgeit, hund, moskus og ku.

Spinneriet er ikke bare en produksjonsbedrift, men også en viktig kompetanseleverandør. Vi holder kurs i ullsortering, filting, håndspinning, strikking, veving og farging med plantefarger og syrefarger. Vi samarbeider med andre håndverkere og produksjonsbedrifter, samt forskningsinstitusjoner i nasjonale og internasjonale prosjekt. På denne måten holder vi håndverket levende og sprer kunnskapen om lokal ullforedling.

Ull brukes til veldig mye forskjellig i dag. Ull av spinnkvalitet brukes til garnproduksjon, og garnet brukes i strikking, veving og andre teknikker som kan gjøres både for hånd og med maskiner. Kortere ullfiber kan brukes til toving. Grov ull er mer krev-

For best mulig ressursutnyttelse, lager Selbu spinneri også produkter av den grovere ulla, det som gjerne ellers blir kassert. Solide tepper og fine kurver kan gjerne lages av denne ulla. Foto: fra Selbu spinneri sin hjemmeside.

Grå trønder-rasen har en viss variasjon i fargen på ulla – de blir gjerne lysere med åra. De har også karakteristiske hvite prikker under øynene. I bakgrunnen eier Olav Lium. Foto: Ingvild Svorkmo Espelien.

ende, fordi den er vanskelig å bearbeide maskinelt, men her er Selbu spinneri blitt eksperter og lager mye flott garn av grovere ull. Vi lager for eksempel Bynesgarnet, som er utviklet med basis i Bynestrøya. Trøya er 160 år gammel og fortsatt fullt brukbar. Den er rekonstruert ved hjelp av garn fra Selbu spinneri og er utviklet spesielt for å ligne mest mulig på garnet i den opprinnelige trøya. I dag selges garn og oppskrift gjennom Byneset husflidslag og spinneriet. Den groveste ulla kan brukes til et fingertykt ryegarn som kan veves til eksklusive golvtepper. Rester kan brukes til mange ulike formål, og spinneriet forsøker å utnytte absolutt all ull som leveres.

KLÆBUGARN

Selbu spinneri har laget et garn spunnet av ull fra Klæbu. Mengden Klæbugarn begrenses av tilgangen på lokal ull. Klæbugarnet er spesielt egnet til å strikke.

Kilder:

Store Norske Leksikon (webversjon), 2023.
Lokalhistoriewiki, 2023.

Redaksjonskomiteens sommertur:

DRAKSTEN

– grenda mellom Selbu og Klæbu

Av Bjørn Bromseth og Tore Flatmo Foto: Kari Lium

Redaksjonskomiteens sommertur 2023 ble lagt til Draksten. Før vi gir en nærmere beskrivelse av turen og opplevelsene, skal vi se litt nærmere på denne vakre grendas spennende historie.

Draksten er ei grend i Selbu kommune på nordsida av Selbusjøen, ca. 30 km fra Trondheim. Drakstelva deler grenda i en vestlig del, Draksten, og en østlig del, Varmdal. Den eldste navneformen fra ca. 1530, er Dragsta, og det samsvarer godt med det navneforskeren Oluf Rygh skriver, nemlig at navnet har sin opprinnelse i elvenavnet Dragsta. I boken «Stadnavn i Norge» har man ingen forklaring på navnet, men likheten med andre elvenavn i området som Hånnåa,

Tangvella og Renåa er åpenbar. Elvenavnene har blitt til stedsnavn, og derfor tilføyer man i dag «elva» for å synliggjøre at man snakker om «Dragsetelva» og «Hånnåelva» ettersom det opprinnelige elvenavnet er blitt stedsnavnet. Det har vært brukt ulike skrivemåter. I 1631 skrives det Draxten, og få år senere finner vi skriveformen Droxen og i 1661 Dragsten. I 2001 ble den offisielle skrivemåten endret fra Dragsten til Draksten.

Idyll ved Litjdrakstsjøen. Fra slutten av turen, der redaksjonskomiteen var samlet til rast og oppsummering av dagens opplevelser.

Historie og nåtid

Svartedauden som herjet Norge fra 1349 til 1350, la grenda øde, og den var folketom i 200 år. Pest på begynnelsen av 1600-tallet la også alle gårdene øde. Nye slekter flyttet etter hvert til Draksten for å drive jorda og to sagbruk som var etablert i elva.

Fram til reformasjonen, 1536–1537, var Draksten kirkegods. Kongen konfiskerte så kirkens eiendommer. Kongegodssalget som ble gjennomført i 1667, medførte at området ble overtatt av velsituerte trondhjemmere som hadde interesse i å drive skogsdrift og sagene i elva, der to av Selbus på den tiden få kommersielle sagbruk lå. Vegforbindelse var et hett diskusjonstema, og det forelå bl.a. forslag om å bygge veg til Klæbu. Det forslaget fikk selbyggene senere satt en effektiv stopper for. Grenda fikk vegforbindelse til Jonsvatnet i 1963 og elektrisitet i 1968. Grenda opplevde omfattende fraflytting på 1950-tallet, noe som nok hadde sammenheng med manglende vegforbindelse og elektrisk kraft. Samtidig ble mange bruk

Dagens omviser og lokalhistoriker Hans Dragsjø.

lagt ned. Antallet bruk ble redusert fra ni midt på femtitallet til fem noen år senere.

Aksjon Draksten ble startet i 1980, og hensikten var å få flere familier til å etablere seg i grenda. Aksjonen var vellykket, og Draksten opplevde stor tilflytting. Et nytt boligfelt med i overkant av 30 boliger gjorde Draksten til ei levende grend. I tillegg har Draksten omlag 40 hytter ved sjøen og i skogsområder. Ingen gårdsbruk er lenger i drift.

Offentlighet

Dragsten, Varmdal og Hånnå var i den uvanlige stillingen at de sognet til Selbu presteembete, men lå i verdslig henseende under Klæbu, dvs. at de sorterte under lensmannen i Klæbu, Klæbu kommune og fogden i Strinda. Å forklare denne merkelige delingen er vanskelig. Tradisjoner på disse stedene vet å fortelle at det går tilbake til den tiden da gårder ble lagt øde under Svartedauden. Noe som er sikkert, er at drakstingene til tider hadde en fordel av usikkerhetsmomentet. I lange tider på 1600-tallet betalte de ikke tiende verken til presten og kirken i Selbu eller Klæbu, og heller ikke til kongen. Det betydde at mer av avlinga gikk til eget bruk. I 1867 ble grenda etter eget ønske overført til Selbu tinglag og kommune.

Dragsten skole sto ferdig i 1901 og er den eldste gjenværende skolebygningen i Selbu. Skolen var i drift som fådelt skole fram til midt på 1930-tallet. Etter hvert ble barnetallet for lite, og skolen ble lagt ned. Høsten 1948 startet skolen opp på ny med fire elever og var i drift fram til 1970 med et varierende elevtall. Gammelskolen ble 15 år senere tatt i bruk som midlertidig skolebygning inntil nye Draksten skole og oppvekstsenter ble bygget. Siden har folketallet sunket, og skolen ble lagt ned i 2011. I dag går elevene fra Draksten på Solbakken skole i Trondheim kommune.

På rundtur i Draksten

Redaksjonskomiteen ble tatt imot av lokalhistoriker og omviser Hans Dragsjø ved veien til Litjdrakstsjøen. Derfra kjørte turfølget til demningen ved Stordrakstsjøen hvor komiteen fikk en orientering om etableringen og senere restaurering av demningen. Videre ble det orientert om kverna som hadde stått i elva nedenfor demningen. Den er nå flyttet og er delvis satt opp i en bekk ved gården til Hans Dragsjø.

Turen gikk så til Varmdalsgrenda. Der ligger de

Redaksjonskomiteen tas imot av Hans Dragsjø ved startpunktet for rundturen i Draksten.

Dragsjøås gård ved Litjdrakstsjøen.

to gårdene Varmdal og Fosshode. Fra tunet på Fosshode ser man ned til gården Grendstad i vestenden av Selbusjøen. Litt skrått oppover på motsatt side ser en bukta hvor elva Hånnåa renner ut i sjøen. Ferden gikk deretter videre til Drakstgrenda. Der ble det en stopp ovenfor de gamle gårdene og den gamle skolestua. Herfra er det god utsikt over på andre siden der Tangvolla ender sin ferd fra Tangvollsjøen. Turfølget passerte så Sannavika som ligger helt nede ved sjøen, og hvor det også ligger en god del hytter.

Redaksjonskomiteen dro deretter til Litjdrakstsjøen hvor det ble en velfortjent rast, og et lite foredrag av Hans Dragsjø.

Sammendrag av foredraget til Hans Dragsjø

Gården til Hans Dragsjø ligger vakkert til ovenfor Litjdrakstsjøen. Han kunne fortelle at på gården hadde det vært bosetting siden 1700-tallet.

Opp gjennom årene har folk bl.a. livnært seg med uttak av myr til brenning. Frakt av kvernstein fra Selbu til Trondheim la grunnlaget for at gården Dragsjøås ble overnattingssted for både hester og arbeidere. De overnattet på samme rom.

Det hører med til historien at gården i en periode hadde en bjørnunge i forpleining. Den ble etter hvert plassert i fjøset sammen med geitene. Der slo den i hjel en killing og måtte deretter bøte med livet.

Matauk var svært viktig, og om høsten ble det drevet omfattende garnfiske. Jakt var også en omfattende gjøremål, særlig fuglejakt.

Sluttord

Drakstengrenda sin historie er full av opp- og nedturen. I dag opplever grenda fraflytting og synkende folketall. Bare framtida vil vise når neste vekstperiode vil komme.

Kilder:

1. Draksten i Selbuboka.
2. O. Rygh: Norske Gaardnavne.
3. Selbu i fortid og nåtid, bind 3.

Klæbu kommunes kulturpris

DEL 1

Av Tore Flatmo

Kulturprisen ble utdelt første gang i 1982. I retningslinjene står det at prisen hadde som formål å tjene til inspirasjon for kulturarbeidere i Klæbu. Den skulle også være en honnør for oppofrende kulturarbeid innenfor det utvidede kulturbegrep. Vi skal i denne artikkelen se nærmere på prisvinnerne i årene 1982–2001.

1982: Ole Svaan

Ole Svaan var initiativtaker til etableringen av Klæbu bygdemuseum og Klæbu historielag. Han samlet på historier og ble tidlig en viktig forfatter av artikler til historielagets årsskrift. Han var også sentral i korpsbevegelsen i Klæbu.

Ole Svaan, vinner av den første kulturprisen utdelt i 1982.

Foto: Historielagets fotosamling.

1983: Magne Vik

Magne Vik var skoleinspektør og senere skolesjef. Han var svært aktiv innenfor bygdas musikkliv og var også en viktig bidragsyter til historielagets årsskrift. Magne Vik tilskrives mye av æren for etableringen av Klæbu skolemusikkorps.

1984: Ole O. Dahlen

Ole O. Dahlen var en viktig aktør innenfor idrettsbevegelsen i Klæbu. Han tok initiativet til og ledet arbeidet med løypenett i Nordmarka og byggingen og organiseringen av Gjenvollhytta.

1985: Simen Tanemsmo, Gjertrud Nideng og Arne Lyngstad

Alle tre var sentrale personer innenfor barne- og ungdomsarbeidet i Klæbu. Aktivitetene var særlig knyttet til misjonsbevegelsen.

1986: Torbjørn Bostad

Torbjørn Bostad var en viktig person innenfor korpsbevegelsen i Klæbu gjennom en mannsalder. I tillegg spilte han fiolin i Klæbu Spelmannslag i en årrekke.

1987: Per Ulseth

Per Ulseth var en sentral person innenfor korpsbevegelsen i Klæbu. Han ledet pensjonistforeningen i mange år. Per Ulseth var i tillegg en viktig bidragsyter til historielagets årsskrifter.

1988: Marit Kleven

Marit Kleven var skribent og gjennom mange år en sentral og viktig leverandør av tekster og innspill til lokale revyer og oppsetninger. I tillegg var hun sentral i historielaget og i lokalhistorisk arbeid.

Marit Kleven, vinner av prisen i 1988. Foto: utlånt av Bjørn Bromseth.

1989: Kjellrun Overvik

Kjellrun Overvik var utdannet lærer og underviste ved Lysklett skole. Hun var et aktivt medlem i Klæbu historielag og en viktig bidragsyter i det lokalhistoriske arbeidet.

Kjellrun Overvik, prisvinner i 1989. Her sammen med nestleder i hovedutvalg for kultur, Nils Grendstad, og ordfører Kai Nordseth. Foto: utlånt av Turid Dragsten.

1990: Per Olaf Green

Per Olaf Green har bakgrunn som musikk lærer og profesjonell musiker med egne orkestre og som mangeårig medlem i Asmund Bjørkens orkester. Han var musikalsk leder i Klæbu Spelmannslag i en årrekke og leder for flere lokale musikalske samarbeidsprosjekter, deriblant Bør Børson jr. og Porgy and Bess.

Til høyre i bildet prisvinner i 1990 Per Olaf Green. Her avbildet sammen med Ove Bjørken.

Foto: ukjent.

1992: Klæbu Spelmannslag

Klæbu Spelmannslag behersket mange stilarter fra gammeldans til klassisk, jazz og underholdningsmusikk. Spelmannslaget er grossist i NM-titler, og hadde i tillegg utallige opptredener både i radio og TV. Klæbu Spelmannslag var en sentral aktør i flere lokale samarbeidsprosjekter.

1993: Morten Grenstad

Morten Grenstad var en respektert og avholdt idrettsorganisasør. Han var leder i Klæbu idrettslag i en årrekke.

1994: Knut Hægstad

Knut Hægstad kan gis betegnelsen kulturell altnuligmann. Han har vært aktiv sanger både i Klæbu mannskor og Trønderkor. Knut Hægstad har vært sentral som lyd- og lysansvarlig i mange år ved lokale arrangementer og oppsetninger. Han hadde rollen som Bør i den lokale oppsetningen av Bør Børson jr.

1996: Klæbu idrettslag

Den største frivillige organisasjonen i Klæbu, Klæbu idrettslag, gir et bredt og variert tilbud som omfatter de aller viktigste idrettsgrener.

2001: Svend Arne Sørum

Svend Arne Sørum er musikk lærer og utøvende musiker. Han har vært dirigent for Klæbu skolekorps og Klæbu musikkorps, og er i dag dirigent for Klæbu mannskor. Han hadde i mange år regien for den svært så populære 17. maikonserten i Klæbuhallen.

Kilder:

Trondheim byarkiv (Klæbu kommunes arkiv). Tidligere Klæbu kommunes arkiv er ufullstendig på en del områder. Artikkelen er derfor også basert på muntlige kilder og Klæbustikka (informasjonsbladet til tidligere Klæbu kommune).

I årene 1991, 1995, 1997, 1998, 1999 og 2000 ble det ikke utdelt noen kulturpris. Årsaken var rett og slett mangel på innkomne forslag. Politisk ble det nå tatt grep, og det skal vi komme tilbake til i neste års artikkel. Der skal vi også presentere prisvinnerne for årene 2002–2019.

Har du:

- Foto, informasjon og dokumentasjon om Fjæremsfossen kraftanlegg?
- Foto fra ferier, helst fra 1960-70-tallet – eller eldre?
- Stilbøker og andre langsvarsoppgaver fra du gikk på skolen?
- Tekster du har skrevet selv, slik som dikt, sanger, salmer, eventyr, med mer liggende i skuffa?
- Bilder og/eller informasjon om juletradisjoner?
- Tegninger og illustrasjoner utlånt av Eva Haftorn?

Redaksjonskomiteen for Årsskriftet er interessert i alt dette.

Den gongen vi stelte heime

Av Olav Gullvåg, tegning: ukjent. Norsk barneblad, 1959, nr. 18. (Se også Årsskrift 2022 om Gullvågs tilknytning til Klæbu.)

Dette eg no skal fortelja er så gamalt at de kanskje tykkjer det er for gamalt til å høyra på. Andre bryr seg kanskje likevel om slikt. For de veit, det er rart med det. Folk var folk og ungar var ungar i gamle dagar og, om det ikkje fanst bilar og fly og radioar. Vi måtte berre greia med tidtrøytet sjølve om vi skulle ha noko moro.

Eg var fjorten år den gongen. Det var slik i den tida at vi måtte ut og tena straks vi var konfirmerte. Eldste bror min, Einar, var godt og vel seksten, var faren til byen, og var visargut i I. K. Lykkes kolonialforretning i Trondheim. Vi var seks heime enno. Eg var eldst, så kom Signe og Jenny og så brørne Torjus, Leif og Fritjov. Det var to år imellom oss. Fritjov, som kom til verda i 1898, var ikkje mykje over eitt år.

Og så reiste mor og far vekk, og var borte i over fjorten dagar. I heile denne tida rådde vi, ungane, med alt i hop. Vi hadde gris og høns, som skulle ha pass. Og små-ungane måtte ha pass. Det var eg, den eldste, som måtte vera far i huset.

Ein dag fekk vi ein støkk i oss. Eit taterfylgje kom. Då dei skjøna at vi var berre ungar heime, tok dei til og vart kravsame. Men då kom han Sivert Halset, grannen, og greidde opp. Det var nok berre han viste seg.

Elles var det moro alt i hop. Som eldstemann hadde eg tungarbeidet, vedhogging og vassbering. De skal hugsa det var ikkje elektriske omnar i den tida. Men eg gjorde leik av det. Eg hadde to skikkelege bytter i vasstreet. Systrene mine hadde kvar sitt vesle spann. Torjus og Leif var berre smågutar, så dei slapp å bera vatn. Men dei skulle vera med. Alt skulle gå militært for seg, og dei andre skulle vera «kujonar». Det let så fint at dei ville meir enn gjerne vera med.

Eg var ein god juksemar. I eit hardt torever åtvara eg syskena mine mot å koma bort i bukseknappane mine, for dei var av metall. Var vi ute i bærskogen, måtte dei koma til meg med dei store blåbæra, for dei var giftige. Var det styggver ute, sette vi stovene på ende – vi leika tog, og velta stolar og bord var lokomotiv og vogner.

Men oppi alt dette måtte vi ha mat. Eg kokte og steikte, – eg baka brød. Det var varm sumar og alle

var vi glade i «rømbunke». For å skunda på surninga sette eg bunkane i solskinet. Men det skulle eg ikkje ha gjort. Mjølka fekk ein avstyggeleg smak. Så kokte eg graut av ho, men smaken sat i grauten og, og det hjalp ikkje om eg friska på ungane med at denne smaken i røynda var ein kongeleg godsmak. Grisen måtte få det heile.

Korleis hadde det seg at vi var åleine heime? Far var lærar på blindeskulen, som den gongen låg i Klæbu. Lærarane måtte skiftast om både inspeksjon eller gjæting, og med å fylgja elevane når dei skulle heim i sumarferien, og når dei skulle plukkast opp på dei ulike skipsstoppestadene eller jarnbanestasjonane etter ferien. Mor, som var frå Hammerfest, hadde lengta nordover i mange, mange år, men den barnerike heimen tjora henne så godt at det aldri vart noko reis av. Men no var ho med far som skulle på blinding-henting nord til Finnmark. Bestefar var død, og bestemor der oppe var ikkje frak, så mor måtte nytta høvet no om ho ville sjå mor si att. Slik var det vi vart åleine. Og moroa med å få mor og far att vart ikkje mindre med at dei hadde med seg ei moster, tante Malla. Huset dei kom til, var ikkje akkurat så velstelt, men vi var alle friske, og ingen hadde lidi naud. Og dei fjorten dagane vi stelte heime på Grindvollen, vi ungar, har vi aldri gløymt. Vi minnest berre det morosame med det.

Av Ingeborg
Grendstad

En fin tradisjon på juleaften

Mor var meget omsorgsfull og tenkte på alle til jul. Når alle gjøremål om høsten var unnagjort, med potetopptaking, bærplukking og slakting, og alt var på plass for vinteren, begynte juleforberedelsene. Baking, vasking, koke gomme, og det hendte til og med at hun laget smør, om hun fikk tid til det.

Huset var vasket, og det var rent over alt. Det luktet grønnsåpe, og pakkene var ferdig pakket inn. Juletreet var på plass i stua, og bessmor og bessfar satt og ventet på den store kvelden.

Da stod det igjen en viktig oppgave. Den oppgaven hadde jeg gledet meg til, for om formiddagen på juleaften skulle jeg besøke venner og enslige. Det hadde mor bestemt. Alle skulle ha en godbit til jul. Det var storesøster Anna som hadde hatt oppgaven før meg. I pakkene var det leverpostei, en syltebit, ei julekake, gomme og blomster.

Jeg kledde på meg godt, tok med skolesekken med pakkene i og sparket i vei. Det kunne være kaldt, eller det snødde «kopptuer». Første besøk var hos Gjertrud Nideng. Hun bodde på et småbruk der trafostasjonen er i Nideng i dag. Gjertrud bodde der alene sammen med sønnen sin, og de hadde ikke mye å rutte med. Det var ikke noe NAV på denne tiden. Hun ble så glad for pakken som mor hadde laget. Jeg ble servert smultringer og saft. Hun skrøt mor opp i skyene og sa, – ho e snill ho mor di. Hæls ho og god jul fra oss.

Så bars det ut i vinterdagen, det var litt kaldt. Jeg dro topplua godt nedover ørene. Nå skulle jeg opp i Rundhaugen, der bodde Bergitta og Johan Rundhaugen. Et koselig snilt ektepar, på et lite småbruk. De levde av noen sauer, en gris og hadde en hest. Videre hadde de en liten, hvit albinokatt. De hadde

ikke elektriske julelys, og alltid når jeg kom inn i gangen, luktet det morrpølse. Det var flere ringer morrpølse som hang på et kisteskaft på loftgangen. De ble veldig glad og sa, – du kom i år åsså, vi ha veinta på dæ. Vi ska teijn på lysa på juletreet så du får sjå kor fint de e. Så må du hæls ail i fra oss, og kom att ætte jul.

Ute var det begynt å snø, og det var bare en smal sti ned til sparken. Enda var det noen igjen. Lovise Røv skulle ha noe smårteri som mor hadde laget. Hun ble også meget glad da jeg kom. Nå blir det jul, sa hun, og hils mor tusen takk.

Jeg sparket tilbake til Tanemsflata og skulle innom fru Tømmervold som var syk, med blomster som var godt innpakket i kulden. Tusen takk, og hils alle på Kleiva god jul, sa hun.

Da var det igjen det beste tilslutt, og det var å besøke Nestu-karain, Eskil og Arnt Tanem, som bodde på Pænghaugene. De lå langs med veien ned til Fjæremsfossen.

Han Arnt styrte trygdekassen på den tiden, derfor navnet Pænghaugene. De var gammelkara begge to, men de greide seg fint. Mor hadde bakt julekake, og de fikk seg en liten bit sylte. De skrøt av mor, om hvor snill hun var som brydde seg om dem. Jeg måtte hilse hjem, og til slutt kom Arnt med fem kroner og en appelsin. Jeg takket pent og sa at nå må jeg komme meg hjem for å hjelpe mor.

Dere får ha god jul, sa jeg, mens de sto i døra og vinket da jeg sparket hjem. Jeg følte jeg hadde gjort en god gjerning, og det kan en takke mor for som hadde slik omsorg for alle. Jeg har selv prøvd å ta opp denne arven, vi lever i en tid med mye stress i samfunnet. Vi må bry oss mer om hverandre.

Fra blokk på Byåsen til Målsjøstua i Klæbu

Av Eva Haftorn

Året var 1960. Svein og jeg bodde i blokkleilighet på Byåsen med våre tre barn, Jens 8, Sylvi 6 og Tone 4 år. Boligområdet var ikke tilrettelagt for barn, så vi hadde begynt å se etter tomt for å bygge egen bolig. Mest av alt ønsket vi en skogtomt på Byåsen.

Familien Haftorns barn på Målsjøen. Fra v.: Sylvi, Tone, Beate og Jens. Foto: FTTF 47597, Historielagets fotosamling.

Jeg hadde en tante i Trondheim, min fars søster Astrid, som nå var blitt enke etter at hennes mann, Ivar Huitfeldt, døde. Da hun fikk høre om våre planer, sa hun: «Jeg forstår hva dere er ute etter. Bli med meg og se på Målsjøstua.»

Dermed var det gjort. Vi fant et naturparadis på 16 mål med skog og strandlinje ned til Målsjøen. Målsjøstua var arkitekttegnet og lå så fint i terrenget. Alt på ett plan med en rekke vinduer ut mot sjøen. Men huset hadde ikke vært i bruk eller vedlikeholdt på mange år, så det var temmelig forfallent. Det verste var at torvtaket hadde brutt sammen over stua med store vannskader som resultat.

Vi valgte å flytte inn i huset som det var. Svein kjente en snekker i Trondheim. Han var villig til å ta på seg jobben og bo hos oss for å slippe pendling. Dette var effektiv hjelp, og det var sommer, så vi var mye ute og badet i Målsjøen.

To blide karer kom med flyttelasset vårt. De syntes nok vi var litt rare, som flyttet fra en topp moderne

leilighet til et forfallent hus med utedo. Hvor forfallent det var, viste seg da de bar inn en sovesofa, og et trappetrinn brøt sammen. Det gikk heldigvis bra, og flyttefolket bare lo.

For barna var dette et paradys. Fra å måtte være stille, ikke forstyrre naboer og ikke trække på plena utenfor blokka, kunne de nå rope og skrike så mye de ville. De bygget hytter i trærne og en flåte på vannet. Om det løp mus over dyna på natta, syntes barna bare det var søtt. Dyre- og fuglelivet kom tett på, og omgivelsene var som et eventyr.

Etter to år i Målsjøstua, kom lillesøster Beate til verden. Det ble mange flotte skiturer med henne i pulk mens de større barna var på skolen, og i helgene dro hele familien på tur.

Den første naboen vi ble kjent med, var Ole K. Grendstad på Målsjøåsen. Han kom for å be i begravelse til en annen nabo, fordi vi som innflyttere i Målsjøstua nå tilhørte «bedelaget». Svein jobbet den gang på Vitenselskapets museum i Trondheim.

Målsjøstua. Foto: Eva Haftorn.

Da han fortalte kollegaer om denne invitasjonen, ble en arkeolog forbauset over at skikken med «bedelag» fremdeles eksisterte i Klæbu. Etter hvert ble vi kjent med flere naboer i området, noe som gav oss stor glede.

For Svein, som var zoolog, med spesiell interesse for fugler, var eiendommen et eldorado. Det tok ikke lang tid før 40 fuglekasser i ulike størrelser ble satt opp i skogen, og da han begynte å undervise studenter på Lærerhøgskolen, ble Målsjøen en populær samlingsplass. En forskningsstasjon ble satt opp i skogen, og biologer forsket både på fugler og livet i vann. Det ble sagt at Målsjøen var den mest utforskede innsjøen i hele Norge.

Jeg kan trygt si at de 50 årene i Klæbu var de beste årene i mitt liv. Historielaget gjorde at jeg ble kjent med folk og steder i bygda, og de siste årene hadde jeg stor glede av Maleklubben, som jeg også var med å starte.

Etter at jeg ble enke, bodde jeg fremdeles mange år i Målsjøstua og trivdes med det. Med alderen ble det etter hvert tyngre med vedlikehold av hus og

Sylvi på flåte på Målsjøen. Foto: Eva Haftorn.

eiendom, samt snømaking på vinterstid. Alle barna var flyttet sørover, så da min eldste datter, Sylvi, tilbød meg å bo i generasjonsbolig, takket jeg ja.

Som 82-åring flyttet jeg derfor til en fredelig plass i Råde, bygda mellom byene Moss, Sarpsborg og Fredrikstad. Vi bor fire generasjoner på tunet her, og barn, barnebarn og oldebarn bor i nærheten. Jeg har en grei leilighet med fin natur utenfor og sjøutsikt fra stuevinduet. Slik nyter jeg fremdeles synet av dyre- og fugleliv utenfor, nesten som jeg hadde det ved Målsjøen. Jeg har flere album med bilder fra årene i Klæbu, og minnene er mange og gode.

Siste nytt fra Teigen

Av Lars Roan

På Teigen er det hvert år en opplevelse når museumsdagene for 4.-klassinger fra Sørborgen og Tanem skoler blir arrangert med lefsebaking, dans og uteleik.

Årets friluftsgudstjeneste ble gjennomført med godt oppmøte og 4 barnedåper.

St. Hans-feiring er en tradisjon på Teigen. Det ble denne kvelden arrangert idrettsmerkeprøver for alle over 60.

En sommeråpen søndagskafe i juli og august har hatt godt besøk. Skoleklasser og andre grupper benytter seg også av Teigen for egne arrangement og klasseavslutninger.

Det er mange som har oppdaget perlen ved Selbusjøen. Det er inngått samarbeidsavtale med Sørborgen skole som får låne uteområdene hver onsdag for praktisk skole- og utearbeid.

Utleie på Teigen har denne sommeren blitt svært populært og mange har allerede bestilt lokaler i årene framover. Det er spesielt Nyhuset som er populært til bryllup og barnedåp. Denne utleien gjør at bygdas innbyggere får oppleve Teigen og ser verdien av den unike plassen ved Selbusjøen.

Teigen har store muligheter for å kunne presentere lokalhistorie hvor man kan oppleve gamle bruksgjenstander, et butikklokale, gamle bilder og et våningshus i original stand.

Å eie og drifte Teigen krever god økonomisk styring og frivillig innsats. Bygningene og inventaret må vedlikeholdes, driftsutgiftene må betales, og uteareal må følges opp.

Historielaget er takknemlig for alle frivillige som kan ta i et tak for vår perle på Teigen.

GAMLE BILDER FRA TEIGEN

Har du gamle bilder fra Teigen?

Hvordan så kaia ut?

Lå det ei smie ved Teigen?

Historielaget etterlyser gamle bilder for å kunne gjenoppbygge kaia

Historielagets medlemstur: Munkeby kloster og Stiklestad Nasjonale Kultursenter

Tekst og foto: Kari Lium

«Og fuglan tar te vett og flyg mot sør», synger Halvdan Sivertsen, og de store gåseflokkene, både på bakken og i plogformasjon over tretoppene, ble flittig kommentert i bussen på tur innover til Stiklestad. At høsten var kommet, var tydelig også på været, da skydekket var lavt og regnskurene tette og kraftige. Men det satte ingen demper på verken humør eller samtale blant de 33 i bussen.

Munkeby kloster

Etter en solid frokost på Scandic Hell, orienterte Jan Kåre Berg om turens første stopp på Munkeby kloster ved Okkenhaug i Levanger kommune (Frol kommune før sammenslåing). I dag er det bare ruinene etter klosterkirka som står igjen, men her har det også vært andre bygninger, da av tre. Klosterområdet tilhørte cistercienserordenen og var anlagt en gang i tidsrommet 1150–1200. Munkeby kloster ble sannsynligvis lagt ned i forbindelse med at et nytt cistercienserkloster ble oppretta på Tautra i 1207. Abbed Stefanus de Trugge fikk i 1475 tillatelse fra paven til å gjenoppbygge klosteret på Munkeby, men dette ble det trolig aldri noe av. Kirka kan ha

Pilegrimsleden går forbi klosteret.

Kirka er forma som et kors med en «arm» på hver side. Innvendige mål på er ca 31 x 7,4 m. Med kapellarmene er total bredde ca 23 m. Foto av Fornminneforeningas plakat på stedet.

vært benytta som sognekirke fram til 1589. I 2016 ble kirkeruinene første gang brukt som kulisser i en teaterforestilling om Ronja Røverdatter

Fortidsminneforeninga ble eier av ruinene i 1967, men det hadde allerede før det vært gjort tiltak for utbedring og bevaring av kirkeruinene, ikke alltid med de best egnete materialene. Fortidsminneforeninga har derfor lagt vekt på å bruke de samme materialene og metodene som originalt i sitt arbeid.

Pilegrimsleden går forbi Munkeby klosterruin med en godt tilrettelagt sti som fortsetter sørover langs vegleia.

Bronsefigur av Olav den Hellige, av Dyre Vaa, 1973, modell til statuen på Stiklestad.

Ikke langt unna Munkeby klosterruiner ligger Munkeby Mariakloster, et cistercienserkloster som åpna i 2009. Her videreføres tradisjonene med ysting, og flere i turfølget kjøpte med seg den anerkjente Munkebyosten, lagd etter original oppskrift fra cistercienserklosteret Citeaux i Frankrike.

Stiklestad Nasjonale Kultursenter

På Stiklestad ble vi møtt av den unge og flinke guiden Olav Dybendal-Holthe som kunne fortelle at i området rundt senteret og kirka har det vært mange bygninger, både kirker, langhus og gårdsbygninger. Der Stiklestad kirke står i dag, mener man er stedet der Olav den Hellige ble drept, nærmere bestemt der alteret i kirka står. Stiklestad kirke og kultursenter har i helhet sin begrunnelse i Olav den Hellige og slaget i 1030.

Han som ble Olav den Hellige, ble født på Ringerike i år 995 og vokste opp med sin mor Aasta og en stefar, da Olavs far døde allerede før gutten ble født. Den unge Olav viste seg å være en dyktig utøver av de fleste vikinge-idretter, som sverdkamp, økseasting m.m. Han kom seinere til å bli kalt Olav Digre, ikke fordi han var så stor, men på grunn av en atletisk kroppsbygning.

Det sies i Snorre Sturlassons Heimskringla at Olav Digre var på sitt første vikingetokt allerede som 12-åring, men når man veit at historia den gangen ble skrevet ned flere hundre år etter at hendelsene inntraff, kan man vel se på enkelte opplysninger med litt romslighet. Men at Olav Digre var i England og var med på tokt lenger sørover i Europa, står til troende. Han opererte til tider rett og slett som leiesoldat for den engelske kongen, men skifta seinere side og deltok på danenes (skandinavenes) side *mot* kongen.

Om Olav Digres dåp i Normandie var religiøst, politisk eller økonomisk begrunna, kan vi bare spekulere i, men han hadde med seg denne bakgrunnen da han kom til Norge og ble konge som 20-åring. Denne kongsmakta kom han rimelig lett til, da Norge lå ganske åpent etter ladejarlenes styre (med dansk støtte) etter Olav Tryggvasons fall i år 1000. Med all rikdom Olav Digre hadde med seg fra tida i viking, knytta han lett allianser, noe som var viktig for å kunne styre på denne tida.

Olav Digres regjeringstid er ikke mye nevnt i historiske kilder, da man her var opptatt av slag og store hendelser, noe det var lite av i Olav Digres første tid som konge. Men på grunn av den danske kong Knut sine angrep mot Norge og Olav Digre, flykta norskekongen til Gardarrike (områder i Belarus/Ukraina/Sør-Russland), hvor han ble i 2 år før mulighetene igjen åpna seg for å kunne ta tilbake kongsetet i Norge. Olav Digre kom da til Trøndelag og falt i et slag der bror stod mot bror, allianser skifta, og det er i ettertid diskusjoner om hvor mange som egentlig deltok. Olav Digre falt i Slaget på Stiklestad, og hendelsene etter hans død danner grunnlaget for legendene og helliggjørelsen av Olav Digre et år etter slaget der han falt.

Stiklestad kirke

På stedet der Olav den Hellige falt, ble det reist ei trekirke i 1046. Steinkirka ble reist på samme sted i 1180. I koret i denne kirka er Olav den Helliges historie malt på veggene; på venstre side et maleri over hendelser før slaget, rett fram et maleri av selve slaget og til høyre et maleri av hendelser etter slaget.

Maleriene på veggen i skipet i kirka er fra 1481 og er av ulike helgener. Disse ble malt over med kalk etter reformasjonen, for da skulle det være slutt på helgendyrkelsen. I Stiklestad kirke er disse maleriene forsøkt avdekka i forbindelse med 900-årsjubileet og vises nå over «bildeserien» som forteller bibelhistoria i malerier.

Olav Dybendal-Holthe var en dyktig og underholdende guide. Her er vi i koret i kirka.

Veggene i skipet med gamle og nyere dekorasjoner.

Døpefonten i Stiklestad kirke er like gammel som kirka. I tidligere tider stod døpefontene utenfor kirkene, og ved dåp ble hele barnet senka ned i vannet. En mulig årsak til at døpefontene etter hvert ble flytta inn i kirkene, var for å unngå at så mange barn ble syke og/eller døde på grunn av at denne formen for dåpshandlinger var risikable, særlig vinters tid.

Guiden vår fortalte at man har oversikt over 18 kilder som forteller om Olav den Hellige og slaget på Stiklestad. Fortellingene spriker, men én ting har de felles, og det er beskrivelsen av Olavs død. At det faktisk skjedde der kirka og kirkas alter er plassert, kan man stole på ut fra to forhold. Det ene er at det ble reist ei kirke der så kort tid etter slaget. Det andre er at kirka er lagt på et annet sted i terrenget enn det som var – og er -vanlig. Som oftest ligger kirker på høyder, godt synlig på avstand. Stiklestad kirke ligger langt nede i terrenget, nesten litt gjømt.

Avslutning og hjemtur

Etter en lærerik omvisning med guiden Olav Dybendal-Holthe, fikk forsamlinga en god og rolig middag på Kultursenteret. Sjøføren vår, Torbjørn Lium, oppsummerte kjøreturen som 22 mil lang og gjennom 48 rundkjøringer. Han har vært sjåfør for Klæbu historielag sin medlemstur i 24–25 år, anslår han sjøl.

Sjøfører Torbjørn Lium deltok i omvisninga og fikk testa en etterligning av en vikingehjelm.

Kilder:

Informasjonstavler ved klosterruinene ved Munkeby kloster

Jan Kåre Berg

Guide Olav Dybendal-Holthe

En liten rebus kanskje?

Av Kai Nordseth

Stedsnavn i Klæbu på ulike måter. Løsning finner du et annet sted i bladet.

1. + LETT (DANSK) _____

2. ADRESSE (NYN.) _____

3. + K _____

4. SØK! + VÅTMARKA. _____

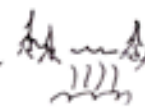
5. TØYS + + BOKHOLDERLITTRYKK _____

6. _____

7. + "MED, ELLER?" _____

8. NYBROTTSPLASSENE (DIAL.) _____

9. + ÅKER _____

10. ÷ + (BEST.) _____

Hege Skaufel
Autorisert finansiell
rådgiver

Vi er en bank du kan ha en dialog med

Nidaros Sparebank er en bank som du kan ha en samtale med. Hos oss får du alltid personlig oppfølging og vi strekker oss langt for å finne gode løsninger for deg.

Kontakt oss
Scan QR-koden og kom i gang!

72 83 00 00

post@nidaros-sparebank.no

HAW
entreprenør as

Julegavetips

med navnegraving

nåva

en butikk for alle

Blekk - kontor - Gaver - Leker - Klær - Skilt - Trykking
Vikingvegen 7A, 7540 KLÆBU
Tlf. 918 81 500

Man - fre 10 -18
Lørdag 10 -16
www.nåva.no
post@kontorogprofilering.no

KLÆBU
Bil & Bensin

Verksted:

Telefon: 72 83 15 60

Epost: verksted@Klabubil.no

Klæbu bil og bensin EFTF AS
NO 930 129 674

NRF

KLÆBU REVMATIKERFORENING

Sammen for
et friskere liv

Muskel- og skjelletplager? Vi er her for deg!

Besøk oss på facebook: [klaburevmatikerforening/](https://www.facebook.com/klaburevmatikerforening/)

epost: klabu.st@revmatiker.org

www.revmatiker.no

FØRSET

Fra grus og fjell til betong og vei

Årsskriftet er utformet og trykket hos vår lokale samarbeidspartner.

FAGTRYKK

VELKOMMEN TIL OSS!

- Har du lyst til å bli kjent med nye mennesker?
- Ønsker du å lære noe nytt?
- Har du en idé?
- DU bestemmer tiden du vil bruke!

Frivilligsentralen - et nav i nærmiljøet vi skaper fellesskap på tvers

ENGASJERT • NÆRT • TRYGT

post@klabu.frivilligsentral.no
tlf.: 990 06 598

Løsninger på rebus:
1. Tanem 2. Bostad 3. Skjøla 4. Finnmyra
5. Tulluan 6. Lappen 7. Trompetuten (på Hyttfossen)
8. Svean 9. Nideng 10. Hyttfossen

Selli Rehabiliteringssenter

Vi driver rehabilitering innen spesialisthelsetjenesten etter avtale med Helse Midt-Norge RHF. Avtalen omfatter hjerte- og lungesyke, kreftsykdom og ortopedi samt pasienter som har gjennomgått gastrokirurgiske inngrep. Vi har både døgn- og dagopphold, og kan også gi tilbud til selvbetalende pasienter.

Tlf: 72 83 43 00

post@seli.no

www.seli.no

Reparasjon av maskiner og redskap, salg av varer og tjenester

Brøttemsvegen 1068, 7540 Klæbu
Tlf. 957 86 407 / 995 76 077
Epost: post@btelandbruksservice.no
www.btelandbruksservice.no

Tekstiler i ull

I bygdesamlinga på Teigen finnes tekstiler i ull, laget i Klæbu. To senger og ei vogge er oppredd slik det ble gjort for drøyt 120 år siden. Et «poinnplagg» ble lagt over halm-bonsteren. «Poinnplagg» var vevd med bomull i renningen og innslaget i ullgarn. Stikkklaken ble brukt ved behov, ved f.eks. sykdom. Som dyne ble brukt «stekkateppen» eller skinnfell.

«Stekkateppen» ble fora med kardeull eller kرافsull i flere lag, som ble festa til trekket rundt med nål og sterk tråd (vattering).

Oversida av skinnfellen ble pynta med et åkle i farga ullgarn i innslaget og med lin eller bomull i renningen. Åkleet fungerte som pryde, men gav også varme.

Klæbu historielags årsmøte 2024:
Torsdag 7. mars kl 19.30

Sted: Tanem grendahus

